

Володимир Білоус

Маловідомі сторінки історії України, її церкви і мови

науково – популярне видання

Авторські права захищені. При використанні матеріалів книги і опублікованих у ній даних, посилання на авторів і їх працю обов'язкові.

м. Чернівці, 2019

УДК 94 (477) + 811.161.2.(091) + 26(091)
ББК 63.3(4УКР) + 81.2укр.г + 86.372г
Б 61

Білоус В.І.

Б 61 Маловідомі сторінки історії України, її церкви і мови
/ В.І. Білоус. - Чернівці: ВІЦ «Місто», 2019. - 100 с.: мапи, мал.

У книжці просто і доступно для будь – якої особи, незалежно від віку і рівня освіти, з посиланнями на результати сучасних досліджень, розкрито ази історії України, її народу, мови та церкви, а також взаємовідносини з сусідніми народами і державами. Висвітлено маловідомі факти та нові відкриття сучасної історичної науки. Висловлено гіпотезу про давність назви нашої Батьківщини - «Україна» та її народу - «українці». Наведено цікаві історичні дані про українську мову, про зародження християнства на українських землях і творення української церкви. Історію України – Русі розглянуто у її зв'язках з Біблією.

*Кожен, навіть останній вигнанець, має знати,
до якого роду й народу він належить,
на якій землі і в якій країні він народився.
Із джерела Народної мудрості*

ISBN 978-617-652-175-4

@ В.І.Білоус, 2019

@ ВІЦ «Місто», 2019

Зміст

Передмова.....	
Що являє собою історія і як вона впливає на людину?.....	
Для чого людям потрібно вивчати і знати історію?	
Які джерела використані при написанні цієї книжки про Україну – Русь	
Як народжувалася і постала Україна – Русь?	
Історичні документи про первісні часи на теренах України	
Стародавні цивілізації на землях України.....	
Середньовіччя на українських землях.....	
Нові часи на землях України.....	
Що свідчать історичні документи про зародження християнської Церкви на землях України та хрещення Русі?.....	
Історична оповідь про українську мову.....	
Дещо про «общерусскую концепцію» і «общерусскую історію»	
Окремі історичні епізоди, факти, тези для самостійних роздумів, оцінок, висновків.....	
Висновки	
P.S. (після уже написаного). М.В. Ломоносов. О размножении и сохранении российского народа.....	
Додаткова література для читання.....	

Передмова

Пам'ять минулого є одним із найважливіших показників історичного часу, в якому живе людина, нація. Ми всі живемо з надією на краще майбутнє. Однак оглядатися назад треба обов'язково, щоб знати, через що іноді стає так гірко і не помилитися знову, як колись уже помилялися наші пращури або ми самі.

Українці ще й сьогодні, за десятиліття незалежності, до кінця не усвідомили свою цивілізаційну приналежність. Йдеться, власне, про усвідомлення своєї історії, про критерії побудови історичної пам'яті. «Хто ми? Звідки ми? Чиї ми діти?». Для значної частини українців ці питання так і залишилися поки що без відповіді.

Після політичного розлучення з розпадом імперського Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) та утворення незалежних держав, а в їх числі самостійної України - Росії, гостро постала необхідність сучасного осмислення історії українського народу, його історичних відносин із сусідніми народами, і в першу чергу - з російським. Український та російський народи за часи спільного існування у складі імперії багато в чому стали подібні (за принципом: з ким поведешся – від того й наберешся). Але ***водночас вони природно різні.***

Ось декілька прикладів, як самі росіяни та іноземці вирізняли природну відмінність українців серед інших народів Російської імперії.

Відомий у Російській імперії суддя Петро Сумароков, вперше ступивши у 1803 році на українську землю, занотував у своєму щоденнику: «Невже тут межа імперії? Чи не до іншої в'їжджаю держави? Бо ж тут цілком інші обличчя, інша мова, інший одяг, інші звичаї, інший соціальний устрій, інше ціле життя».

Едвард Даніель, англієць, професор мінералогії Кембріджського університету, писав у своїй книжці «Подорож до Росії...» (Лондон, 1812): «Ми всюди зустрічали українців, які різняться за всіма ознаками від інших мешканців Росії. Це дуже шляхетна раса. Вони виглядають кріпші та кращі від московинів і перевищують їх у всьому, де лише може один клас людей перевищити другий. Вони чистіші, запопадливіші, чесніші, благородніші, ввічливіші, відважніші, гостинніші, побожніші та менше забобонні...».

Погляньте уважно на картини українського за походженням (народився і виріс у місті Чугуєві на Слобожанщині), але російського за громадянством знаменитого художника Іллі Рєпіна «Козаки пишуть листа

турецькому султанові» і «Бурлаки на Волзі». І на картинах впадає в очі ця природна відмінність.

Незалежниця України й всього українського імператриця Катерина II вимагала: «...Щоб зберегти імперію, нам не досить знищити лише самоуправління України. **Треба знищити все, що відрізняє українців від московинів: українську культуру, українські національні традиції та звичаї, а насамперед й найголовніше – українську мову**».

Минуло понад двісті літ сумісного існування у складі царської Російської імперії, але відмінності між русичами - українцями та московинами не зникли. На початку ХХ століття, у перший рік після жовтневого перевороту 1917 року, лауреат Нобелівської премії, російський письменник Іван Бунін у своїх щоденниках під назвою «Окаянні дні» писав: «Є **два типи у народі** (російському, авт.). У одному має перевагу Русь (Київська, авт.), а у другому – Чудь, Меря (Країна Моксель або Московія, авт.)». Нам обов'язково потрібно зрозуміти, засвоїти і знати, у чому ця природна різниця між українцями та росіянами, щоб знайти власне місце на історичній та геополітичній мапі світу.

Ця книжка є науково – популярним виданням, яке, дисонуючи з окремими судженнями академічної науки, містить у собі інтегральну правду. З неї читачі дізнаються багато такого, про що не чули, а якщо й чули, то зовсім інакше. У книжці просто і доступно, з посиланням на результати сучасних досліджень, розкрито ази історії України та її народу, а також взаємовідносини українців з сусідніми народами і державами. Наведено маловідомі історичні дані про українську мову, про зародження християнства на українських землях і творення української церкви.

Уперше розглянута історія України – Русі у її зв'язках з Біблією. Наука все частіше повертається обличчям до Біблії. І це цілком закономірно. Адже, як зазначав один із основоположників сучасної фізики Альберт Ейнштейн, «наука без релігії сліпа».

Що являє собою історія і як вона впливає на людину?

Слово «історія» походить із давньогрецької мови і означає «наука (оповідь) про минуле». **Тлумачні словники поняття «історія» визначають як «наука про минуле, яке є закономірним і послідовним**. Батьком історії вважають Геродота – грека за походженням, який ще в V столітті до Р. Х. засвідчив, що свої книги з історії написав «...для того, щоб зроблене людьми з часом не забулося і щоб великі та дивовижні діяння як греків, так і варварів не залишились невідомими...» і цим визначив як завдання, так і мету історії. Минуло понад дві з половиною тисячі літ, як були написані ці слова, але завдання і мета історії залишилися приблизно такими ж, як їх визначив Геродот. Історія зобов'язана в усі віки забезпечувати людство історичною пам'яттю (**Що сталося?**) та історичною свідомістю (**Чому так сталося?**). Фіксація подій – це не історія, а архів фактів, який тільки збирає

та зберігає те, що сталося.

Історія не визнає поняття «якби». Вона є такою, якою є. Переписати правдиву історію неможливо! Що сталося, те сталося і нічого уже не поправиш. Можна лише спотворити або по-іншому трактувати те, що відбулося, відповідаючи на питання «Чому так сталося?».

Однак слід пам'ятати, що історія – це не просто систематизація фактів. Це й критичне осмислення та засвоєння минулого, яке може бути заряджене моральною чи аморальною енергією певних ідеологій. Ось тут і набуває особливого значення якість і чистота того історичного джерела, яким буде користуватися чи то суспільство, чи то вчений – історик, чи пересічна людина. В історії можливі різні ідеологічні оцінки чи погляди на будь-яку правдиво висвітлену історичну подію, але неприпустиме спотворення чи в якийсь інший спосіб фальшування самих історичних подій та насичення історії аморальною енергією антилюдських ідеологій.

Дуже корисно при вивченні історії порозумітися зі своїми предками, а не судити їх і виставляти оцінки за їхні дії. Знаменитий англійський державний діяч, письменник - публіцист, лауреат Нобелівської премії Уїнстон Черчилль зауважив: «Якщо сучасне намагається судити минуле, то воно втрачає майбутнє». Чудове зауваження!

Ключ для розуміння історії дає нам Біблія. Згідно з Біблією, історія – не боротьба класів, а співробітництво й змагання народів як соборних особистостей в ім'я інтелектуального та духовного прогресу, тобто розвитку «від звіра до Бога». **Біблія розглядає історію як час**, оперуючи такими поняттями як «початок, кінець і середина часів», «повнота часів», «наповнення і облаштування часів», «поворот часів».

Історія є корінням цивілізованої людини, її роду, народу. Без коріння в'яне квітка, всихає дерево. Мудрий народний вислів свідчить, що **без коріння росте лише каміння**. Коли знайомишся з виданими для читання і вивчення книгами з історії України, її народу та культури, коли розмовляєш зі школярами, студентами, а особливо з пересічними громадянами про історію нашої держави, то складається враження, ніби ми всі живемо в країні, де посіяно таке насіння, з якого росте лише каміння.

Історія - великий Учитель. І не тільки Учитель, а й суворий наглядач, який неодмінно карає за незнання історичних уроків. Для засвоєння історичного досвіду історія обов'язково повторює уроки. Вдруге урок історія повторює як трагедію. Якщо й трагедія нічому не навчила, то втретє урок повторюється уже як фарс, тобто як та ж трагедія, тільки з насмішкою. Трагедія в історії – це як шрам на тілі, який ніколи не зникає і не забувається!

Історія – світло істини. Зверніть увагу, як повсякчас першими і найбільшими противниками історичної правди стають автори або прихильники омани або відвертої брехні. Чому так? Ніколи не забуваймо біблійне, що **всякого роду омани, відверта брехня, підступність – основна зброя диявола та його бісів**. Ось як про диявола сказано в Біблії: «Він був душолюб споконвіку, бо не встояв в істині тому, що не було в ньому ніколи

істини; як говорить неправду, то говорить своє, – бо він неправдомовець і батько брехні» (Ів. 8:44).

Воскресінням Ісуса Христа Бог позбавив диявола всіх сил і способів його бісівського впливу на людей. Але залишив йому брехню й лукавство, сказавши, кого із людей обдуриш чи спокусиш – ті твої. Отож неправда, лукавство і в історії, і в повсякденному житті людському можливі лише як промисел диявола. Правда завжди містить зерна любові, а у диявольських хитрощах і брехні проявляються лише гордіня, заздрощі, злоба, ненависть.

Як диявольські прислужники борються зі світлом історичної правди? Найчастіше вони прикривають історичну правду розповсюдженням другорядної або ситуативної інформації, *яка здатна впливати через почуття на підсвідомість, а відти – на людську свідомість*. Не забуваймо, що *підсвідоме завжди сильніше свідомого!* Належно підібрані на замовлення і певним способом подані порошинки - факти здатні забезпечити бажане ідеологічне забарвлення будь - яким історичним подіям і фактам. Ось тому лише один приклад. Маючи безліч друкованої епізодичної, ситуативної інформації про археологічні культури, про «племена» на теренах України, про князів, богатирів, царів, вождів і полководців та їх діяння, ми досі не знаємо правдивої історії України та її визначних особистостей.

Доречно тут нагадати повчальну тезу Оноре де Бальзака: «Істина (тобто правда, *авт.*) викриває й руйнує стільки помилкових думок та брехні, що всі, хто живе обманом, повстають з бажанням убити істину». *Ось вам джерело агресивності людей, які живуть в умовах, коли неправда в суспільстві стала домінуючою. Це значить, що в такому суспільстві верховодить диявол.*

Пам'ятаєте біблійне, як люди, обдурені первосвящениками, розп'яли саму Істину – «неканонічного» для фарисеїв Ісуса Христа. А тепер спогляньте навкруги і на хвилинку задумайтесь. Подумавши, спробуйте дати відповідь на такі запитання. *У якій із теперішніх країн світу більшість народу свідомо й спокійно сприймає та довіряє відвертій історичній і повсякденній брехні? Де у теперішньому світі могли б знову розп'яти (як у ті давні часи) «неканонічного» Ісуса Христа?*

Цікавий феномен із нашого повсякдення. Чому так неоднозначно сприймає спільнота, що проживає в сучасній Україні, правдиві історичні факти і події як нашої, так і світової історії? Може ми теж стали суспільством наскрізь брехливим і фальшивим, а диявольський дух омані так владно оволодів нашими душами, що вірити ми здатні тільки брехні?

Радуге і вселяє великі надії сучасна історична наука, головною особливістю якої є накопичення критичної маси історичних фактів, які не вписуються в традиційні теорії. Якщо аналізом нової історичної інформації, що надійшла і продовжує надходити з різних джерел, займаються *праведні історики*, то незабаром ми можемо стати свідками сенсаційних наукових відкриттів і висновків. Уже сьогодні є можливість пізнати те, що було заховане від нас понищеними або сфальшованими документами і придуманими до вподоби князів і королів, царів і імператорів, церковних

владик та генсеків трактуваннями історичних подій і фактів.

Для чого людям потрібно вивчати і знати історію?

Людина розумна, мисляча уже з народження запрограмована на знання історії та історичного досвіду. *Характерною рисою людського розуму є генетично обумовлене й невідзвітне нам відчуття часу.* Ось тут і проявляється біблійне – світ є Час, Історія. Будь - які моделі, утворені нами у мозку, мають помітки часу – чи то сучасного, чи то минулого, чи то майбутнього. Наша пам'ять зберігає те, що було, фіксує те, що є, і на основі цього моделює те, що може бути, навіть якщо ми цього й не усвідомлюємо.

Час у нашій пам'яті спрямований в одному напрямку – тільки уперед. Усі сучасні дії та зусилля людина мисляча здійснює заради майбутнього. У розумних людей майбутнє завжди вимальовується як монтаж із картин минулого та сьогочасного. *Вірно кажуть, що знати історію – значить бачити майбутнє!* Збережені пам'яттю події минулого є джерелом стимулів дій сучасних заради майбутнього.

Кожній людині достатньо знати той оптимальний об'єм історії свого роду, народу, держави, професійної справи, який дозволяє виховати громадянина й патріота своєї країни та відданого своїй професії фахівця. Надалі, достойні й віддані своїй Батьківщині громадяни ще більше возвеличують її. Незнання історії чинить майже за Монтеस्क'є (1689-1755): «... дуже погані громадяни своєї держави є дуже добрими рабами сусіда і слухняними робітниками самої влади та її церкви».

Велика патріотка України Галина Могильницька переконана, що *«українцям історію слід знати ще для того, щоб позбутися упродовж століть нав'язаного нам почуття неповноцінності та меншовартості. Нав'язаного через те, що не спромоглися ми своєчасно донести свою історичну правду світові та й своєму народові так, як наші недруги і кривдники змогли донести свою брехню про нас».* У розмовах з ВІП персонами і пересічними українцями про Україну та її історію скласдається враження, що переважна більшість українського люду не розуміє, що таке Україна, які її історія, місце і роль в Європі та світі. У своїй масі українці не знають взагалі біографії своєї держави і є політично малограмотними. Ніхто їх цьому ніколи по – справжньому не вчив і не вчить.

Коли ми усвідомимо, ким для людства були наші предки, тоді й зрозуміємо свою сучасну місію на Землі. *Без знання історії не скінчатся наші повсякденні негаразди та непорозуміння.* Знання правдивої історії допоможе нам осмислити і пишатися своїм давнім минулим та позбутися стану приниження, яке частина української спільноти успадкувала від царської і радянської імперій та від церковного Візантійсько - Московського приниження цезаропапізмом.

Достовірну українську історію нам треба вивчити і знати не для зведення рахунків, а для того, щоб не повторювати помилок минулого, *щоби*

з кожним народом уміти дружити й співпрацювати, як рівноправні партнери та гідні друзі.

Донедавна народи світу мало знали про Україну. І це не їх провина. Поневолювачі України добре подбали про те, щоб вона залишилася незнаною назавжди. «Стирання України з лиця землі» проводилося так успішно, що для частини світу вона залишилася тільки в поезії та переказах. Заперечувалось існування української нації, української держави. Заборонялося вживати назви і навіть самі слова «Україна», «українець», «український». Українська проблема – приклад одного з найбільших політичних шахрайств у історії людства.

У працях англійських, американських, французьких, італійських, скандинавських, німецьких, польських, арабських, індійських істориків постає велична і захоплююча тисячолітня історія української цивілізації, українського народу. І навпаки. У імперських і поки що існуючих вітчизняних виданнях історія України не просто викривлена, а грубо перекручена.

Не внесла до української історії бажаної новизни та історичної правдивості видана Інститутом історії України НАНУ «Енциклопедія історії України» (ЕіУ) видрукувана у 10 томах упродовж 1997 – 2013 років в уже незалежній Україні. Майже всі нові відкриття і досягнення сучасної української історичної науки в цій енциклопедії подаються як міфи. У тому числі матеріали про Трипілля, про Скіфію, про Антський період, про історію української Церкви і хрещення Русі – України тощо. Енциклопедія містить понад 10900 статей. Багато з них цікаві, повчальні, але в цілому багатотомне видання консервує історичні праці, насичені ідеологією імперських дорядянських і радянських часів.

На жаль, певні і досить впливові антиукраїнські сили як в самій Україні, так і поза її межами продовжують робити все можливе, щоб український народ своєї правдивої історії не пізнав ніколи. Повсякдення свідчить, що багато українців дотепер не усвідомили, хто ми і до якого світу належимо. Тому до цього часу ми не вміємо захищати своє минуле. Невмінням захистити своє минуле українське суспільство дивує світ. Де ще у світі знайдеться інша така країна, як Україна, яка б на своїй землі, із власних унікальних гранітів і мармуру, із вітчизняних найдобротніших металів вибудовувала пам'ятники власному національному самоприниженню? Де ще засобами монументальної пропаганди, назвами міст, вулиць, парків тощо возвеличують катів і кривдників народу так, як возвеличує своїх мучителів та губителів Україна?! Придивіться уважніше і послухайте, як настирливо певний прошарок мешканців України виступає проти декомунізації. Чому?

Які джерела використані при написанні цієї книжки про Україну – Русь?

Розглядаючи історію України в пошуках історичної істини, автор посилався на праці Михайла Грушевського та інших українських істориків; на праці російських істориків В.О. Ключевського, Н.М. Карамзіна, С.М. Соловйова, О.О. Шахматова; на праці Олени Дзеджори «Історія Європейської цивілізації» (1999), Германа Кіндера, Вернера Хільгемана «Всесвітня історія» (2001), Нормана Дейвіса «Європа: Історія» (2013); книгу «Геродот із Галікарнасу. Скіфія» (1992), на книги етнографа, історика, митрополита Івана Огієнка «Українська церква. Нариси історії. Томи I, II» (1942, 1993), Юрія Канигіна «Шлях аріїв» (2001) та «Віхи священної історії» (2006), на книги Півторака Г.П. «Походження українців, росіян, білорусів та їх мов» (2001), Кузьменка Ю. «Історія української мови» (2003), на книгу «Історія Києво - Печерської лаври» ігумені Серафими (2002), на двотомну книгу «Росія у 1839 році з погляду маркіза де Кюстіна», перевидану 1996 року; на монографію «Ланселот Лоутон. Українське питання» (Київ - Лондон, 2006); на «Історію України» Олексія Палія (2010); на «Нариси стародавньої історії України» (1994) і «Походження українців: між наукою та ідеологією» (2008) Леоніда Залізняка; на тритомну книгу «Країна Моксель, або Московія» (Київ, 2010) та двотомну книгу «Україна - Русь» (Київ, 2013) Володимира Білінського; на монографії В.Г. Таранця «Арії. Слов'яни. Руси: Походження назв Україна і Русь» (2004), «Трипільський субстрат: походження давньоєвропейських мов» (2009) і «Українці: етнос і мова» (2013); на книгу Валерія Бебика «Тисячолітня Україна: доісторичні цивілізації та глобальні релігійно – політичні доктрини» (2012), на науково – публіцистичне видання Миколи Воротиленка «Заповіт Петра I. Голодомор» (2013), на книгу Галини Могильницької «Літос (або Камінь із праці правди на розбиття митрополичого блудословія), 2006.

При цьому взято до уваги, що *від часів царювання Петра I історія у Російській імперії поступово перетворилася із науки на дієвий засіб проросійської пропаганди та поневолення непокірних*. Тому вона постійно переписувалася і дотепер продовжує переписуватися та фальшуватися. Цікавий факт, майже всі українські літописи були знайдені на території Московщини у XVIII – XIX століттях. Як і для чого вони були туди зібрані з монастирських і приватних бібліотек України?

Відомо, що 1720 року російський цар Петро I видав указ, яким велів вилучити з України усі давні першоджерела та архіви і доставити їх в Москву. Так почали відбирати в Україні минуле. Найнятий Петром I для написання історії Московської держави німецький історик Герард Міллер упродовж 1733 - 1743 років їздив по Сибіру і також вилучав і відправляв у Москву всі золотоординські архіви та монастирські і церковні раритети. У 1833 році московіти конфіскували в Криму і спалили всі татарські архіви.

Петро Перший, а пізніше імператриця Катерина II посилали своїх вивідувачів по всій Європі вишукувати історичні іноземні книги і старі мапи, на яких Україна зазначалася окремою державою, а Московська держава називалася її правдивим ім'ям – «Московія». Ці мапи та іноземні історичні

книги про Росію викупувалися і знищувалися.

Лише тепер стало відомо, що зібрані першоджерела переписані і перероблені відповідно до «общерусской» історії з метою об'єднати історію та культуру Київської Русі і Московської держави та вилучити з неї монгольський компонент. Сучасні історики, що дотримуються «общерусской» концепції, остерігаються експертизи цих «першоджерел» на достовірність і давність.

Автором враховано також наслідки численних пожеж, в яких горіли бібліотеки та архіви України після 1654 року. Особливо часто почали горіти українські архіви та книгозбірні починаючи з XVIII століття, чого не було в попередні часи. У 1764 році згорів архів Межигірського монастиря. Згорає 1718 року великий архів і бібліотека Києво - Печерської лаври, в якій зберігалися історичні шедеври світового значення. За свідченнями протоірея Петра Лебединцева, підпал здійснили наслані з Москви люди у чернечій одежі. У 1780 році вщент згоріла бібліотека Києво - Могилянської академії. Навіть із 2500 книг, переданих бібліотеці її фундатором Петром Могилою, уціліло лише три. Після того, як були в який раз зібрані з усіх міст і монастирів України, ще збережені на той час цінні історичні документи та інші історичні матеріали з історії України, у 1811 році знову згорає вщент бібліотека Києво - Могилянської академії.

У 1964 році обсіпаний горючим фосфором згорів єдиний український відділ бібліотеки Академії наук УРСР. На прилеглий до книгозбірні території задалегідь було відімкнено воду, а пожежники прибули лише через чотири години після підпалу. Упродовж десятиліття (1969 – 1979) виникає серія загадкових пожеж у відділах україністики в бібліотеках Академії наук, музею «Софія Київська», Видубицького монастиря в Києві, медуніверситету в Тернополі, Успенської церкви та музею українського мистецтва у Львові. Знову виникає 2008 року ніби то від блискавки пожежа в бібліотеці Києво - Печерської лаври. З історії відомо, що найчастіше подібні пожежі стаються з метою приховати зникнення дорогоцінних речей і документів. Так нищилися безцінні джерела української історії, української культури та науки, які свідчили про незалежність українського політичного, духовного і культурного життя.

Як народжувалася і постала Україна – Русь?

Ще змалечку нас усіх переконували, що нібито предки українців з'явилися на світ Божий не раніше, ніж у X сторіччі нової ери, та й то в ролі якогось «молодшого брата». До того ж у підручниках з історії, в історичних та художніх книгах так розташовували на мапі Європи стародавні народи й племена, що місця українцям там не залишалося. Були часи, коли наших пращурів - українців ділили на уличів, тиверців, полян, хорватів, древлян, дулібів, сіверян, бужан тощо. На історичних мапах позначали території саме цих племен. І виділяли та позначали їх на мапах так, ніби вони ніяк не

причетні до України та українців. *При цьому, постійно і вперто «забували виділити і позначити» на мапах ще одне із праукраїнських племен – плем'я укрів (укранів), що проживало в ті ж часи у Карпатах. Робилося все це для того, аби нав'язати нам та іншим народам думку, що ми – українці на своїй землі є звідкись прийшли люди.* З цією метою проімперські історики постійно закидали до історичної науки різні фальшування та вигадки.

Поширені в Україні і за її межами історичні праці дорядянських і радянських часів та праці сучасних «канонічних» істориків свідчать, що до IX століття нової ери на теренах українських земель ніяких цивілізацій не було. Жили, звичайно, якісь варвари – язичники, але тільки з приходом варягів було створено державу. І не яку – небудь, а саме Київську Русь. А далі розписані неперервні князівські походи, бої «богатирів», війни, визвольні повстання. І це називають історією неагресивного за своєю природою, працьовитого й лагідного українського народу! Почитайте, як жили наші давні пращури. У період Трипілля вони проіснували без зброї і воєн тисячоліття! До цього часу в археологічних розкопках не знайдено будь – якої зброї трипільських часів. Тож давайте, шановні, пошукаємо наші початки і наше місце в історії і дізнаємося, нарешті, хто заснував Русь і жив у Руській державі?

«Як би дехто не бажав згадувати про віковічну присутність українців на своїх причорноморських землях, та *історія засвідчила їхнє тамтешнє перебування з далеких Трипільських часів.* А в добу Скіфо – Сарматської держави південні племена майбутньої української нації уже мали від Давньо – Грецької, Римської та Візантійської імперій свої імена: киммерійці, готи (гети), скіфи, сармати, гелени, алазони, будини, каппліпиди, неври тощо. Ці споріднені племена, як писав Геродот, *ніколи не покидали свою предківську землю і були на ній непереможні.* Уже в античні часи населення Скіфо – Сарматської держави сягало 40 млн осіб», - пише у книзі «Україна – Русь» (2013) чудовий дослідник історії Руси - України Володимир Білінський.

Ще на початку XX століття світового ґатунку науковці чех Вікентій Хвойка, росіянин Михайло Ростовцев, австрієць Освальд Менгін та багато інших визнавали Трипільську культуру - українською, а трипільців – українцями. *Ланцюжок творення українського етносу – «укри – скіфи – сармати – українці» - дає підстави стверджувати, що назва народу «українці», а держави «Україна» має датуватися IV тисячоліттям до н.е. Сучасні історики з'єднали розірване коло історії: Трипілля – Скіфія – Сарматія - Україна (Русь).*

Одеський професор, доктор філології Валентин Таранець у своїй *монографії – трилогії «Арії – руги – укри»* переконливо проводить, обґрунтовує і доводить чітку думку – наш народ є спадкоємцем і **триванням аріїв**, згодом ругів – русів, згодом укрів. Звісно, з певними відмінами. Доля праслов'янського предка в населенні українців складає 45 % - 54 %. У якійсь невеликій частці («ембріоні») генетичний код українця існував уже в період життя носіїв індоєвропейської прамови.

Тепер світ дізнався, але ще остаточно не переконався, що праукраїнська цивілізація є давнішою за всі відомі зі шкільних підручників цивілізації: шумерську (3500 - 500 р. до н.е.), єгипетську (3000 р. до н.е.), еллінсько – римську (3000 - 400 р. до н.е.), індійську (2500 - 500 р. до н.е.) та інші. Більш того, праукраїнська цивілізація є материнською по відношенню до названих і більш пізніх цивілізацій. Ніякі загарбники праукраїнських земель упродовж тисячоліть не змогли винищити наших пращурів, щоб самим заселити їхні землі. Українців і їх землі розділяли між імперіями і державами, але винищити народ не спромігся ніякий завойовник. Навіть татари – монголи.

Англієць Ланселот Лоутен у праці «Україна: найбільша проблема Європи» (1939) пише: «Українська нація – це реальність, яка має під собою принаймні тисячу літ автентичної історії. Жоден народ не боровся так тяжко, як українці, щоб утвердити свою незалежність; українська земля наскрізь просякнута кров'ю. Через її багатства, чудовий клімат і унікальне розташування на великому перехресті світових шляхів Україна постійно виявлялася жертвою загарбників і гнобителів, *її постійно членували і ділили...* Перед війною (Першою світовою 1914 – 1918 рр., *авт.*) вона була розділена між двома імперіями - Російською та Австро – Угорською, а після війни розчленована між Росією, Польщею, Чехословаччиною і Румунією. З огляду на унікальне географічне положення України, маємо всі підстави вважати, що в наш час будь – яка серйозна спроба з боку України скинути поневолювачів і об'єднати свої чотири розмежовані частини в одну незалежну Українську державу неодмінно викличе справжню паніку. Якщо ж Україні в цьому пощастить, то на сході Європи з'явиться держава, за територією й населенням друга після Росії».

У 1935 році в Лондоні Ланселотом Лоутоном була надрукована мапа етнічних українських земель. Мапа свідчить, що Азовське море було внутрішнім морем України (*див. мапу*).

Мапа етнічних українських земель. На ній показано пунктиром регіони України, які були включені після Першої світової війни (1914 – 1918) до складу Росії, Польщі, Румунії, Чехословаччини.
 Із книги: «Ланселот Лоутон. Українське питання» (Київ-Лондон, 2006).

Лише побіжний погляд на мапу дає підстави констатувати, що Україна – дуже ласий шмат Європи. Вона розташована між двома великими системами гір – Кавказом і Карпатами. На сході Україна межує з Азією, на заході втискається в Центральну Європу, а на півдні з чорноморських берегів має доступ до Середземноморського басейну. Мапа свідчить, що частина територій сучасних Польщі, Словаччини, Румунії, Молдови, Росії мала б належати Україні.

Можна легко довести що Українська держава існувала з давніх давен. Важливо нагадати, що наша прабатьківщина вже за князювання Кия (V ст. н.е.) була одним з найважливіших суб'єктів міжнародних відносин. Саме цей князь 433 року подолав Константинополь, уклав вигідну угоду про міждержавні зносини, торгівлю, культурний обмін. Як зазначають історики, Кия з великою шанобою приймали імператори, а він планував розширити межі свого князівства до Дунаю і Середземномор'я. Міждержавні, торгово – економічні, релігійні, культурні, мовні питання і зв'язки відстоював великий князь Аскольд та його наступники Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Роман та Данило Галицькі.

У всьому світі відомо, що від IX до XIII століття понад 300 років на території, знаній сьогодні як Україна, існувала потужна і культурна держава, одна з найпередовіших у Європі. Це й була Україна, відома тоді під назвою Русь, і її столицею був Київ.

Великий історик і лідер української держави у 1917 - 1918 роках Михайло Грушевський перший розкрив українцям найбільш фундаментальні закони національної історії, створив «історичний паспорт» нашої землі – «Історію України - Руси», присвятивши все своє життя пошукам історичних

першоджерел українства. У його дослідженнях визначальними були три чинники історичного процесу в Україні: населення, територія та держава. Особливо для Михайла Грушевського принциповою була наступна теза: *український народ починаючи з IV - V століть після Р.Х. (коли вже можна простежити певні історичні джерела) постійно жив на своїй споконвічній землі, нікуди звідси не відходив і тому та ж Київська Русь – продукт його історичної творчості.*

Давня історія України подана у літописах литовських, польських, шведських, грецьких, французьких, англійських, угорських, арабських тощо. У цих літописах попередні українські етноси відомі під іменами руси (грецькою) або рутенці (латиною), анти, сармати, сколоти (скіфи), кіммери – самари, арії, які пов'язані між собою як онук, син, батько, дід, прадід. Знаний історик - росіянка Зінаїда Рогозіна ще 1903 року стверджувала, що українці є нащадками скіфів. Вона писала: «Із зовнішністю та одягом цих предків малоросів ми знайомі головним чином за надзвичайно красивими і художньо оформленими речами, знайденими в царській могилі поблизу Керчі (древньої Пантикапеї)».

Для фальшування історії України проімперські царські і радянські історики придумали низку різних «вітчизняних наукових» понять і теорій. Наприклад, створили «геніальну вітчизняну класифікацію» вже розвіданих і описаних археологічних культур. Посилаючись на свою «класифікацію», росіяни твердять, що розвідані на теренах України археологічні культури не мали національно – племінної прив'язки. Всі вони пов'язувалися виключно з місцем їхньої знахідки, як то – Черняхівська археологічна культура, Трипільська, Середньостоговська, Гумельницька, Середньо – Дніпровська тощо. Тобто, це були місцеві археологічні культури, серед яких української не було. Тому й не було ніяких прадавніх українських держав. Ані Скіфо – Трипільської, ані Кіммерійсько – Сарматської, ані Антської, ані держави Аттіли, ані інших ще не викопаних. Світова ж наука завжди обов'язково пов'язувала і пов'язує археологічні відкриття з певним народом. Так, наприклад, з'явилися всесвітньо відомі: культура ацтеків, культура інків, культура народу майя тощо.

Ще цікава видумка проімперських науковців. Царські та радянські історики намагалися довести і представити світові, що Київська Русь є монодержава єдиного етносу - східнослов'янського. Як твердив царський історик академік Михайло Погодін (1800 – 1875) - один із ідеологів теорії російської «офіційної народності», у Київській Русі не просто панував, а був єдиним етнос російський. Лише після відходу «великоросів» з монголами у північні регіони, до Києва прийшли білі хорвати – майбутні українці. Отже, за версією Михайла Погодіна, Київська Русь – це Праросія. І вона призначена бути спадкоємицею «Великої Росії» та оплотом боротьби з українським «розкольніцтвом» (патріотизмом, *авт.*). За версією Михайла Погодіна сучасні «малороси» з'явилися на українських землях десь у XIV столітті, переселившись з Карпат, і від цих часів беруть початок українці.

Ось чому, виявляється, українці є для росіян «молодшими братами»! Версію Погодіна незаперечно розвінчав знаменитий М. Максимович (1804 – 1873).

Обґрунтовуючи своє слов'янське походження, росіяни безпідставно і вперто стверджують, що Наддніпрянська Русь тотожна з Московією (Росією) – тобто з країною, яка виникла на кілька століть пізніше. Дослідивши історію слов'ян, Карл Маркс у 1858 році в праці «Висвітлення дипломатичної історії XVIII століття» написав: «Росія, не маючи жодного стосунку до Русі, отримавши, **а насправді - викравши свою теперішню назву**, в кращому випадку у XVIII сторіччі, зухвало претендує на історичну спадщину Русі, створеної на 800 років раніше. Насправді історія Московії – це історія Орди, пришта до історії Русі білими нитками і повністю сфальшована».

Бездоказове перенесення права Московщини на спадщину Київської Русі для будь – якої достатньо освіченої людини нонсенс, а то й абсурд. Свого часу Англія висловлювала претензії на Францію. Однак в освіченій Західній Європі до кінця XVIII століття англійські зазіхання на французький престол перетворилися чи то на європейський жарт, чи на фарс.

Київська Русь ніяк не може бути першим етапом російської державності. Ось що у 1939 році писав з цього приводу Л. Лоутен: «Більшість росіян завжди виявляли – і сьогодні ще виявляють - дуже примітивний підхід у стосунках з Україною... «Немає і ніколи не було ніякої української нації», - твердять вони у засліпленні... Україна, мовляв, це південна частина Росії. Проте їхній – таки видатний історик Ключевський визнає, що населення цих двох регіонів складалося з окремих і відмінних між собою етносів, які виразно відрізнялися своїми фізичними властивостями, мовою, традиціями, культурою. Раніше багато поляків також заперечували існування української нації, кажучи, що Україна – це тільки частина Польщі. **За цими амбітними суперечками і претензіями лежить істинна причина трагедії України».**

Тільки наведена цитата із книги Лоутена спонукає тверезо мислячу людину до такого висновку: не було б упродовж XV - XVI століть Польщі з її великодержавними амбіціями і претензіями на частину земель України, то й не було б у XVII - XX століттях Московії з її, подібними до тих польських, великодержавними амбіціями та претензіями уже на всю Україну, а додатково - ще й на Польщу.

В.І. Вернадський у своїй праці «Українське питання і російське суспільство» пише: «Українське питання старе, - воно ровесник появи українського етнографічного елемента в складі московської держави. У різний час питання це набувало різних форм». Далі фрагменти з цієї праці. «Упродовж XVII - XVIII століть українсько – російські відносини зводилися до поступового поглинання і перетравлювання Росією України як стороннього політичного тіла. Попутно ліквідовувалися основи місцевого культурного життя (школа, друкарство, місцеве самоврядування і свобода) і переслідувалися навіть етнографічні відмінності. У XIX столітті Україна як політичний організм із самостійним внутрішнім життям перестала існувати, будучи остаточно, за висловом Петра Першого, «прибрана до рук» Росією.

Усі сліди автономного устрою зникли, поступившись загальноросійському порядку. Але національне життя не зникло. Воно почало відроджуватися в нових формах, відповідно до нових умов. Це викликало репресії російського уряду. В офіційній термінології український рух одержав назву «українського сепаратизму». З найбільшою жорстокістю українська національна ідея переслідувалася в церковно – релігійній і шкільній літературі. У ряді циркулярів Столипін боротьбу з українством оголосив державним завданням, що лежить на Росії з XVII століття».

В основу всіх написаних царськими і радянськими науковцями «канонічних» історичних та церковних книг про Київську Русь і Московське царство *від 1711 року покладено «Повість минулих літ»* ченця київського Печерського монастиря Нестора – літописця. Названий твір Нестора, уже з відповідними проімперськими правками, став *вперше доступним для читання 1711 року* після відвідин Петром I королівської бібліотеки міста Кенігсбергу в Пруссії. Що цікаво. *Написаний Нестором десь 1113 року оригінал «Повісті минулих літ» не зберігся. Як пізніше не зберігся підписаний 1654 року Богданом Хмельницьким оригінал Переяславської угоди.* Стали доступними для читання і використання у XVIII ст. відомі дотепер тільки три сфальшовані списки «Повісті минулих літ», які нібито були написані у Видубицькому монастирі Києва і датовані 1116 – 1118 роками. Для прикладу, виявлена у цих списках лише одна вклеєна в літопис Нестора сторінка, на якій подається історія із закликанням варягів та творенням ними держави, не тільки спалюючи справжню історію. Правка ставить під сумнів як причетність Нестора Літописця до цього запису, так і правдивість самого літопису і компетентність його автора.

Про що ж свідчать ці відомі нині списки літопису Нестора «Повість минулих (временних) літ»? Списки повідомляють, що у VIII – IX ст. на території сучасної України проживали такі племена, кожне з яких мало своє головне місто (центр племені): поляни (Київ), сіверяни (Чернігів), деревляни (Коростень), дуліби, або бужани (Волинь), уличі (Пересічень), та білі хорвати. Основні заняття цих племен: землеробство, скотарство, полювання, риболовство. А їхніми ремеслами були: гончарство, ткацтво, обробка міді, заліза. Виготовляли знаряддя праці, зброю, оздоби, будували прямокутні наземні обмащені глиною житла.

У списках літопису відсутня згадка про тогочасне плем'я **укрів (укранів)**. У фундаментальній монографії – трилогії «**Арії – руги – укри**» багато уваги приділив цьому племені професор, доктор філології Валентин Таранець. **Укри (україни)** первинно проживали в Карпатах, звідти мігрували на північ і на схід. Розселившись на сході разом з окремими із вище зазначених племен, **укри** зберегли спершу локальне своє наймення в окремих князівствах, а потім поширили його на все державне утворення **Україна** і на всіх її мешканців. Ті укри, що залишилися в Карпатах, пізніше постали у вигляді бойків, гуцулів, лемків.

Частина укрів (укранів) з Карпат у VI – XII століттях розселилася на річку Укер вздовж лівого берега річки Одер. Історію цього розселення, що

відоме нині як Укермарк або Украненмарк і Нижня Лужиця, звичаї та мову українців, яку вони зберегли дотепер, добре вивчили німецькі вчені Е. Ніпперт і К. Кірш. До речі, у північно – східній Німеччині (Передній Померанії) функціонує чудовий музей «Украненланд», в якому можна побачити в натуральну величину слов'янське село, хату, кузню, побут хліборобів і ремісників, послухати давню музику, скуштувати смачного українського борщу і вареників. У одному з міст Передньої Померанії щорічно проходять міжнародні конгреси з актуальних питань українознавства. До речі, прапор Нижньої Лужиці аналогічний за кольорами і формою герба прапору України.

Якщо посилалися лише на приведені вище літописні свідчення, маємо підстави стверджувати, що саме з названих племен і постав український народ та Русь - Україна. Консолідація перерахованих у літописному списку племен у створеній ними давньоукраїнській державі Русь призвела до затвердження єдиного етноніма «руський» (від назви Русь) або «русин», а не «руській». Цей етнонім із пізнього Середньовіччя поступово замінювався етнонімом «українець».

Історичний досвід показує, що етноси протягом свого існування можуть змінювати назву, але без зміни етнічної сутності. Як це було з поляками, румунами, німцями, французами, англійцями на середньовічному етапі розвитку цих народів. Історія творення України – Русі у ранньому Середньовіччі аналогічна творенню із відповідних їм племен Англії, Франції, Німеччини, Польщі, Румунії тощо.

Написана при Ярославі Мудрому «Правда роська» (не руська, а роська – за текстом) свідчить, що жителі Київської держави називалися русинами, а новгородці – словенами. Відомий російський історик академік М. Тихомиров у праці «Пособіє для ізученія Русской правди» (1953) повідомляє, що «русин – житель Київської Русі, тому що новгородці називали Руссю саме Київську і прилеглі до неї землі Словенії, а словенин означав новгородця».

Почитаємо деякі літописи. Ось Новгородський літопис. Читаємо: «Літо 1149. Іде єпископ Нифонт із Новгорода в Русь». Ось написано пізніше: «Літо 1165. Ходи ігумен Юрьєвський в Русь, в Киевград». Як бачимо, навіть горді новгородці, де багато років уже князюють запрошені київські князі, Руссю себе не вважають. Може, амбіційні ростово - суздальці, які стали основою майбутньої Московської держави, звали себе Руссю? Читаємо в Іпатіївському літописі: «Літо 1155. Юрій іде із Суздаля на Русь і прийде Києву». Ось як пише суздальський літописець: «Літо 1180. Іде князь Святослав со половци і черніговци із Русі на Суздаль раттю». У 1178 році Мстислав Ростиславович - Білгородський князь (Білгородщина – етнічна руська земля) - уперто відмовляється від запросин на Новгородський княжий престол, мотивуючи своє небажання тим, що не «зможе Руської землі забути». Отже, саме про нашу, українську землю, писав Нестор – літописець, називаючи її Руссю.

Про Ростово – Суздальське князівство, яке з'явилося у XII столітті і стало основою Московської держави – майбутньої Росії, В.О. Ключевський в

своїй історії написав так: «Це була держава, що знаходилася поза межами давньої корінної Русі, і в XI столітті вона була чужоземною, а не Руською державою. Населяли її мурома, меря, весь...». До речі, академік Російської імперської академії наук, знаний у світі вчений О.О. Шахматов, росіянин за національністю, ще у 1916 році писав: «Ми повинні найрішучішим чином відкинути думку про те, що Київщина була в давнину заселена не предками сучасних малоросів, а представниками інших народностей. Немає сенсу шукати у X - XI століттях біля Дніпра великоросів, оскільки великоруська народність – походження нового і була справою *нових різносторонніх впливів*, які виникли після розриву з Києвом». Подібних поглядів про походження Київської Русі та східнослов'янських народів дотримувалися Михайло Грушевський, Микола Чубатий, Михайло Брайчевський, Ярослав Дашкевич та інші.

Розпад Київської Русі на окремі князівства стався остаточно 1199 року, тобто майже за півстоліття до нашестя монголо – татар. Для прикладу, Турово - Пінське князівство відокремилося 1157 року. Лише 1240 року золотоординці захопили Київ. З історії відомо, що у світі творилися і гинули десятки імперій. Їх загибель пояснювали передусім **внутрішніми** причинами. Розпад Київської Русі російською проімперською наукою трактувався з урахуванням лише одного **зовнішнього** чинника: татаро – монгольського іга.

У Наддніпрянській (Київській) Русі були збройні конфлікти. *«Свої»* могли воювати між собою (як, для прикладу, поляни з половцями тощо), *але то були сутички за старшинство або скороминущі вигоди, а не на знищення*. Як один із прикладів *«войнушки на знищення»* заслуговує уваги всім добре відомий зі шкільних підручників історії і гарно описаний у книзі «Історія Києво-Печерської лаври» (автор ігуменя Серафима, 2002) похід мерянського князя Андрія Боголюбського на Київ. Завершуючи перший том своєї праці діяннями Андрія, ігуменя Серафима вцент стирає ідейно – релігійну патетику з його «військових тріумфів». Бо вся праоснова цих Андрієвих «подвигів» одна: якщо не мені, то й нікому! З метою знищити величність стольного граду, в березні 1169 року Андрій шле на Київ величезну мерянську рать.

Сповіді ігуменя Серафима у своїй книзі: «Не було помилуваного нікого: горіли церкви, гинули люди, багатьох хапали та забирали в полон. І були у Києві серед усього народу стогін і печаль, і скорбота невтішна, і кров лилась без упину...». Далі ігуменя Серафима пише: «Твердо оцінивши, що «південці» ніколи не дозволять чужакам володарювати у їхній вітчизні, *Андрій докорінно змінив своє ставлення до Києва*, і з тих пір його плани набули чітко антикиївської, тобто антируської спрямованості. За всю попередню і наступну історію дотепер ніхто і ніколи не руйнував і не грабував так Київ, як тодішня боголюбська рать. Навіть монголо – татари у 1240 році та німецько – фашистські загарбники у 1941 році такого не витворяли. Такими антируськими (антиукраїнськими) взаємовідносинами між Москвою та Києвом залишаються дотепер.

Київська імперська держава мала колись розчленуватися. І вона поділилася. Але не за територіальним чи династичним принципом, а за етнічним. Цей поділ був зумовлений внутрішніми процесами. Розпад Київської Русі XII століття, по суті, став серією національно - визвольних воєн. Він породив групу похідних від давньоукраїнської держави етносів – білорусів, псково – новгородців (колишніх словенів), московітів (колишні мерянські племена).

Після розпаду, отримавши незалежність, князівства існували як самостійні держави. Наприклад, Новгород створив свою незалежну Новгородську республіку, яка проіснувала самостійно від 1200 року до її насильницького приєднання до Московського царства вперше 1478 року і остаточно - у 1570 році. Як свідчать історичні документи, воїни Новгородської держави разом із золотоординцями уже брали участь 1240 року в штурмі Києва, у походах до Галицької Русі, Угорщини, Польщі. За надану військову допомогу, золотоординський хан дозволив новгородцям зберігати самостійність надалі. Отже, розмежування між Руссю і Хиновою (майбутньою Московією) сталося наприкінці XII століття, задовго до нашествия татар. Наступницею Київської Русі стала Галицько – Волинська Русь (Галицько – Волинське королівство).

Українці стали офіційно позначати свою національну приналежність терміном «українець» після падіння у лютому 1917 року російської монархії (від березня 1917 року). До 1917 року українці, котрі проживали на території Російської імперії, за царською настановою свою національну приналежність позначали як «малорос». Українці, що мешкали в інших країнах світу називали себе по – стародавньому «русинами» і свою національну приналежність позначали як «русин».

Для кращого розуміння суті понять «великорос» і «малорос» будуть цікавими та доречними результати лише двох переписів населення. **За переписом 1898 року**, населення Російської імперії разом з Польщею та Фінляндією, які входили до її складу, становило 120 млн. Із них майже **70 млн складала українці (малороси?)**, а решту 50 млн складала росіяни (великороси?) разом з татарами, поляками, білорусами, фінами, народами Кавказу, Середньої Азії, Сибіру, Далекого Сходу.

За переписом 1929 року в СРСР проживало 188,4 млн чоловік. За національним складом все населення поділялося так: **українці – 81 195 000 (43,1 %)**, росіяни – 77791000 (41,3 %), білоруси – 4 729 000 (2,5 %). Далі: казахи – 3 968 000, узбеки – 3905 000, татари – 2917 000, євреї – 2600000, грузини – 1821 000, турки – 1707 000, вірмени - 1 568 000, мордва - 1340 000, німці – 1239 000, чуваші – 1117 000, таджики – 979 000, поляки – 782 000, туркмени – 764 000. Дані цього перепису до розпаду СРСР були таємницею і дозволялися лише для обмеженого службового використання.

Чого тільки не придумали сповідники імперій, щоб спалюжити слово «Україна» – назву нашої держави. Але ніколи наші недруги й кривдники не розкривали сакрального значення назви Україна. **А в кореневій частині цього слова стоїть стародавня назва Бога Сонця Ра, який символізує**

Єдиного і Всемогутнього Бога – Творця і Вседержителя. І древня назва нашої країни – Аратта, і сучасна назва – Україна символізують сонячну, сонцесяйну країну, райську землю (походження: рай – край, раїна – країна – Україна). Словом «**рай**» називають місце на небесах, де сяє вічне світло слави Божої. Наділ землі, де живе поселений Богом народ, позначають словом «**край**». І рай, і край, і Україна мають у собі сонцесяйну частку «Ра». Але ніяк не сприймають наші кривдники сонячний вислів «**Україна – рідний край**».

Яка етимологія імені «Україна», яке істинне значення цього слова? У давнину це слово вимовлялося як «Оукраїна». Воно складається з двох слів. Слово «країна» означає виокремлену територію, відмінну від решти за якоюсь важливою ознакою. Слово «країна» відоме здавна і є поширеним у Європі (Сербська Країна, Словенська Крайна, Войнова Крайна). Слово «У(Оу)» в арійських мовах означає початок чогось, захищений зародок (яйце). Відповідно «У-країна» - це країна як джерело початку, захищеного розвитку і достатку. Подібно яйцю. Можливо, тому в Україні такий культ яйця - писанки (яйце - райце), яке стало візитною карткою держави. Привласнивши назву Русь, Московська митрополія перейменувала Україну в Малоросію і запровадила міф про Україну як окраїну новоствореної Російської імперії. У школах та гімназіях Росії учням втлумачували і втлумачують тезу, що «слово «україна» означає окраїну Польщі і Росії», а українського народу й української мови ніколи не було. Всіма способами викорінювалися назви «Україна» і «український».

Україна розміщена у центрі «європейського трикутника» з найкращими геофізичними умовами для розвитку біологічного життя й людської цивілізації. Ось один із численних віршів про Україну: **«І сотворив Бог небо золоте, // родючі ниви і зелені трави, // Дніпрові води й обрїв блакить // і райських птиць, що зветься солов'ями. // Людей чудових оселив Він тут, // і мову дав, що аж в душі співає. // І вольний дух в серця їх поселив, // і рай назвав Він Українським Краєм!»** Чудова українська поетеса Ліна Костенко про нас, нащадків славетних русичів - борисфенів пише: «Усе людство вже збулось, – Ми ще стоїм на старті».

Історичні документи про первісні часи на теренах України

Довідка. Що пращурами Homo sapiens є неандертальці, науковці були згодні до 2006 року. Коли їм (науковцям) у 2006 році вдалося розшифрувати мітохондріальну ДНК неандертальців і виявити принципову різницю між їхнім генотипом та відповідним кодом сучасної людини, ця гіпотеза відпала і більше не розглядається. Неандертальці не були нашими пращурами. За даними археології їх витіснили з прильодовикової Європи перші сучасні люди – кроманьйонці. Неандертальці 30 тисяч років тому безслідно зникли. Є версія, що їхніми нащадками нині є так звана Еті, яка отримала назву «снігова людина».

Відсутність неандертальських генів у ДНК сучасних мешканців Європи свідчить, що, попри тривале тісне сусідство, дві різні популяції палеолітичного людства не полишили спільних нащадків. Чи це наслідок жорстокого антагонізму між двома різновидами людських істот, а чи неможливість міжвидового схрещення, покаже майбутнє. Після загадкового вимирання палеоантропів на планеті панує лише один різновид людських істот – *Homo sapiens*, тобто людина розумна.

На думку сучасних істориків, територія України почала заселятися першими людьми – неантропами – десь після 40 тисяч років. За 40 тисяч років не було на землях України Всесвітнього потопу, окрім затоплення Причорноморської низини. Не було тотальної засухи. Не було льодовика, як у Північній Європі та Росії. ***Не було й загарбників, які повністю знищили б всіх предків українців і самі заселилися на їхніх землях.*** Тому упродовж тисячоліть землі України набули у світі статусу особливого, захищеного звідусіль сакрального простору, який отримав назву «вара».

Тут доречно навести наступну, надто важливу інформацію. Для окремих територій Правобережної України, які лежать на Українському кристалічному щиті загальною площею біля 200 тисяч кв. км, ***характерна цілковита відсутність морських відкладів.*** Це свідчить, що за сотні мільйонів років ці землі ніколи не затоплювалися водою (***Ноїв ковчег?***). Подібної ділянки суходолу у світі більше немає ніде. Навіть на найвищих горах планети науковці знаходять морські відклади у вигляді скам'янілих решток риб та інших морських істот.

Найбільша екологічна катастрофа на землях сучасної України виникла близько 7,6 тисяч років тому (Циркумпонтійська катастрофа), коли, піднявшись внаслідок танення льодовиків, вода із Середземного моря через Босфор ринула в долину прісноводного Понтійського озера і його прибережну рівнину. Затоплені разом із рослинами, тваринами та людьми тисячі квадратних кілометрів території перетворилися у сучасні Чорне і Азовське моря. До речі, Чорне море єдине у світі має на своєму дні річку. Може така річка утворилась і є якимсь наслідком тієї катастрофи?

Це був перший такого масштабу потоп, який спонукав наших предків до розселення в усі боки тогочасної Ойкумени (життєвого простору). За легендами, напередодні Циркумпонтійської катастрофи частина людей послухалася свого лідера (Ноя?), покинула припонтійську долину і відійшла північніше, на вищі землі, які отримали назву «вара» (захист). Це якраз ті землі, що лежать на Українському кристалічному щиті, зокрема Словечансько - Овруцький кряж на Житомирщині.

Концепція катастрофічного чорноморського потопу народилася 1993 року під час наукової експедиції вздовж чорноморського шельфу на судні «Акванавт», яку очолювали дослідники з Колумбійського університету (США) Вільям Раян та Волтер Пітмен. Результати цих досліджень викладені науковцями у книжці з інтригуючою назвою «Ноїв потоп» (1999).

Минулих 30 тисячоліть наша земля виступала як захищений звідусіль расотворчий зародок, в якому сформувалася Біла раса європейських

кроманьйонців (європоїдів - борійців), а згодом арійська раса. Борійці (із попередньої цивілізації Борія), які врятувалися від потопу, заснували нову цивілізацію – Гіперборію (Уперборію). Гіперборію (Північну Припонтиду) батько історії Геродот називав землею, яка народжує богів і велетнів - силачів. Звідси родом Геракл.

Поступове «Розселення нордичної раси з території України» чудово відтворює мапа з книги американського дослідника Артура Кемпа «Марш титанів. Історія білої раси» (1999).

«Розселення нордичної раси з території України».

Мапа з книги американського дослідника Артура Кемпа «Марш титанів. Історія білої раси» (1999).

Мапа А.Кемпа свідчить, що наші пращури кількома мирними переселенськими хвилями заселили в ті далекі часи практично всю Західну Європу, Азію і Північну Африку. Поступово предки українців (теуcri / елліни / лужиці, а разом з ними лелеги / пеласги / скіфи / дорійці / етруски та інші) розселилися на території сучасної Туреччини (Троада), Греції (Доріда), Італії (Етрурія), Балкан (Сербська Крайна), Німеччини (Лужицьке королівство), Австрії (Войнова Крайна), Франції (Нормандія) та Великої Британії (Кельтика).

Стародавні цивілізації на теренах сучасної України

Спочатку *цікаві факти із стародавньої історії* для роздумів. Цивілізація – відповідний ступінь розвитку суспільства, його матеріальної та духовної культури. Офіційна історія земної цивілізації бере свій початок у V – III тисячолітті до Різдва Христового. Ми *говоримо про «стародавню*

цивілізацію» з моменту, коли люди об'єдналися у великі громади зі спільною територією і мовою; коли вони почали творити закони, які регулювали стосунки всередині цієї громади; коли навчилися будувати міста й монументальні споруди в них, передавати свої знання нащадкам, тобто навчилися читати і писати. Розвинулися ремесла, торгівля, з'явилися багаті та бідні, військо, зброя. Виникли царства, імперії та імператори, війни, полководці. У стародавні часи винайдений спосіб осмислення людського буття – філософія. Такими ознаками проявились стародавні цивілізації.

Канонічна історія налічує від 12 до 15 великих цивілізацій. Сім із них – цивілізації Межиріччя (Месопотамії), Єгипту, крито – мікенська, антична, візантійська, та двох найбільших народів Америки, майя й ацтеків – перестали існувати від декількох століть до декількох тисячоліть тому. Донині продовжують своє існування давні китайська, японська, індійська, ісламська і західна (європейська) цивілізації. Найдавнішими цивілізаціями світу вважались вавилонська і єгипетська. Сучасний світ знає, що в *межиріччі Дніпра і Дністра, на теренах України існувала ще давніша Трипільська цивілізація (VI - II тис. до Р.Х.)*.

Найдревнішим храмом планети на сьогодні є **храм Шу – Нун / Кам'яна могила біля Мелітополя в Україні**. Це і найдавніший у світі архів писемності й календаря. Храми у стародавні часи не призначалися для якихось релігійних літургій (служб) чи церемоній, як це робиться тепер. Вони будувалися з призначенням на випадок, щоби Бог, якщо він зійде на землю і йому знадобиться, мав свій дім. У храмах жерці виконували обов'язкові тодішні релігійні ритуали, у більшості своїй зв'язані з жертвоприношенням.

Храми країн стародавнього світу були осередками культури. При храмах працювали школи підготовки переписувачів книг і цехи переписування книг. Переписувачі - як молодь, так і літні особи - вміли писати й читати, знали декілька мов. При храмах створювались і діяли бібліотеки та школи, де можна було навчитися грамоті, вивчитися на священика, лікаря, архітектора. Храми об'єднували навколо себе найосвіченішу (елітну) частину мешканців міст, регіонів і створювали умови для їх плідної діяльності.

На основі храмових шкіл і бібліотек у античні часи виникли знамениті осередки філософії, науки та культури, серед них перші філософські школи Сократа, Платона, Аристотеля, Діогена. Із давніх часів нам відомі засновник першої світової релігії Зороастр, засновник буддизму Гаутама Будда, великий учитель давнього Китаю Конфуцій, ізраїльські пророки і царі Давид та досвідчений у державній мудрості Соломон.

Ще один цікавий феномен давніх часів. Прогрес, якщо можна так сказати, в стародавньому світі здійснювався до нової ери зі знаком мінус. Наприклад, чим давнішими були знання, тим ціннішими вони вважались, чим старішими були традиції, ритуали, тим старанніше намагалися їх дотримуватися й зберігати. Тільки з народженням Ісуса Христа світ знайшов вектор часу, що веде до спасіння.

Багато літочислень існує у світі: літочислення від створення світу - 5508 р. до народження Христа; єврейське від створення світу - 3760 р. до н.е.; мусульманське від народження Магомета - 570 р. н.е. Але утвердилось в усьому світі лише літочислення від народження Ісуса Христа, який повернув світ на 180 градусів, тобто до світлого майбутнього, відвернувши людство від погибелі, спрямованої до зниклої Атлантиди. Це ще один доказ, що Ісус Христос є спаситель. З почуттям гордості за своїх предків нагадаю, що нинішній календар «нашої ери / Різдва Христового» склав і запропонував у VI ст. н.е. візантійський монах українського походження Діонісій.

Історичний шар в Біблії починається після Вселенського потопу з Авраама, який жив за 2000 років до народження Ісуса Христа. Вселенський потоп (понад 13 тис. років тому) – надзвичайний феномен людської історії. Він закриває собою величезний історичний період всесвітньої історії, період досить цікавий, насичений, багато в чому незрозумілий і невідомий нам. Допотопний період є періодом доісторичним.

Згідно з Біблією після Вселенського потопу почалася людська історія. Вселенський потоп – межа двох світів: загиблого і відродженого. У чому полягає суть і значення цього рубікону? Науковці вважають, що їх можна виразити так: атлантичний (дopotопний) період і наша (післяпотопна) цивілізація співвідносяться як гусениця і метелик, який походить із гусениці, є її продовженням та водночас її протилежністю, її запереченням.

Біблія на 60 сторінках своїх трьох книг (Буття, Книга пророка Даниїла, «Апокаліпсис» (Одкровення Іоанна Богослова) умістила всю історію людства, особливо її кульмінаційні періоди. Тож читайте Біблію! Пам'ятайте мудрість геніїв, які стверджували, що великі знання ведуть до Біблії, а малі – від неї. І ще візьміть до уваги слова знаменитого Альберта Ейнштейна, який сказав: «Коли наука здійснить своє головне зусилля й підніметься на свою найвищу вершину, вона знайде там релігію».

Захоплюючи своєю новизною відкриття і факти висвітлює сучасна історична наука. За свідченнями і Геродота, і теперішніх дослідників, самобутня Крито – мікенська цивілізація, яка стала основою «грецької цивілізації», формувалася трьома переселенськими хвилями праукраїнських племен: теукрів / троянців (IV - III тис. до н.е.), пеласгів / лелегів (III тис. до н.е.), скіфів / дорійців (II тис. до н.е.). Теукри, які формували крито – мікенську цивілізацію, що розквітла у Середземномор'ї упродовж III тисячоліття до н.е., фактично являються її представниками.

Історія грецької цивілізації свідчить, що до приходу на межі II - I тис. до н.е. на землю Греції скіфів / аріїв із південних областей сучасної України (Сабатинівська археологічна культура), місцеві племена не знали технології обробки металу, не бачили прирученого коня і вершника (звідси міфи про кентаврів), не мали писемності і нотної грамоти.

Сучасні дослідження свідчать, що античність створили **предки українців – анти**, які були нащадками троянців – теукрів. Це підтверджують дані археології та фахівці із прадавньої філології. Завоювання українськими пращурами Греції перетворило її землі на Елладу і стимулювало розквіт

античної цивілізації. Історичні джерела, авторами яких є «батьки» історії і географії Геродот (V ст. до н.е.) та Страбон (кінець I ст. до н.е. – початок I ст. н.е.) повідомляють, що першим царем Трої був Теукр (3100 р. до н.е.), від імені якого усіх троянців - укрів почали називати теукрами. Теукри заснували «вічне місто» Рим, іспанське місто Понтеведра, кіпрське місто Саламін. Провідний римський історик Тит Лівій описав, як троянці на чолі з Енеєм прибули до Італії і згодом заснували там місто Рим. Теукри – це той «народ моря», який населяв, згідно з Біблією, місто Дор.

Слід визнати і належно сприймати, що саме від *цих часів беруть свій початок назви нашої держави «Україна» та її народу – укри, українці. Знаковим є називання* (мабуть на генетичному рівні підсвідомості) прийдешніми на споконвічну українську землю російськими найманцями – україноненависниками та їх місцевими прибічниками - сепаратистами наших воїнів та всіх українців **«украми» або «укропами»**. За мужність, стійкість і безстрашність наших воїнів – укрів, що захищали в період антитерористичної операції (АТО) донецький аеропорт, російські найманці прозвали їх кіборгами. То є воїни - достойні нащадки наших славних пращурів – укрів, що в давнину боронили героїчну Трою.

До речі, «укроп» - теж знакова для українців назва. Її основу становить рідна нам частка «укр». Тільки в Україні влітку та восени сільські городи, а часом цілі села, пахнуть кропом (укропом). Кріп (укріп) - найбільше шанована в Україні приправа, що є обов'язковою складовою всіх традиційних українських страв та здатна суттєво укріпляти людське здоров'я.

Геродот стверджує, що скіфи були надзвичайно розумні. Діт і Дарет свідчать, що скіфам (*Русам Троянським*) були відомі музика, живопис, механіка, комедія і трагедія. Скіфи першими започаткували, а далі удосконалили гірничу справу, винайшли сталь, стійкі до зовнішніх впливів фарби, вміли обробляти шкіру. Адам Бременський стверджує, що скіфам був відомий грецький вогонь, який вони називали «вулкановим горшком». Астрономія скіфів (халдеїв) - найдревніша серед всіх нині відомих. Римський посланник до Аттіли повідомляє, що «скіфи (гуни) найбільш правдивий народ і неправди не терплять».

Ще один надто цікавий історичний факт. Як могло статися, що всі античні філософи, поети, письменники світу творили у Греції? І в цьому зв'язку дещо загадково прочитуються слова знаменитого грека, батька історії Геродота, котрий пише, що ***не знав у Греції «жодного видатного філософа, який не був би скіфом»***. За свідченнями грецького драматурга Лікурга, греки упродовж трьох століть не знали нічого про «Іліаду» - грецьку літературну пам'ятку видатного античного автора Гомера. Дослідники повідомляють: «Самі греки кажуть, що «Іліада» спочатку була написана не грецькою мовою» (А. Вельтман, 2008). Якщо ще згадати Геродота і Страбона, які писали, що жителів Трої римляни називали своїми предками та йменували теукрами, то ***вибудовується чіткий цивілізаційний зв'язок між Давньою Україною, Елладою та Ромейською імперією (Візантією).***

Надзвичайно цікаво дізнатися, хто і коли придумав замість назви «скіфи» назву «слов'яни»?

Де що про стародавню цивілізацію на теренах України. Українську цивілізацію багато сучасних істориків стали визнавати найдавнішою у світі. **Найстаріший храм нашої планети Шу - Нун / Кам'яна Могила** (XII тисячоліття до н.е.) свідчить, що наші землі були щонайменше 20 тисячоліть центром глобальної за своїми культурно – історичними наслідками цивілізації. Архів настінних розписів у 62 гротах Кам'яної Могили XII - III тисяч років до Р.Х. є доказом глибинного коріння української історії та культури.

Науково доведено, що цивілізація епохи неоліту, яку сучасні історики все частіше іменують скіфо – трипільською або скіфо - арійською (VI - II тис. до н.е.), є найдавнішою. Про древність наших предків – скіфів всім повідав ще римський історик Помпей Трог. Він пересвідчився в цьому і записав - «скіфське плем'я завжди вважалося найдавнішим».

Трипільці населяли регіони сучасних України, частково Молдови, Румунії. Найбільше трипільських поселень виявлено на території України (понад тисячу). Поступово трипільці розпорошилися по всьому світу. Тому їхні ознаки знаходять в Індії і Палестині, в Єгипті і Греції, на Апеннінському півострові.

Серце трипільської цивілізації знаходилося між Дніпром і Дністром. У формуванні трипільської цивілізації на території України взяли участь аборигенні племена. Тому трипільські традиції продовжилися в їхніх наступних археологічних культурах. Це дає підстави вважати правильною гіпотезу московського академіка Б. Рибакова про трипільців як предків українців. Аналіз численних історичних наукових праць та археологічних знахідок свідчить, що найважливішим джерелом духовної культури українського народу є епоха Трипілля, традиції якої послідовно передавалися носіями наступних історичних епох, включаючи період Київської Русі, а відтак аж до нашого часу.

Кононенко П.П. та Пономаренко А.Ю. у лекції «Досвід та уроки буття українського народу. Україна – історична місія» напишуть наступне: «Достатньо ознайомитися з описами наших пращеплемен зарубіжними дослідниками II – I тисячоліть до нашої ери, як стає очевидним: на терені праявності була маса переелень, об'єднань і воєн, - і все ж: ще від Трипільської цивілізації простежується цілісність процесу розвитку матеріальної і духовної культури (релігії, філософії, мистецтва), її носієм були автохтони, що ніколи не полишали своєї землі. А об'єднуючим началом численних формацій (державних, культурних) була ідея ідентичності та історичної ролі. Спочатку це була ідея «антеїзму» (злитності з рідною Землею і своїм суспільством), а згодом «філософія серця» як філософія щастя, шлях до якого – пізнання істини (Комосу, Землі, Бога...), а її вища форма – свобода».

В епоху скіфо – трипільської цивілізації закладено філософію творчості на Землі та основи українського родоvodu. Трипільська культура

є праматір'ю української духовної сутності (душі та серця), яка проявляється у досі збереженій календарно - обрядовій поезії (колядки, щедрівки, веснянки, купальські та обжинкові пісні), у вишиванках, крашанках і розписах, у традиціях будівництва, землеробства. З трипільських часів пішли теперішні технології: землеробства з використанням плуга і вирощуванням 12 злакових, серед них багатозернистої пшениці; гончарства з унікальною керамікою і розписами; виплавки металів. Трипільцями винайдене колесо. Вони приручили коня і навчилися використовувати тяглову силу. Трипільці започаткували містобудування з двоповерховими будинками. Ними створені символи хреста і півмісяця (за 3000 років до християнства та ісламу). Якщо ці технологічні здобутки за тих часів лише розпочиналися, то світоглядні знання наших пращурів були ще багатшими. Наші предки були ближчими до Природи, а значить і до Бога. Саме скіфи / арії дали світові пророків Зороастра і Будду.

Для «зачистки» української землі від українського спадку стародавніх часів була **створена московська «археологічна періодизація пам'яток на території України»**, яка не несла жодної згадки про український народ. За даними **дорадянської і радянської канонічної історичної науки**, на древніх землях сучасної України визнано існування **в стародавні часи** таких найбільше відомих у всьому світі цивілізацій: Трипільська (VI – II тис. до н.е.); Кіммерійська (II тис. – VII ст. до н.е.); Грецька колонізація Північного Причорномор'я (VIII ст. до н.е. - IV ст. н.е.); Скіфсько – Сарматська (VII ст. до н.е. – II ст. н.е.). Також на землях України знаходилися відомі у світі Готська (II - IV ст. н.е.), Гунська на чолі з царем Аттілою (345 - 453 рр.), Антська (430 - 650 рр.) держави. Але, за московською історіографією, ці цивілізації та держави не мають жодного відношення до зародження та становлення українського етносу. Вони «приходили» на праукраїнські землі і через певний час безслідно зникали, «яко обри».

У сучасній археологічній періодизації стародавніх часів визначено наступні етапи становлення українського народу: трипільська доба; скіфська доба; сарматська доба; доба союзу слов'янських племен – антів, вєнедів, склавинів (антський союз). У різні епохи наші південні сусіди називали нас по – різному. Давні греки величали наше плем'я скіфами, а нашу державу - «Велика Скіфія». Давні римляни називали нас сарматами, а державу Сарматія. У Середньовіччі візантійці називали нас русами, а нашу державу - Русь. Кожна із цивілізацій і держав, що існували на теренах України, залишала свою частку культури, ремесел і традицій, на яких зростала і кріпла сучасна українська культура та народні традиції і звичаї.

Скіфо - Трипільська цивілізація Північного Причорномор'я являла собою конфедерацію племінних союзів, а великі протоміста були їхніми столицями. Вирізнялися високим рівнем писемності, наукових знань, літератури, мистецтва міста Північної Припонтиди. У цих містах - державах існували початкові школи, де діти отримували початкову освіту (читання, письмо, лічба). У старших школах юнаки вивчали риторику, філософію, музику, основи медицини.

Найшановнішими в племенах були священики – жерці. Вони керували релігійним життям, були вчителями, вміли вираховувати календарні строки, пов'язані з аграрними роботами, зберігали давні традиції й закони. Жерці були провидцями, добре знали цілющі властивості трав і лікували людей. Одним словом, жерці в стародавньому світі були інтелектуалами високого гатунку, носіями особливих знань та багатовікового досвіду поколінь.

Популярними були також премудрі волхви. Вони користувалися античними книгами, а пізніше й візантійськими енциклопедіями. Волхви та кметі були обізнані в медицині, в астрономії, астрології і могли давати людям розумні поради з питань землеробства тощо. Тому - то їх ще називали «віщець», «звіздочтець». Багато історичних документів (книги волхвів, писані ними документи дохристиянської пори) було знищено в період християнізації українських земель.

Можливо, волхви землі нашої принесли новонародженому Ісусові дари свої: золото, ладан (ливан) та смирну (дорогоцінну запашну оливу). Золото вони принесли Йому як Цареві (у вигляді данини чи податку), ладан як Богу (тому, що ладан використовується при богослужінні), а смирну – як людині, яка повинна померти (за тих часів померлих намащували і натирали запашними олівами).

Скіфські лікарі займалися муміфікацією та бальзамуванням померлих царів. За тодішнім звичаєм забальзамованих царів возили для прощання до всіх підлеглих їм скіфських племен, що займало біля 40 днів. Через бальзамування лікарі добре знали анатомію. Скіфи займалися збиранням, а також вирощуванням лікарських рослин для торгівлі з країнами зарубіжжя. Уже у VI столітті до н.е. античний світ знав двох славних скіфів: *відомого лікаря і мудреця Токсаріса*, який переселився і жив у Афінах, та *лікаря й одного із семи найзнаменитіших мудреців давнини Анахарсіса*, який був другом афінського філософа і реформатора Солона. Медицину скіфів вивчав тоді ще мандрівний грецький лікар Гіппократ.

Впливи стародавньої культури і науки країн Сходу та античного світу вросли в українську і, дещо змінюючись та удосконалюючись, творили культурну і наукову цілість високого гатунку. У своїй раціональній частині культура і наукові знання трипільців, кіммерійців, скіфів, сарматів, антів йшли тим же шляхом, яким у стародавні часи розвивалися китайська, індійська, грецька і стародавня римська цивілізації.

Середньовіччя на теренах українських земель

Що відбувалося цієї пори в Світі? Середньовіччя – особлива доба світової історії, що тривала впродовж V - XVII століть н.е. Цей період інтелектуали пізніших епох зверхньо і несправедливо назвуть «темною добою» в історії людства. Насправді це був період напруженої діяльності світової спільноти у всіх напрямках з метою пізнати себе і свій світ, налагодити відносини зі своїми сусідами та з Богом. Це була доба

нагромадження вмінь, матеріальних ресурсів, практичних знань та народження перших істинно європейських ідей.

У Середньовіччі поступово зникло рабство, утворилися європейські держави і народи, склалася феодальна ієрархія із поділом феодалів на сеньйорів та васалів. З'явилися європейські міста з романською та готичною архітектурою. Відкрито нові землі і материки (для прикладу, Америка у 1492 році), винайдено книгодрукування (1445), засновано університети (XII ст.). Створена генієм Леонардо да Вінчі (1452 - 1519) неперевершена «Джоконда». Винайдено маятниковий (1657) і лічильний (1623) годинники, мікроскоп (1590), паровий котел (1681), манометр (1663). Винайдено (XV ст.) і вперше застосовано у війнах вогнепальну зброю. З'являється поштовий зв'язок.

У середньовічній період *християни двічі очікували кінця світу та Страшного суду з другим пришествям Ісуса Христа*: вперше - наприкінці першого тисячоліття н.е. (кінець X – початок XI століть); вдруге - у 1492 році (7000 рік за старим стилем). У пророцтво Страшного суду й кінця світу вірили як простолюдини, так і знатні особи. По всій Європі панувала крайня жорстокість, породжена емоційним станом і розумовим настроєм на близький кінець світу.

Середньовічна історія розпочалася з великого переселення численних кочових племен, які руйнували й палили міста та села, засновували нові династії, держави. За незрозумілу мову та звичаї, переселенців називали «варварами». «Доба переселення народів» та появи в Європі перших «варварських» держав найвиразніше проявилась упродовж IV - VI століть («темна доба» із занепадом суспільного життя й культури у Західній Європі) і повторилась ще раз переселенням племен у VIII - X століттях.

Всього наприкінці XV століття в Європі (за винятком Угорщини та Московщини) було 156 міст з населенням понад 10 тисяч жителів кожне. Найбільшими містами були Константинополь (Стамбул), Париж, Мілан, Венеція, Флоренція, Кордова, Севілья, чисельність жителів в яких сягала 80 - 100 тисяч. У Києві в ті часи проживало понад 50 000 жителів.

Ранньосередньовічна економіка заслужила собі назву економіки «дарів та грабунків». Європейське суспільство до появи в XI ст. міст поділялося відповідно до роду своєї діяльності на три основні стани (групи). Середньовічні хроніки змальовують цей поділ, виділяючи «людей війни», «людей молитви» та «людей праці». З цих трьох дві перші – знать та священство - були привілейованими. Найосвіченішим із привілейованих станів було духовенство.

Починаючи від XI століття, у Європі поступово з'являються бюргери (міські жителі): ремісники, купці, бродячі виконавці, любителі знань – вчені та студенти. Мешканці міст надалі сформують новий суспільний стан – міщанство. У містах виникнуть професійні гільдії (цехи) ремісників, цирульників (хірургів), фармацевтів, купців тощо. Так почав складатися бюргерський клас, який надалі прибрав до рук контроль над містом. Середньовічне місто сформувало нове право (відоме в усьому світі міське самоврядування) і нову, міщанську (бюргерську) культуру, яка проявилася в

архітектурі, музиці, літературі, розвагах. У містах змінилась не тільки суспільна структура, а й колективна самосвідомість.

Східна Римська імперія (Візантія) проіснувала понад 1000 років і була найдовше існуючою державою Середньовіччя, яка в історії відома за назвою Імперія РOMEїв (Романія). Мешканці країни називали себе ромеями, а державною мовою ромеїв була латина. Від п'ятого століття, коли християнство було проголошене в імперії державною релігією, державною мовою Візантії стає грецька, як мова Нового Заповіту.

Будучи прямою спадкоємницею античної культури, Візантія довгий час зберігала і жила за традиціями давнього Риму: містобудування, великі сади навколо будинків, розкіш внутрішнього оздоблення палаців, багатопверхові будівлі, водогін, каналізація, терми, полювання, спорт, театр, цирк, одяг, харчування, придворні церемонії. За султана Мухамеда II Завойовника (1451-1481) турки 1453 року здобули Константинополь, замінили його назву на Стамбул і зробили новою столицею Османської імперії. Візантійська імперія припинила своє існування.

Терміни «Візантія» та «Візантійська імперія» є досить умовними. Їх витворили пізніше, уже після завоювання Романії у 1543 році турками. Німецький історик Ієронім Вольф (1516 - 1580) є автором сфальшованої історії Великої Романії і Риму, і автором терміна «Візантійська імперія».

Для чого сфальшували історію Імперії РOMEїв та придумали їй нову назву? У ті часи розрізнена Західна Європа намагалася протистояти Османській імперії (1299 - 1923), війська якої періодично доходили аж до Відня. Захопивши Велику Романію, турецький султан присвоїв собі ще й титул «імператора ромеїв», що ідеологічно обґрунтовувало право Османської імперії на землі Західної та Центральної Європи. Щоб позбавити турків такого права, на цих землях була створена Священна Римська імперія (962 - 1806), яка від XVI століття стала називатися Священною Римською імперією германської нації. Керівники цієї імперії називали себе «римськими імператорами». Папа Римський схвалив таке дійство.

Все, що твориться, – твориться на краще. Праця І.Вольфа привернула увагу до скіфо - дорійського міста Візантій, яке згодом стало Константинополем (теперішній Стамбул). Місто Візантій заснувало плем'я антів, ядро якого проживало на території Великої України між Дністром і Азовським морем. Місто знаходилось на території держави теукрів – Троади, столицею якої була легендарна Троя (III тис. до н.е.). У своїх працях історик Микола Чмихов (1991) довів (на матеріалах Крито – мікенської цивілізації), що відомі міфи про Зевса, зокрема міф про викрадення Зевсом красуні - Європи, походять зі Степового Причорномор'я та Лісостепу Правобережжя Дніпра ще від періоду Трипільської культури.

Сучасні дослідження свідчать, що Імперію РOMEїв створили предки українців – анти, які були нащадками троянців – теукрів. Те, що Малоазійська Україна (територія теперішньої Туреччини) у прадавні часи була заселена теукрами – вихідцями з Великої України (територія теперішньої України) підтверджується даними археології та фахівцями із

прадавньої філології. А німецький історик О. Фалльмерайер у 1830 році заявив, що в жилах християнського населення сучасної (на той час, *авт.*) Греції немає жодної краплі справжньої еллінської крові. **Цікавий факт** – у світовій історії невідомі приклади комплектування римських легіонів воїнами грецького походження.

До XVI ст. візантійське суспільство вражало всіх своєю освіченістю. У Візантії існувало три типи вищих шкіл: для урядових службовців, для священиків та ченців (патріарші школи), для ремісників та бідних людей. Популярними були грекомовні релігійні, світські та історичні книги. Всі діти (хлопчики та дівчатка) повинні були навчитись і вміти читати та писати. Для юнаків, які виявили бажання вивчитись на лікаря, священика чи архітектора, необхідні були знання семи «вільних мистецтв»: граматики, риторики, логіки, арифметики, геометрії, астрономії та музики. Названі предмети склали основний зміст загальної освіти для вступаючих у медичні, теологічні, юридичні та інші школи Візантії. У X - XI ст. від арабів візантійці перейняли вміння використовувати папір.

Мусульманська держава Халіфат (VII – XII століття) простягалася від Атлантичного океану на Заході до річки Інд на Сході. До Халіфату входили: Середня Азія, Північна Африка, Закавказзя, Іспанія, Сицилія, країни Близького Сходу. За розмірами території Халіфат перевершив імперію Олександра Македонського і Римську імперію часів її найбільшого розквіту. Столиця Халіфату до VIII ст. – Дамаск, від VIII ст. – Багдад.

Арабська цивілізація, яка виникла, поширилася і розквітла на руїнах колишнього елліністичного світу та східних культур, витворила виняткову культуру, складовими якої були грецька наука й освіта, сирійське мистецтво, динамічне торгове та суспільне життя Єгипту, Сирії, Палестини, релігійні традиції християн та іудеїв, адміністративна майстерність ромеїв.

Особливий вплив на Європу мала арабська культура та наука Іберійського півострова. Найбільше прославилася своїми успіхами у розвитку науки, великими бібліотеками, престижними школами мусульманська Андалузія (так називали араби Іспанію). Зі Сходу на Захід поширились високі досягнення східної культури та господарювання. Європейці навчилися гартувати метали, майстерно виготовляти тканини, вирощувати рис, гречку, абрикоси, кавуни, використовувати папір, арабську нумерацію. У Європі поширились збережені і прокоментовані арабськими науковцями античні тексти. Навіть правила особистої гігієни (звичка митися теплою водою з милом та змінювати білизну) поширилися серед заможних верств саме завдяки досвіду арабів.

Завдяки Візантії та мусульманам Іспанії в Європі стають популярними грецька філософія, арабська математика, римське право. Толерантні до інших культур араби використали для себе все прогресивне на той час у світі, а після передали європейцям все те, що європейці могли втратити через перерваність історичної традиції та «варваризацію» суспільства великими переселеннями народів, і навіть набагато більше.

Що відбувалося на землях України в період Середньовіччя? Як і в

усьому світі, епоха Середньовіччя на давніх землях України – Русі позначилася великими переселеннями народів, війнами за землі і творенням держав. Московська історична наука імперською рукою проштампувала українську історію Середньовіччя на окремі, непокєднувані частки. Тому, щоб пізнати історію України середньовічної доби, пригадаємо найважливіші віхи з історії творення нашої Батьківщини, її взаємини в цей період із сусідніми народами і державами та подальші трансформації цих відносин.

Розпочавшись у IV столітті, у IX столітті закінчилося творення званої в усьому світі імперської Руської держави зі столицею у стольному граді Києві. Ім'я Русь (Russies), руси, русичі або латиною Рутенія (Ruthenia), рутенці гриміло по всьому світові. І весь світ знав: це наддніпрянська могутня Русь, це люди з берегів Борисфена (Дніпра), нащадки великих киммерійців, скіфів, антів. То пізніше придворні царські історики придумали і надали могутній імперській Русі назву «Київська Русь», а надалі – Малоросія.

У творенні імперської Русі є багато спільного із творенням Римської імперії франків Карлом Великим. Варяги, насильницька християнізація та знищення язичницьких богів – не одна аналогія, яку можна знайти між Володимиром Великим (978 - 1015) та його визначним попередником Карлом Великим (768 - 814). Обидва стали героями як численних середньовічних легенд, так і сучасних націотворчих міфів. Обидва відкрили дорогу в Європу античній спадщині еллінів і римлян. На основі античних традицій вони стали причетні до відродження міського способу життя й міської культури, до розвитку монументальної архітектури, початків європейської писемності, освіти та науки. Карл Великий на Заході, а Володимир «Красне Сонечко» на Сході стали творцями європейської державності та європейської традиції, яку після них століттями ділили та переділювали їхні нащадки.

Перед татарською навалою Русь (Russies), або Рутенія (Ruthenia), була широко знана на Заході та користувалася значним міжнародним авторитетом. Це свідчить про те, що в XII – XIII ст. зв'язки між Сходом і Заходом Європи ще не були обірвані. Не було і двоподілу церкви тому, що не існувало на той час на теренах України ніяких інших держав, окрім Русі Київської. У великих руських містах були німецькі, вірменські, грецькі дільниці. Купці з усього світу були постійними гостями в руських містах. У Києві тоді проживало понад 50 тисяч жителів.

Династичні шлюби дітей князів Володимира і особливо Ярослава Мудрого в середині XI ст. сягнули навіть Франції, Угорщини та Швеції. Імперська Русь на міжнародній арені була суперницею Візантії в торгівлі, культурі, економіці та військовій справі. Як і Візантія, Русь славилась у світі високим рівнем освіти. Подібно Візантії, у Русі теж діяли різного типу школи: палацова школа підвищеного типу (державний навчальний заклад, що утримувався коштом Великого князя); школа «книжного вчення» (для підготовки священиків); світські (приватні) школи домашнього навчання

(головним чином, для купецького та ремісничого міського населення). При храмах, монастирях, княжих дворах були створені і діяли бібліотеки. Найвідомішими були книгозбірні храму Софії Київської, Києво – Печерського монастиря, князів Ярослава Мудрого, Володимира Васильковича, Миколи – Святоші, ченця Григорія. Книгописні майстерні й бібліотеки стали тими осередками, в яких зароджувалися просвітництво, українська література і наука.

Характерними ознаками та особливостями для культури Русі того періоду були: домінуючий вплив християнства; запозичення та творче переосмислення візантійських знань, традицій, канонів; використання досвіду і здобутків дохристиянської руської культури і науки; прогресування культури з удосконаленням старих і формуванням нових культурних явищ. *Розпад Київської Русі* на самостійні князівства – держави стався 1199 року, майже за пів століття до нашестя монголо – татар.

Наступницею Київської Русі стала Галицько – Волинська (Червона) Русь. Перед вторгненням монголо - татар утворилася політично і духовно *єдина Русь із центром у Галичці*, до якої входили землі галицькі, волинські і київські. Московщина у XII столітті поставала, творилась і розвивалась окремішнім від Київської Русі шляхом.

Першого галицько – волинського князя Романа Мстиславича називали «самодержцем усієї Русі». Усі наступні галицько – волинські князі називалися «князями і господарями всієї Руської землі», а на їхніх печатках був відображений титул «короля Русі». Після походу хана Батия в Західну Європу до галицько – волинських князів монголи не надсилали баскаків для збору данини. Руські землі не входили безпосередньо до складу Золотої Орди. На території королівства не було створено постійно діючої адміністрації завойовників. А міста Крем'янець та Холм вистояли і взагалі не були завойовані монголами.

Галицько – волинським князем уже в 1245 році в Києві був поставлений княжий тисяцький, тобто управитель міста, а також єпископ та інші знатні люди. *У 1255 році в місті Дорогочині відбулася коронація королівською короною Данила Романовича* від імені Папи Римського. *Королівська корона за тогочасними традиціями закріплювала вищість Данила над князями сусідніх католицьких країн – польськими, австрійськими, чеськими та угорськими.* У європейській історії Галицько – Волинське королівство запам'яталося як незалежне від Золотої Орди та найбільше й найсильніше серед багатих і культурних держав Європи.

На території королівства діяли уже відомі на той час Почаївський монастир (заснований у 1250 році біля села Почаїв на Тернопільщині), Зарваницький монастир (заснований у 1245 році біля села Зарваниця на Тернопільщині), знаний у світі Манявський скит (заснований у XIII столітті біля села Манява Богородчанського району на Івано - Франківщині). У XIII столітті в печерному Манявському Скиті у сивобородих ченців навчався мистецтву лікування і через три роки повернувся до рідного села Тухля не

тільки лікарем, а й громадським діячем головний герой однойменної історичної повісті Івана Франка – Захар Беркут.

Не пройшло й повних ста літ після татарського вторгнення (нагадаємо: у 1240 році був взятий Київ, а у 1243 році Батий закінчив свої походи до Східної та Центральної Європи), як литовський князь Гедимін зі своїм військом у 1321 році **в'їхав через Золоті ворота в місто Київ**, і від того часу Україна залишилась в руках литовських князів. Гедимін та його сини й онуки прийняли православну віру, почали говорити й писати свої закони тодішньою давньоукраїнською мовою. Так на землях теперішніх України й Білорусі утворилося Велике князівство Литовське (Литовська Русь). Незважаючи на історичну назву («Велике князівство Литовське»), етнічні литовці становили в державі лише 5 - 7 % населення. По суті, протягом двох століть Велике князівство було спільною федеративною державою литовського, українського і білоруського народів. До складу князівства входила також частина смоленських земель.

У своїй першій книзі «Україна – Русь. Споконвічна земля.» (2013) Володимир Білінський пише: «Закарбуймо у своїй національній пам'яті: саме на «Литовську добу» припадає початок формування сучасної української нації. Русичі – українці уже в ті часи сприймали себе як окремий народ, як окремий етнос Русько - Литовської держави. І тримались вони тієї спільноти тільки тому, що на її теренах панувала державна українська мова, сповідувалась християнська релігія предків – русичів, а національна еліта та народ володіли спадковими правами. Не існувало національного приниження. Великий князь заохочував чи карав тільки з огляду на ставлення до держави та до нього особисто. Отож доки не існувало національного приниження, доти існувала стабільна Литовсько – Руська держава. Такі істини треба пам'ятати. Вони виростають із національного кореня і спираються на міцну основу».

У 1362 році литовський князь Ольгерд завдав поразки об'єднаному війську нащадків Чингізхана: хана Астраханського улусу Хаджибея, **хана Мохшинського** улусу Кутлубуга і **хана Московського** улусу Золотої Орди Дмитрія Московського (він же Донський). Битва відбулася на території сучасного села Київщини – Бране Поле (Черкес – Долина у межиріччі річок Росі і Синюхи). Так були приєднані до Литви усі Київські землі та Поділля. Ця битва стала початком кінця Золотої Орди. Од того часу татари й не зачіпали більше України, хоч іще майже двісті літ панували на Московщині. Так Литва допомогла Україні звільнитись від татарської залежності.

Не слід розглядати приєднання руських земель до Литви як чужоземне вторгнення. Українські або білоруські міста уклали з Великим князем Литовським своєрідний політико - військовий контракт. Вони визнавали його владу. Натомість Великий князь гарантував їм військовий захист від татар, незмінність попереднього політико - економічного ладу. «Ми старого не чіпаємо, а нового не впроваджуємо» - заявляли Великі князі Литовські. У найбільші руські міста Великий князь призначав свого правителя, який швидко приймав православну віру, засвоював тодішню

давньоукраїнську мову і письмо. Давньоукраїнська мова і письмо впродовж XIV - XV століть були офіційними у Великому князівстві Литовському. Цією мовою написане Пересопницьке Євангеліє (1561), яке збереглося до цього часу і на якому присягають тепер Президенти незалежної України.

Від XIV століття в містах вводиться обмежене самоуправління (Магдебурзьке право). Як писав про це самоуправління знаменитий Григорій Сковорода: «Кожному городу свій нрав і права». Вплив руського політико - культурного елемента на устрій Великого князівства Литовського був настільки сильним, що академік М.Грушевський саме цю державу вважав законною спадкоємицею Київської Русі та Галицько - Волинського князівства. Так у першій половині XIV століття відбулося повне відокремлення руських земель від монголоїзованих князівств Рязані, Москви, Твері, Владіміра, Суздаля.

Як напише професор історії Санкт - Петербурзького університету, відомий українсько - російський письменник М.В. Гоголь «...склалися дві держави, що називалися одним ім'ям - Русь, одна під татарським ігом (Татарська Русь), друга під одним скіпетром з литовцями (Литовська Русь). Але стосунків між ними не було. У світі землі під Литвою називалися просто Руссю, а землі, що залишилися під монголами - Татарією чи Московією. І так - майже до кінця XV століття».

Литовська Русь, в якій розвивався європейський елемент, дедалі більше віддалялася як у культурному, так і соціальному розвитку від Татарської Русі. На географічних мапах тої пори (початок XVII ст., часи царя Олексія Михайловича) Московія позначена ще як «Татарія», а поруч були розташовані окремі держави, позначені як «Новгородська земля» і «Русь Литовська», які були вже Європою.

У Литовській Русі при церквах і костьолах відкривалися загальноосвітні школи, в яких вивчалися граматики, арифметика, риторика, астрономія, тригонометрія та деякі інші предмети. З відкриттям університетів, у яких студенти навчалися латиною, у школах обов'язковим стало вивчення латини. Знання латини дозволяло випускникам церковнопарафіяльних шкіл чоловічої статі поступати для подальшого навчання у європейські та свої місцеві академії і університети.

На землях України з'являються друкарні і перші друковані книги староукраїнською та старослов'янською мовами. Перший друкар України Степан Дропан 1460 року створив у Львові першу друкарню при монастирі святого Онуфрія. У цій друкарні він 1464 року видрукував першу українську книгу. У 1574 році свої книги у Львові видрукував Іван Федоров (Федорович). Світ знає і пам'ятає, що саме друкарський верстат і Ренесанс почали формування в Західній Європі і Північній Америці модерних націй і держав, беручи у спадок такі *середньовічні традиції як лицарство, честь, совість і нетерпимість до зради*. Звичайні біблійні і загальні для всього людства чесноти. Але як вони чудово спрацювали при творенні шляхетних народів та держав! *І на землях України друкарський верстат і Ренесанс творили*

шляхетний народ і державу. Розквітли на землях України книгодрукування, освіта, культура. Шанували українці честь, совість, лицарство, нетерпимість зради. Тому не забули, пам'ятають і шанують дотепер шляхетного патріота України – Русі Тараса Бульбу. Україна була тоді ще на правах повної автономії, а українці для московитів були чужоземними людьми. Все це існувало і розвивалося, допоки Україну поступово не поглинула упродовж XVII – XVIII століть (після підписання договору 1654 року) Московія.

Деякі країни Східної Європи в епоху просвітництва оголосили наукову латину мовою еретиків, а саму науку, друкарський верстат і видрукувані латиною книги - витвором диявола. Цим на тривалий час, особливо в Московії, було зупинено просвітництво, науковий прогрес і творення «модерних» держав.

У 1578 році князь Костянтин Острозький, український магнат і меценат, заснував на Волині Острозьку академію (греко – слов'яно – латинську) – першу вищу школу в Україні, яку називали «Острозькі Афіни». Греко – слов'яно – латинська школа стає новим типом навчального закладу, у навчально – виховному процесі якого органічно поєднувалися давньоруська традиція й новітні надбання західноєвропейської думки. Острозька академія стала першим освітнім закладом такого типу, в якому Костянтин Острозький зібрав цвіт тогочасної української і зарубіжної інтелектуальної еліти. Багато випускників Острозької академії (існувала у 1581 - 1608 роках у місті Острог, на Рівненщині) і Києво - Могилянського колегіуму (заснований митрополитом Петром Могилою та існував у 1632 - 1701 рр. у Києві) стали знаними в усьому світі науковцями і громадськими діячами. **Із заснуванням у 1581 році Острозької академії, бере початок вища освіта України.** Цікавий факт. У ці часи вивчав медицину і практикував у містах Галичини всесвітньо знаний доктор медицини Парацельс.

Лише через 100 років (у 1687 році) професори - ченці Києво – Могилянського колегіуму Єпіфаній Славинецький та Арсеній Сатановський (обидва родом з Поділля) на прохання московського царя створять подібну школу в Москві.

У 1569 році Велике князівство Литовське об'єднується з Королівством Польським в єдину державу – Річ Посполиту (Польську Республіку). Це об'єднання митрополит Іван Огієнко назвав трагедією для України та Української церкви. Литовці приймають католицьку віру. Литовські, українські і білоруські землі підпадають під польський політичний, економічний та духовний вплив.

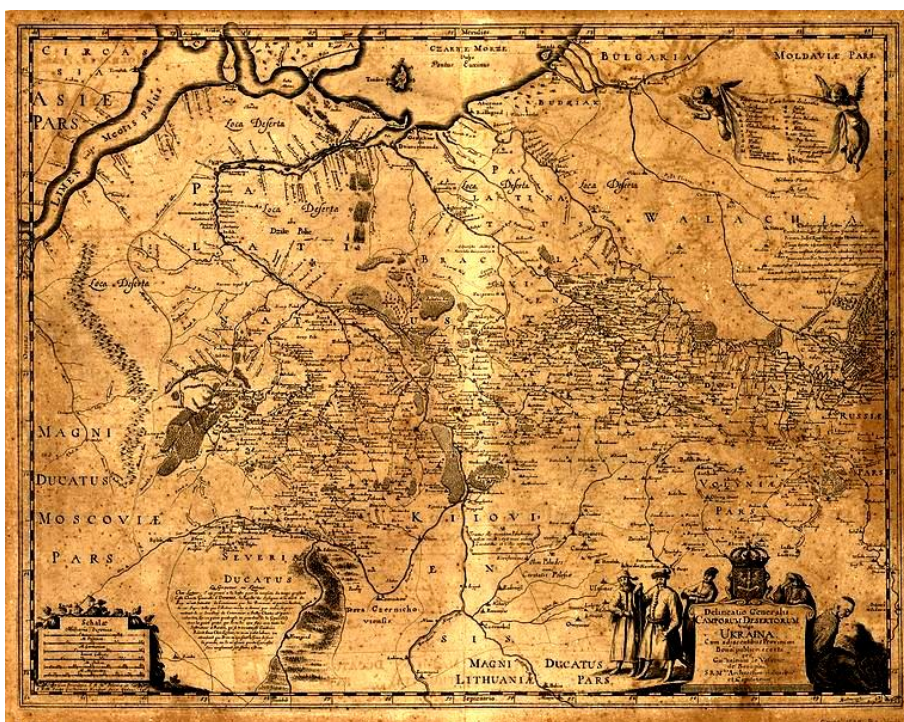
З середини XVI століття Річ Посполита починає жорстоку експансію, спрямовану на окатоличення українців. У історії України цієї пори і в житті українського народу велику роль відіграли братства, які створювалися й діяли при православних церквах протягом XV–XVIII століть. Братство було організацією різностановою, до якої могли вступати гетьмани, князі, бояри, воєводи, благочестива інтелігенція, митрополити, рядове духовенство, ремісники, селяни. Вони займалися різноманітною релігійно - благодійницькою й освітньою діяльністю, допомагали бідним і хворим,

виступали проти національного гноблення й спроб окатоличення українців. Одним із визначних було Львівське братство, відоме з 1586 року. Братчиками (членами) цього братства були також воєводи й бояри молдовські. Воно мало свою друкарню. Зі школи цього братства виходять викладачі «вільних наук» для колегіумів та шкіл Києва, Луцька, Вільна, Слуцька та інших міст.

Про велику роль братств у збереженні благочестя, християнської моралі і милосердя свідчать наступні факти. Патріарх Константинопольський Єремія у 1588 році надав Львівському і Віленському братствам великих прав і робить їх ставропігальними, цебто залежними тільки від Вселенського патріарха. Трохи пізніше, у 1620 році, патріарх Єрусалимський Феофан надав ставропігальні права братствам Луцькому (Чеснохрестське, засноване 1617р.), Київському (Богоявленському) та Слуцькому. Царгородська патріархія продовжувала сильно опікуватися благочестивою церквою і створеними при ній братствами надалі і в Козацькій державі. Ця допомога була реальна і помітна, чого не забували і дуже цінували братства.

У 1648 році розгорнулася визвольна боротьба українського народу проти польського поневолення. Козаки, які існували ще в стародавній Україні (називалися вони «бродниками»), з'єдналися і заснували свою славетну державу на островах нижче порогів на Дніпрі. Щорічно козаки голосуванням вибирали собі правителя, якого називали гетьманом і який мав владу над життям і смертю своїх виборців. Але завжди, наприкінці гетьманування, він складав звіт про свою діяльність при владі, і якщо виявлялося, що надто зловживав нею, то міг і на палю потрапити або позбутися голови.

Прославлений козацький гетьман Хмельницький, чиє справжнє прізвище було Хмель, зробив Україну вільною і незалежною, а Хмеля почали порівнювати з англійським Кромвелем, з яким він справді мав листування. **Утворена Українська (Гетьманська) Козацька держава (1648 – 1780)** була фактично продовженням – у своєрідній формі – незалежності українського народу. Майже 150 років проіснувала Гетьманська держава із суверенними органами управління, зі своїм військом, правовою і релігійною системами, зовнішньою і внутрішньою політикою, своєю освітою, наукою, культурою, медициною. **На географічних мапах тих часів наша країна була позначена назвою «Україна»**, а її сусідами були держави з назвами «Річ Посполита» (Польща) на заході, «Московія» на північному сході, «Османська імперія» на півдні.

Географічна мапа України та сусідніх країн 1648 року.

Складена французьким інженером і картографом Гійомом Левассером де Бопланом.

Одна з найбільш ранніх і найдостовірніших мап півдня Східної Європи.

Перша мапа України – «від Московії до Трансильванії». Мапа не перевернута, а має південну орієнтацію. Відображає 1293 об'єкти та 993 річки.

У 1654 році починається більш ніж трьохсотлітнє перебування України у складі Московського царства, куди за Переяславською угодою Гетьманська (Козацька) держава ввійшла 1654 року на правах автономії. Незважаючи на різні утиски української автономності з боку Московії, на агресивність Польщі і Туреччини, Козацька держава процвітала і вирізнялася серед інших країн Європи високим рівнем освіти й культури, розвитком сільськогосподарського виробництва та різних ремесел.

Україна була країною майже поголовної грамотності. Повсюдно були створені і працювали братські та церковнопарафіяльні школи при храмах. У 1740 - 1748 роках одна школа припадала на 760 жителів України. До речі, у 1875 році, тобто через 100 років перебування України в складі Російської імперії після скасування автономії і гетьманства, кількість шкіл в Україні зменшилася приблизно в 16 разів (одна школа тепер припадала на 7000 жителів), а рівень письменності населення впав до 13 % (Н. Василенко-Полонська. Історія України, Т.ІІ. – С.211). Засновані і діяли як навчальні заклади високого гатунку Києво - Могилянський, Чернігівський, Переяславський та Харківський колегіуми.

Києво – Могилянський колегіум був реорганізований у Києво – Могилянську академію, в якій навчалися болгари, серби, росіяни, у тому числі й М.В.Ломоносов. За гетьманування Івана Мазепи в академії навчалася понад 2000 студентів. Навколо академії гуртувалися відомі українські вчені і письменники, вони ж і високопоставлені священнослужителі: Єлисей

Плетенецький, Іов Борецький, Памво Беринда, Касіян Сакович, Мелетій Смотрицький, Петро Могила, Інокентій Гізель, Дмитро Туптало, Феофан Прокопович та багато інших.

Вчений – філолог і письменник Мелетій Смотрицький – автор славнозвісної «Грамматіки славенския» - увійшов в історію науки як родоначальник слов'янської філології. Інокентій Гізель 1674 року видав «Синапис» - перший систематизований посібник з історії, в якому яскраво викладена думка про спадковість між Київською Руссю та Україною і їх історичну єдність.

Найдивовижнішим і найбільшим твором українського письменства тих часів був твір «Четї Мінеї» (Життя святих) автора Дмитра Туптала (1651-1709), народженого у Макарові на Київщині і більше відомого як святий Димитрій Ростовський (канонізований 1757 року). Його назвали Українським Златоустом. «Життя святих» до кінця ХІХ століття була найпопулярнішою книгою в кожній українській сім'ї. У селах України на недільні читання цієї книги навколо читача збиралося ледь не півсела. Патріарх Московський Іахим наказав спалити всі книги «Життя святих», що і було зроблено. Але Божим промислом для народу збереглася частина книг.

Посли, купці, мандрівники, всі, хто бував у Козацькій державі, були вражені чистотою і красою українських міст і сіл, архітектурою (українське бароко) і розписом храмів, палаців, бібліотек, шкіл. Вражали іноземців багатодітність українських сімей і їх освіченість (читати й писати вміли не тільки чоловіки, а й жінки, діти). Зачаровували іноземних гостей краса українського одягу, набожність, дружелюбність, доброта українського народу. Усе населення в Козацькій державі було дуже набожним і шанувало церковні літургії (служби). Відвідування церкви в неділю та на свята було обов'язковим для всіх – чоловіків, жінок, старих і малих. Біля вхідних до хати дверей висів ланцюг, яким могли прив'язувати на цілий день тих, хто безпричинно не був на церковній літургії. Багатодітністю (5 - 12 дітей майже в кожній сім'ї), набожністю та освіченістю українців і всієї козацької старшини був щиро вражений патріарх Антіохійський Макарій під час своєї подорожі 1654 року із своїм сином Андрієм Алеппським через Україну до Московщини і наступного повернення до своєї Антіохії.

Особливого розквіту освіта, культура, сільськогосподарське виробництво та ремесла досягли за часів правління найосвіченіших серед європейських державотворців гетьманів Богдана Хмельницького (1595 - 1657), що гетьманував у 1648 – 1657 роках, та Івана Мазепи (1639 - 1709), який гетьманував у 1687 - 1709 роках – державника, просвітителя, поета, філософа. Богдана Хмельницького – видатного дипломата й полководця, - англійці у своєму посланні називали «...Божою милістю генералісимус війська і стародавньої грецької релігії та церкви, володар всіх запорозьких козаків, страх і знищувач польської шляхти, завойовник фортець, викорінювач римських священиків, переслідувач язичників, антихриста й іудеїв...»;

На той час Україна в союзі з Московським царством була ще на правах повної автономії. *У Московії русичів (рутенців) із козацької держави тоді вважали чужинцями. Українці для московитів були чужинцями до скасування імператрицею Катериною II гетьманства.*

У багатому на події XVII столітті було започатковано довготривалий процес, наслідки якого ми відчуваємо й сьогодні. Йдеться про просвітницький рух на схід, тобто розповсюдження київської вченості до Московії. За довгі століття повної замкнутості Московської держави, особливо за часів татаро - монгольського панування, загальний рівень освіченості та грамотності там залишався надто низьким. На відміну від України в Московії ще не було шкіл та інших навчальних закладів. Москва не мала на той час власних інтелектуальних сил не тільки для просвітницької справи, а й для внесення правок у богослужбові книги. Зовсім не було людей, які б знали три богонатхненні мови – давньоєврейську, грецьку та латинську.

Російський історик ієромонах Петро Смирнов писав: «Через свавілля та неосвіченість самих виправителів книг, книгам була нанесена ще більша порча. Навіть кращі люди тодішнього московського духовенства не мали достатньої освіти». Для виправлення богослужбових книг та для просвітницької справи у Московію було запрошено «чужинців - освічених малоросів з Києва та греків». У середині XVII століття декілька вчених київських ченців, серед них Єпіфаній Славинецький, наважилися покинути вітчизну і переїхати в Москву. Зустріли запрошених «чужоземців» вороже, з великою недовірою.

Російський професор Платонов у своїй «Русской історії» пише: «У Москві мало знали грецьку мову і грецьку науку, а самих греків привикли підозрювати в тім, що вони втратили чистоту віри... Не більше довіри мали також «справщики – чужинці з Києва»... Москвичі підозрювали їх у «латинській єресі» через те, що українське православне духовенство часто закінчувало свою філософську освіту в Римі». Ченці на чолі з Єпіфанієм Славинецьким стали першим ешелonom українських інтелектуалів до Росії.

Ось як пише про український культурний вплив на Росію в часи Козацької держави видатний етнограф, історик, письменник, перекладач, державний і церковний діяч, митрополит Іван Огієнко в книзі «Українська церква. Нариси історії. Томи I і II» (Прага, 1942, 1993): «І український вплив широкою рікою покотився на Москву, і дедалі він ширшав все більше та більше. Українці (малороси) принесли з собою всю велику культуру, й вплив їхній відбився у Москві на всьому житті. Він відбився на будівництві, на малюванні, на одежі, на співах, на музиці, на звичаях, на праві, на літературі, й навіть на самій російській мові. Все життя тоді складалося так, що ставало неможливим прожити без українця. Усяких ремісників діставали з України; до Москви їздили наші ковалі, гончарі, шапошники, каретники, шевці, масловари, шевці рукавиць, селітровари, злотники, кахлярі... Німецьку одіж ще до царя Петра I на Москву занесли українці... Українці будували палати і розмальовували їх по – своєму». Іван Огієнко констатує, що після Переяславської угоди 1654 року рух українців на Москву набрав великого

розмаху, і з того часу земляки наші «начаша приходити в великоросійське царство і водворятися». Не при татарах, а з Козацької держави почалося «велике перетікання» українців до Московщини. М.І.Костомаров у «Історическіх проізведеніях» (К.,1989) пише: «... перенесення київської вченності в Москву було найважливішою подією в історії російського просвітництва XVII століття».

Просвітницька місія українців заслуговує особливої уваги. Іван Огієнко пише: «Українці працювали в школах усієї Росії. Та й не тільки в самій Росії українці закладали школи – вони їздили вчителями майже по всіх слов'янських землях: вони закладали школи в Сербії та Болгарії. Наприклад, у 1733 році група студентів з Києва їздила в Сербію, закладала там школи і навчала в них сербів. Через рік митрополит Сербський писав про цих вчителів – українців, що вони «в наученії іскусни, нравію доброжелательни, і в наставленії ученіков прилежни і охотни». Вдячна Болгарія збудувала пам'ятник українцеві із Карпат Юркові Гуцю (після постригу в ченці Венелін, 1802 - 1839) за те, що він написав першу історію болгар (1829) і цим воскресив болгарський народ, відродив національність їхню, що потроху гинула й забувала себе».

Отакою була насправді і такою знали у світі Україну - Українську Козацьку державу. «Відкачка мізків» з України продовжувалась віками. Тому від тих часів практично **вся елітна частина російського суспільства має українське коріння.** Не припинився і триває потік українців у Росію й тепер – будівельники, нафтовики, вчені, письменники, кіномитці, співаки, артисти різних жанрів, політики – їх не злічити. Що вдієш – це процес природній. Риба шукає де глибше, а людина – де краще. Їдуть заробляти туди, де більше платять. Росія за інтелект платила щедро.

У 1775 році ненависниця України Катерина II зруйнувала Запорізьку Січ, а 1780 року було остаточно скасовано козацький устрій і автономію гетьманщини. **В історії України вперше впроваджено рабство** (російське кріпосне право) й адміністративний поділ території за російським імперським зразком. Втративши свою незалежність, Україна наприкінці XVIII століття стала складовою територією Росії. **Але упродовж всіх наступних віків, до виходу на волю у 1991 році, Україна залишалася окрасою Російської імперії і прикрашала її - подібно дорогоцінному багатогранному діамантові - сяйвом своєї високої освіченості й інтелектуальності, культури, духовності, наукових та економічних досягнень.**

Отож, історія свідчить, що найвищого свого розквіту в Середньовіччі Україна досягала в періоди свого незалежного існування. Прикладом тому є Київська держава - Русь, Галицько – Волинське королівство, Литовська Русь до возз'єднання з Польщею, Козацька (Гетьманська) Україна. **Чудовий урок нащадкам на майбутнє!!!**

Нові часи на землях України

Спочатку загальна характеристика епохи та деяка інформація для роздумів і оцінок. Нові часи у світовій історії позначені й запам'яталися «Епохою просвітництва» та «Епохою розуму» (XVII – XVIII ст.), «Епохою великих революцій» і «Епохою Наполеона» (XVIII - XIX ст.), «Епохою реставрацій і революцій», а також «Епохою національних держав» (XIX ст.).

У Нові часи формується новий раціональний світогляд, який відбився у новій філософії, в утвердженні цілої системи нових наукових знань. Відбулася ще одна важлива зміна – реформа календаря, яка стала своєрідним водорозділом між новими і старими часами. Ще у XVI столітті Папа Римський Григорій XIII спеціальною буллою (указом) 24 лютого 1582 року замість Юліанського ввів у дію новий календар, який отримав назву Григоріанського. Але тільки в Нові часи цей календар був прийнятий всіма країнами світу.

Відбулася *заміна феодалізму капіталізмом*. Велика французька революція (1789 - 1792) сприяла остаточному знищенню феодальної системи господарювання. На зміну прийшов капіталістичний спосіб господарювання із заміною натурального господарства товарно – грошовим. Стає масовим переселення з села до міста. Виростають великі індустріальні міста. Нові фахи (службовці, робітники) змінюють соціальні структури і форми життя. З'являються спілки і партії, що сприяє демократизації країн Західної Європи.

Нові часи прославилися великими *відкриттями і винаходами*: закон збереження маси речовини (Ломоносов, 1756); теорія горіння (Лавуазьє, 1780); синтез сечовини (Велер, 1828); теорія клітинної будови живих організмів (Шлейден, 1838, Шванн, 1839); закон збереження енергії (лікар Мейєр, 1841, якого називали Галілеєм XIX ст., Джоуль, 1843); еволюційне вчення (Дарвін, 1859); закони спадковості (Мендель, 1865); періодичний закон хімічних елементів (лікар Мейєр / Менделєєв, 1869); рентгенівські промені (Рентген, 1895). До речі, за декілька років до Рентгена досліди з ікс-променями проводив українець з Тернопілля, професор Празького університету Іван Пулюй (1845 - 1918), в лабораторії якого бував і Рентген. Своє відкриття І.Пулюй не зареєстрував. Він був поглинутий перекладом на українську Біблії, для чого разом із письменниками Іваном Нечуй – Левицьким та Пантелеймоном Кулішем присвятив 40 років життя.

З метою збільшення своїх енергетичних можливостей людство замінює силу м'язів живих істот (коней, волів) на потужну енергію природи. Паралельно із зростанням використання сили вітру і води з'являється паровий двигун Уатта (1776). *У Нові часи пара стала головною енергією всієї промисловості й транспорту і залишалася такою до кінця першої половини XX століття.*

Починається освоєння нових джерел енергії – електрики та нафти.

Розпочато використання електричної енергії для освітлення і нарощування енергетичної потужності в промисловості. З'являється електромотор (Якобі, 1834), динамо - машина (Сіменс, 1867), електровоз (Сіменс, 1879), телеграф (Морзе, 1837), телефон (Рейс, 1861, Белл / Грей, 1876). Винайдений чотиритактний двигун (Отто, 1876). На основі цього двигуна створено бензиновий мотор (Даймлер / Майбах, 1884) і перший автомобіль (Даймлер / Бенц, 1885). Сконструйовано підводний човен (Бауер, 1850), дизельний мотор (Дизель, 1897). Впроваджені в практику фотографія (Дагер, 1839) і кінематограф (Люм'єр, 1895).

У Нові часи корінні зміни відбулися в європейському суспільстві, насамперед – кількісні. У 1700 році населення Європи становило 100 - 120 млн, у 1800 році – 190 млн, а в 1850 році – майже 260 млн. Зросла кількість міського населення. Демографічний зріст відбувся за рахунок збільшення народжуваності, зниження рівня смертності, зменшення кількості війн

У добу Просвітництва зародилася нова форма спільноти – громадянське суспільство. До Нових часів у всіх країнах особа мала тільки ті права й привілеї, які давала їй приналежність до певної соціальної групи. У Нові часи в модерних державах Європи та Північної Америки вперше з'являється таке поняття, як «права людини». Виникли спеціальні осередки для вільного обміну думками: бібліотеки, філософські товариства, наукові академії, різні клуби за інтересами, мистецькі кав'ярні, салони знатних дам. Впливові організації з'являлись навіть при королівських дворах. Пропозиції громади направлялися владі, яка змушена була через певні заходи реалізовувати їх. Так формувалось і зміцнювалось громадянське суспільство.

Барон де Монтеск'є (1689 - 1755) допоміг людству вперше звернути увагу на важливість розподілу влади між трьома гілками: законодавчою, виконавчою і судовою. Правильне співвідношення між ними, на думку Монтеск'є, є ідеалом політичної свободи. При цьому головна роль в державі відводилась аристократам. Аристократи єдині на основі свого досвіду, традицій та привілеїв здатні взяти на свої плечі відповідальність за благо всього народу й держави.

У 1787 році була прийнята Конституція федеративної американської держави. Новий Конгрес, обраний 1789 року, проголосив першим президентом молодій державі Джорджа Вашингтона. У 1791 році Конгрес приймає 10 поправок до Конституції - знаменитий «Біль про права», - які утвердили свободу слова, друку, зборів і петицій, недоторканність особи і життя, суд присяжних для цивільного населення, заборону постою війська у мирні часи, заборону загальнонаціональної релігії та інші. Американці вперше продемонстрували Європі і всьому світу можливість ефективного урядування без короля і спадкової аристократії. Світ побачив, як можна створити ефективну державну владу на основі суспільного договору рівноправних громадян, незалежно від етнічного та соціального

походження.

Культура в Нові часи стає космополітичною і в цьому уподібнюється античній культурі. Мовою нової культури стає французька, яка замінила латину та італійську. Росте кількість книг, а з ними зростає кількість бібліотек. До кінця XVIII століття в Європі нараховується майже 1000 публічних бібліотек. Мешканці Європи вже не уявляли собі життя без бібліотек, театру, періодичної преси.

Впливи просвітництва проникли і в Центральну та Східну Європу, але тут вони поширювалися головню у сфері політики та ідеології, як правило, серед правлячих кіл та інтелектуальної еліти. Особливо яскраво у такому варіанті впливи західної культури проявилися в Російській імперії. Східноєвропейська, особливо російська, культура цієї доби характеризувалася запозиченнями західних зразків у музиці, літературі, манерах і навіть мові інтелектуалів. Наприклад, в Росії мовою інтелектуалів у ті часи стала французька. Росіяни до цього часу не забули, як призупинився і так повільний розвиток Росії, коли її керівна, а за нею вся освічена частини суспільства перейшли на початку XIX століття на спілкування французькою, назвавши російську «мовою неосвічених простолюдинів», «мовою бидла». Тому так рішуче захищають росіяни відтоді свій «могучий язик», але чомусь вперто і постійно, де тільки випадає можливість - нищать українську мову. Чому? З якою метою?!

Найхарактернішою ознакою Нових часів стала боротьба колоніальних імперій за зони впливу. Після трьох розподілів Речі Посполитої між Австрією, Росією і Пруссією (1772 - 1795) Польща перестала існувати як самостійна держава і на 120 років (до 1918 року) зникла з політичної карти Європи. У Нові часи втратила залишки автономності і перестала існувати як держава Україна, поглинута повністю більше ніж на 200 років (1780 – 1991) двома імперіями – дуалістичною Австро – Угорською (до 1918 року) та Російською (до 1991 року).

Отож, наприкінці XVIII століття землі України були розподілені і стали належати двом імперіям. До Австрійської (з 1867р. дуалістичної Австро-Угорської) відійшли Галичина з Волинню, Північна і Південна Буковина і Закарпаття, а до Російської – решта українських територій. Кожна з частин України потрапила під впливи двох відмінних, а де в чому – цілком протилежних як суспільно-політичних, так і культурно-освітніх систем.

Розвиток українських земель, що увійшли до складу Австро – Угорської імперії упродовж 1774 – 1918 років пішов за новочасним європейським зразком. Історичні наслідки економічного, суспільно – політичного та культурно – освітнього розвитку Галичини, Буковини і Закарпаття помітні дотепер у всіх сферах життя цих регіонів. Досягнення тих часів тут і тепер чудово проявляються в архітектурі, благоустрої всіх міст, містечок і сіл. Особливо це помітно у містах Львів, Чернівці, Івано – Франківськ, Ужгород, Коломия, Мукачеве, Вижниця, Заліщики та багатьох

інших. Ніколи не заборонялися на цих землях українська мова, українська церква, народні звичаї і традиції. Після розпаду австрійської імперії виникали мовні і церковні конфлікти в період перебування цих земель під управлінням Польщі і Румунії (1918 – 1940). Після відновлення державності названих країн у них тоді помітно, особливо для держав – сусідів, проявлявся синдром національно - державної величності.

Цікаво на окремих прикладах із життя Буковини – найвіддаленішого регіону імперії - подивитися на її розвиток у австрійський період. З історичних документів краю відомо наступне. Впродовж 1774–1786 років Буковиною, як і Галичиною, правила військова адміністрація. У 1867 році Буковина стає одним із 17 автономних коронних країв австрійської частини дуалістичної монархії із титулом герцогства і зі своєю крайовою конституцією. Місцеве самоврядування здійснював Крайовий сейм як законодавчий орган і його відділ як крайовий виконавчий комітет. Самоврядування Буковини підтверджено наданням для краю у 1862 році крайового герба із зображенням голови тура і трьох зірок. Центральну владу представляло Крайове управління на чолі з крайовим президентом. Адміністративним центром Буковини від 1779 року стає місто Чернівці, в якому тоді було 200 будівель і нараховувалося понад 1300 жителів.

У 1875 році в Чернівцях, з населенням понад 40 тисяч мешканців, відкрито Чернівецький університет Франца Йосипа (теперішній один з кращих і знаних в Україні та світі Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича). Отримати фах дипломованого фахівця буковинці могли тоді також на факультетах одного із найкращих європейських університетів - Віденського або у Віденській імператорській військово - медичній академії і в консерваторії, у Львівському університеті та в університетах інших європейських країн.

У рік входження Буковини до Австрійської імперії (1774) на всій території Північної і Південної Буковини проживало всього 125 000 населення. У 1940 році тільки на землях Північної Буковини проживало уже 840 000 населення. Збільшення майже у 7 разів! Чудовий показник. У місті Чернівці 1779 року проживало 1300 мешканців, а 1940 року – 125 000.

По – іншому пішов розвиток українських земель, які потрапили до складу Російської імперії. До Нових часів існувала і була відома у світі Московська держава, яку називали і позначали на мапах як «Московія». У статусі держави вона утвердилася наприкінці XV століття при Великому князеві Василі III. У XVI столітті до Московської держави приєднані незалежні землі з центрами у містах: Псков (1510), Смоленськ (1514), Рязань (1521), Казань (1552), Полоцьк (1562), Великий Новгород (1570) і було завершено приєднання Сибіру.

Так, унаслідок безперервних впродовж 1552 - 1783 років завоювань у Східній Європі утворився велетенський, застиглий у своєму розвитку конгломерат із завойованих малонаселених територій і народів, який за Петра I отримав назву «Російська імперія». Цю застиглу громаду з

деспотичною енергією і різними способами намагався розворушити і європеїзувати «ремісник на троні» цар, а після імператор Петро I (1689 - 1725). Зразком для наслідування він взяв французький абсолютизм і діяльність «короля - сонця» Людовіка XIV (1661 - 1715). Із всього королівського Петру найбільше сподобалася теза Людовіка XIV «Держава – це я», яку він належно засвоїв і твердо все життя втілював у своїй повсякденній узурпаторській практиці.

Культура, наука і виробництво у Московії значно відставали від Заходу та України. Від XIII до першої половини XV століття немає ніде історичних згадок про світські школи і світських вчителів та лікарів. Освіта, наука, книгодрукування в Московському царстві поширювалися повільно, долаючи спротив московської церковної влади, яка об'явила науку і наукові книги витвором диявола, а науковців – його слугами. Латинську мову, яка була визнана тоді міжнародною мовою науки і книгодрукування, церква об'явила «мовою єретиків». Поширене було наступне застереження: «Хто по латині навчиться, той з правого путі совратиться». Тому так сумно закінчилася у Москві друкарська справа Івана Федорова. Його друкарню спалили, а сам він, втративши дружину, встиг з сином втекти до Литви, до Львова. У Львові він заснував 1573 року свою друкарню і у 1574 році видрукував «Букваря» та «Апостола».

У 1697 - 1698 роках і вдруге у 1716 - 1717 роках перший із московських царів Петро I з групою освічених і підприємливих придворних осіб вивчав життя та державний устрій країн Західної Європи. Повернувшись із зарубіжжя до Москви, він починає європеїзувати Московське царство. Петро I зреформував систему управління, об'єднавши і підпорядкувавши собі державну і церковну владу. Увів 1700 року Григоріанський календар, збудував за європейським зразком нову столицю Санкт - Петербург (1703). У 1708 році впровадив спрощений «гражданський шриффт» замість церковно - слов'янського. У 1721 році Петро I затвердив собі титул імператора, а держава отримала нову назву - Російська імперія. Титул «Імператор» використовувався у зносінах із Заходом, а титул «Цар» - у зносінах зі Сходом. Всім цим Петро I заклав фундамент під нову Росію з амбіціями «третього Риму». *Але при цьому не було закладено головного - основи для стабільного громадянського суспільства.* У державі, де існують дві незалежні гілки влади – Монарх і Церква – завжди є ніша для появи третього незалежного політичного гравця – самого суспільства. У Росії такої ніші не стало. Тому від самого початку показна міць держави та її державної машини *стала майже безперервно* обертатися глибокими потрясіннями та династичними кризами. Таке продовжувалося впродовж усіх царських і радянських часів і продовжується тепер.

Імператору терміново знадобилися освічені люди для мореплавання, кораблебудування, картографії, містобудування, для власного виробництва заліза, зброї тощо. Тому окремим прошаркам суспільства у примусовому

порядку було велено здобути освіту. **Саме велено, і в примусовому порядку, для потреб імперії.** Але царські реформи зустріли жорстокий спротив, чим була продемонстрована незатребуваність в імперії загальнолюдської культури. Із направлених для навчання за кордоном 30 юнаків (діти бояр, князів, купців) після закінчення навчання у Росію повернулися лише двоє. Решта залишилась для проживання у країнах Західної Європи. Тоді для просвіти підданих на місці, цар набрав у Європі за контрактом і привіз у Росію освічених людей.

Що часи відсталості, варварства, неучтва упродовж 500 років життя в глухому закутку Європи не минули дарма, свідчить діяльність перших російських державних навчальних закладів. Як зароджувалися і розвивались у Росії просвітництво і наука, а на їх основі - економіка, розглянемо на прикладах створення і діяльності перших в імперії вищих навчальних закладів. Заодно пізнаємо, **чому в Росії і тепер студенти святкують Тетянин день.**

У 1724 році в Петербурзі із іноземних науковців – контрактників було створено Російську академію наук, а при ній у 1725 році - університет. Спроба відкрити університет при академії в Санкт - Петербурзі виявилася невдалою і через 41 рік його довелося закрити. Про той перший університет не згадують у російських класичних історичних книгах.

Ставлення тодішньої російської громадськості та духовенства до Санкт - Петербурзького університету було ворожим. Набір слухачів до університету мав рекрутський, тобто примусовий характер. Батьки не хотіли віддавати своїх дітей до школи. Діти, подібно своїм батькам, теж не бачили потреби в навчанні. Прикладом тому є Митрофанушка із «Недоросля» Д.І.Фонвізіна (1744 - 1792), який не бажав знати навіть географію. Його аргумент: «А навіщо мені знати географію, коли в мене є кучер. Куди я скажу, туди він мене й відвезе». Учні втікали з університету. Протягом восьми років (1725 - 1733) в Санкт - Петербурзькому університеті на всіх факультетах навчалось 38 осіб, із них лише 7 росіян, а решта – діти іноземних науковців, вчителів, інженерів, військових тощо, які за контрактом працювали в Росії. У 1766 році Санкт - Петербурзький університет закрили.

Розпочавши реформації, цар Московії переконався, що європеїзувати імперію власними силами через відсутність вітчизняного культурного і освітнього ресурсу неможливо. Про тодішній стан освіти і культури в Московії професор історії П.Морозов у книзі «Феофан Прокопович» пише: «Петро I розумів, що московське духовенство за своїм рівнем освіти стоїть набагато нижче киян, і що в Московії – жахлива грубість і неосвіченість скрізь, і немає людей, які б могли керувати освітою священників, піклуватись про школи, слідкувати за результатами навчання. Тому він знову звернув увагу на Київ».

Петра вражала висока ефективність просвітницької та культурної роботи українців (малоросів), які уже від 1654 року працювали в Росії за

контрактом. Побувавши в Козацькій державі, він був вражений високим рівнем освіти, культури, розвитком ремесел в Україні. **Іван Огієнко пише:** «Цар Петро, що добре бачив українську культуру, рішуче став на її бік, завжди шанував і боронив тих українців, що допомагали йому». Тому потік українців, українських книг на Москву у XVIII столітті став ще більшим, ніж був у XVII столітті. Цьому сприяли реформи Петра Першого і його шанобливе ставлення до освічених і талановитих у будівництві, в ремеслах, в просвітництві, в духовній сфері українців». Він поклав початок масових переселень інтелектуалів з України у Московщину.

Професор Києво – Могилянської академії Стефан Яворський став основним консультантом Петра I при реорганізації Російської академії наук. З 20 членів – фундаторів академії більшість були українськими вченими. Українці реформували тогочасну російську мову, стояли біля витоків московської літератури й в цілому російської культури.

Про **роль українців у реформуванні Росії** чудово описав Іван Огієнко: «За весь XVIII вік у московським культурним житті перед ведуть, як і давніше, самі українці. Вплив цей у XVIII столітті відбивався на всім державним житті. У XVIII віці геть усі чисто вищі посади не тільки в себе в Україні, а й по всій Росії прибрали до рук своїх самі українці, і вони тягли за собою теж українців... Найсвятіший Синод вимушений був заступитись за права великоросів. Тому 17 квітня 1754 року за цариці Єлисавети видано було Височайшого наказу про те, що на архієреїв та на архімандритів можна висвячувати й москалів». «Кияни, - казав в одній із своїх лекцій професор А.Архангельський (Казань, 1913), - всупереч упередженому ставленню до них в Москві, уже з другої половини XVIII століття в Московській Русі – повні господарі становища, кращі, найбільше авторитетні й шановані тут діячі». А ось що пише про український вплив на Москву професор П.А. Безсонов (1871): «Пришельці (українці) зайняли тут (у Московії) самі значимі і впливові місця, від ієрархів до управлінь консисторій ними ж облаштованих, від вихователів сім'ї царської до настоятелів монастирів, ректорів, префектів і вчителів ними ж заснованих шкіл, до кабінетних і типографських вчених, діловодів, дяків, секретарів. Майже все підпорядковане їх реформам і необмеженому впливу».

Як би підбиваючи підсумок всьому, Іван Огієнко пише: «Коли ще додамо сюди, що українці були парафіяльними, придворними, військовими священиками, працювали місіонерами, законовчителями світських шкіл, екзаменаторами, перекладачами, іконописцями, граверами, - то це буде охоплювати ту велику культурну роботу, що її вели в Росії українці. Москва охоче приймала і добре платила українцям, тому багато люду перейшло в Росію, де придбали слави і собі і Україну прославили. **Українці збудили від віковічного дримання Московщину і заклали там підвалини нової культури.** Українці упорядкували в Росії Біблію і надрукували її 1751 року. З цієї Біблії, виправленої українцями, у московській патріархії друкують книги Святого Письма без змін і тепер».

На прохання Михайла Ломоносова цариця Єлисавета в день святої

Тетяни 1755 року підписала указ про відкриття Московського університету. Для Російської імперії це дійсно знаменний день, з якого бере початки російська вища школа і російське студентство. Підписуючи указ про відкриття Московського університету, імператриця Єлизавета для заохочення студентів до навчання ввела наступні пільги: вступати до університету дозволялося всім, хто бажав вчитися, в тому числі й дітям кріпаків; навчання заохочувалося зарахуванням одночасного проходження військової служби; студенти мали право носити військову форму і шпагу; по закінченні повного курсу навчання всім випускникам, в тому числі і кріпосним, надавався дворянський титул і присвоювалось офіцерське звання.

Незважаючи на такі заохочення і пільги, весь час не вистачало студентів. Упродовж перших п'яти років після відкриття Московського університету на всіх трьох його факультетах - філософському, юридичному, медичному - навчалось лише 30 студентів. Студентів за незадовільні оцінки та порушення статуту били різками, закривали тільки на хліб і воду в карцер, позбавляли права носити шпагу та військову форму тощо. На медичному факультеті університету за 30 років було підготовлено всього 20 лікарів.

Надалі довелося виписувати з-за кордону не лише викладачів, а й студентів. Слухачів для Московського університету почали набирати із учнів українських Києво - Могилянського, Переяславського, Чернігівського та Харківського колегіумів. Випускники, які закінчили повний курс навчання у Києво - Могилянській академії, призначались ректорами, префектами, професорами і вчителями багатьох пізніше створених ними в Росії шкіл, семінарій, академій, університетів. Так Великоросію продовжувала просвіщати й реформувати у Нові часи Україна (Малоросія). *Ось як написав про це 1935 року англієць Л. Лоутон: «Фактично Московія була ученицею України і засвоїла від неї все, що могла. Але від моменту анексії України і зміни своєї назви з «Московії» на «Росію» імперська влада навмисне намагалася відсунути Україну на задній план і гальмувала її розвиток».*

День відкриття Московського університету Москва стала святкувати як один із великих празників міста. Пізніше в Росії Тетянин день почали святкувати як День російських студентів. Так його святкують дотепер. На честь заснування Московського університету недавно при ньому збудовано храм святої мучениці Тетяни.

Нагадаємо, що світове студентство щорічно відмічає Міжнародний день студентів 17 листопада. Міжнародний день студентів встановлено у 1946 році Всесвітнім конгресом студентів на вшанування пам'яті чеських студентів - патріотів, які 17 листопада 1939 року виступили проти окупації Чехії німецькими фашистами. Їх всіх розстріляли під час демонстрації.

Зародження у ХІХ столітті промислового виробництва, зростання чисельності армії, міського населення, часті війни потребували кваліфікованих фахівців. Для їх підготовки відкрито університети у Вільно

(1803), Тарту (1804), Харкові (1805), Казані (1804), Києві (1834), Одесі (1865). *Привертає увагу дислокація нових університетів в тих регіонах, які вирізнялися серед інших освіченістю місцевого населення.* Це полегшувало комплектування університетів викладацьким складом і студентами. Відсутність у новостворених університетах належної навчально – матеріальної бази, нестача досвідченого професорсько – викладацького персоналу, слабка шкільна підготовка молоді не могли забезпечити якісну підготовку фахівців. Випускники не мали потрібних практичних навичок, були незнайомі з досягненнями зарубіжної науки і практики.

Заслуговує на увагу набутий тоді досвід швидкого вирішення проблем удосконалення діяльності університетів із впровадженням прогресивних зарубіжних методів професійного навчання. Одночасно досягалось підвищенням рівня кваліфікації професорсько – викладацького персоналу та випускників вітчизняних університетів. Щоб стимулювати ці процеси, царський уряд запровадив державні стипендії для талановитих студентів, молодих викладачів, дисертантів. Стипендії забезпечували стажування і навчання у кращих зарубіжних університетах і клініках. Після стажування за кордоном і викладачі, і випускники, і студенти зобов'язані були повернутися в Росію та відпрацювати витрачені на них державні кошти. У такий спосіб стажери оволодівали здобутками зарубіжної науки і практики, підвищували свій професійний рівень, готували й захищали в зарубіжних університетах докторські дисертації. Так стажувалися і захищали дисертації всі видатні науковці, в їх числі М.В.Ломоносов. Навчалися на «професорських курсах» у Дерптському університеті (Тарту) М.І.Пирогов та багато інших вітчизняних професорів.

Якщо комусь із молодих викладачів чи випускників не доставалася державна стипендія, то стажування у зарубіжних університетах дозволялося своїм коштом. Так пройшов навчання, підготував і захистив дисертацію талановитий наш земляк із Слобожанщини Ілля Мечников (1845 – 1916). Навчання на природничому відділі тодішнього Харківського університету було ще настільки примітивним, що талановитий Мечников закінчив його достроково за два роки. У 19-річному віці упродовж двох наступних років батьківським коштом Мечников навчався у декількох зарубіжних університетах і одночасно готував до захисту дисертацію. Повернувшись, захистив дисертацію і у 22 роки став професором зоології в Одеському університеті. Наукові здобутки молодого вченого, авторитет серед студентів і зарубіжних вчених викликали таку заздрість і ненависть до Мечникова у місцевої та придворної професури, що молодий Ілля назавжди полишає рідну землю і до кінця днів своїх працював у Франції в лабораторії знаменитого Луї Пастера. Саме Мечникову Пастер залишить у спадок свою лабораторію, в якій завжди були широко відчинені двері всім охочим до навчання і свого удосконалення вітчизняним лікарям та науковцям. Пізніше царський уряд збудує у Петербурзі лабораторію кращу пастерівської і запросить лауреата Нобелівської премії Іллю Мечникова очолити створену для нього лабораторію. Але вчений не пробачить нанесених образ і в Російську імперію

ніколи не повернеться.

Поступово з'являються національні кадри в адміністративних і навчальних установах. Помітно зростала кількість кваліфікованих вітчизняних викладачів у новостворених університетах. Від 1857 року запроваджено навчання, а після й захист дисертацій російською мовою замість латинської. При університетах починають формуватися науково – дослідницькі школи. Всі ці заходи забезпечили упродовж першої половини XIX століття збільшення в імперії чисельності інженерів, лікарів, учителів.

Про Росію першої половини XIX століття написав двотомну книгу французький письменник маркіз Астольф де Кюстін, чие ім'я Бальзак називав поряд з іменами Гюго, Гете. Відомий мандрівник уже написав книги про Швейцарію, Італію, Шотландію, Іспанію, і мав намір описати Росію. Прибувши на запрошення царя в Санкт – Петербург, Кюстін був велично зустрінутий Миколою I та петербурзькою знаттю. Після всебічного вивчення повсякденного життя в Петербурзі, була здійснена подорож у супроводі фельд'єгерів із Петербурга до Москви. Повернувшись у Францію, Кюстін написав і опублікував двотомну книгу «Росія в 1839 році з погляду маркіза де Кюстіна». У книзі є багато гіркої правди про Росію, її історію, її народи, її царів. Ось одне маленьке свідчення з книги Астольфа де Кюстіна: «У росіян є тільки назви всього, але нічого немає в дійсності. Росія країна фасадів. Почитайте фасадні написи: в них є цивілізація, суспільство, література, театр, наука, а насправді в них немає навіть лікарів... Росія - імперія каталогів. Коли пробігти очима самі заголовки, все здається прекрасним, але остерігайтеся заглянути далі назв розділів». Описане в книзі стосується тієї частини Росії, яку удалося побачити Кюстіну. А це Петербург та його околиці і те, що він побачив з карети під час подорожі із Петербурга до Москви у супроводі фельд'єгерів, щоб бува не відхилився від визначеного йому маршруту. На жаль, України Кюстін не побачив.

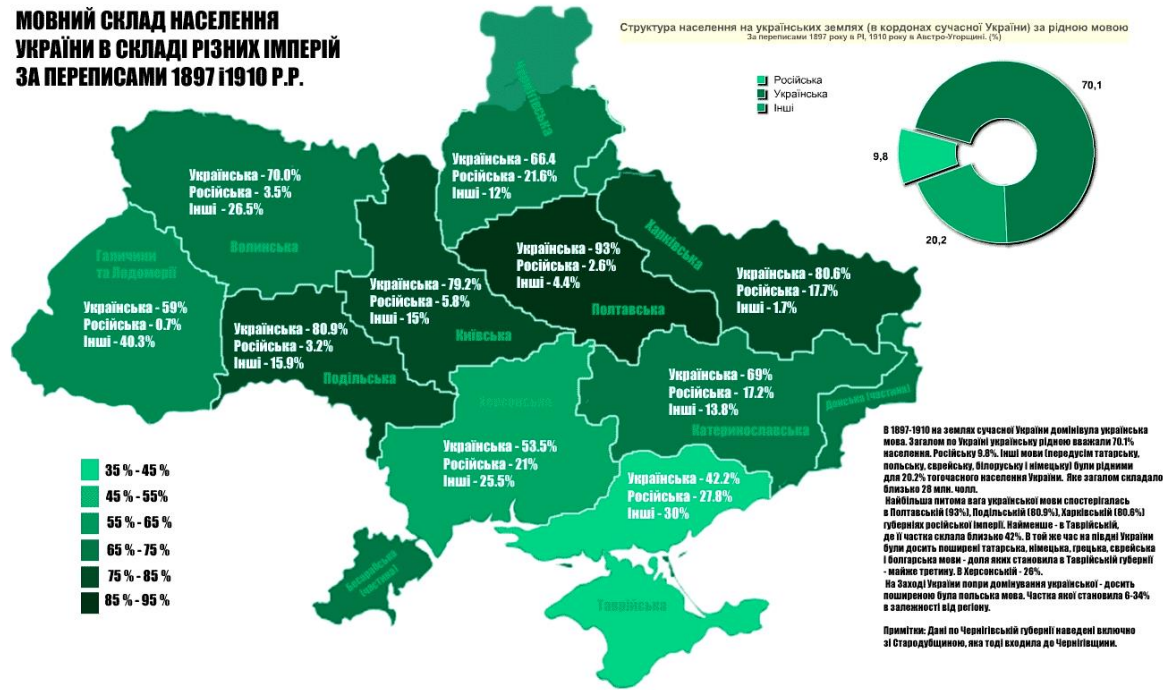
Від XVIII століття бере свої початки російська наука, вагому роль в зародженні і підтримці якої відіграв знаменитий російський вчений і поет Михайло Васильович Ломоносов (1711 - 1765). Щоб уявити тодішню реальність і умови в яких народжувались російська наука, просвіта і медицина, **обов'язково слід прочитати знамениту працю Михайла Ломоносова** «О сохраненіи і размноженіи російського народа (Записки моїх мислей, к приращенію общей пользи)», яку він написав як звернення до царського уряду і церковної влади. Ця праця допомагає пізнати рівень економічного розвитку тодішньої Росії, домінуючий в ній світогляд, стан культури, природознавства й техніки. Це ті чинники, від яких безпосередньо залежить рівень науки і життя у будь – якій державі.

Оглядова мапа етнічних українських земель. Призначалася тільки для обмеженого службового використання.

**МОВНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ
УКРАЇНИ В СКЛАДІ РІЗНИХ ІМПЕРІЙ
ЗА ПЕРЕПИСАМИ 1897 І 1910 Р.Р.**

Для наочності *історії* про нашу Батьківщину *ще раз, але пильніше подивіться мапу етнічних земель України*. Уважно погляньте на межі її етнічних земель. Азовське море було внутрішнім морем України. *Чи бачите на мапах Малоросію, Новоросію?*

І на закінчення цього історичного нарису. *«Незалежна і автономна Україна, - писав Л. Лоутон у далекому 1934 році на сторінках англійського часопису «Двотижневий огляд», - необхідна для європейського економічного прогресу і світового миру»*. *Яка пророка думка!*

Знання нашої правдивої історії допоможе нам пізнати, осмислити і пишати своїм давнім минулим і позбутися стану приниження, яке частина української спільноти успадкувала від царської та радянської імперій. Бути українцем чесно і відповідально.

Що свідчать історичні документи про зародження християнської Церкви на землях України та хрещення Русі?

У церкві, в школі нас вчать, що 988 року Великий рівноапостольний

князь Володимир охрестив Київську Русь і відтоді вона стала християнською державою. Так про цю подію свідчать нам «канонічні» навчальні посібники з історії України та її культури і церковні книги.

Із 80 - х років ХХ століття особливої уваги цій події стала приділяти Московська помісна церква. Відсвяткувавши у грудні 1948 року 500 - річчя своєї (російської) церкви, Московська патріархія всього через 40 років (1988) знову ж таки в Москві ще масштабніше відсвяткувала «своє» вже 1000 - ліття хрещення Русі і творення Московської церкви. На згадку про цю подію, з ініціативи власне Московського патріархату, 28 липня церква відзначає як День хрещення Русі.

Архівні документи свідчать, що історія християнізації України зазнала політичного впливу і була неабияк викривлена. Дивуватися не треба. Російській історії, яка постійно і наполегливо намагається представити свою не дуже давню, але надто агресивну державу як «Святую Русь - дім Богородиці», весь час доводиться перехрещувати порося та карася. Від своїх початків історія Росії позначена замовчуванням важливих історичних фактів. Вона переповнена різними фальшуваннями і вигадками, що спотворюють дійсність.

Дотепер майже невідомим в Україні, Росії та Білорусі є факт, що тільки «Повість временних літ» оповідає про Володимирове хрещення Русі. ***У жодному іноземному джерелі про хрещення Русі у Х столітті немає ніяких відомостей.*** Немає згадки про цю подію ні в чеських і польських, ні в німецьких, французьких, італійських та інших джерелах. І найцікавіше! ***Не згадується про хрещення великої сусідньої держави в жодному світському або церковному історичному джерелі Візантії.*** Чи не дивно? Приймали ж християнство за візантійським зразком. Церковні книги Московії розповідають, що у пошуках найкращої церкви для Русі, їздили до Візантії Володимирові послы. Вони відвідували літургії у кращих храмах Константинополя. Повернувшись, розповідали, що ніби на небесах побували. А з якими пригодами проходило хрещення самого Володимира! І чомусь хрещення Русі у Константинопольській патріархії залишилося непоміченим. Природно постає запитання: чи може бути в історії достовірною така знаменна світська й церковна подія, якщо вона ґрунтується на авторитеті лише одного документа? ***Тим більше, що оригінал літописної «Повісті временних літ» «втрачено».*** Є список літопису, який після відповідних правок, став доступним для читання та наукового використання лише у ХVІІІ столітті (через понад 600 років після написання його у 1113 році!).

Як насправді зароджувалася Христова Церква на землях України? Найдавніша згадка про поширення християнства на українських землях належить Александрійському єпископові Тертуліану (160 – 240). Згодом про прийняття християнства народами, що жили на території сучасної України, зокрема скіфами, сарматами, готами писали у своїх працях Афанасій, Іван Златоустий, Єпіфаній, Теодорит, батько церковної історії Євсевій, Гермій Созомен, Іполит Портуенський.

Здавна всіма народами Євразійського континенту сповідувалося тенгріанство (сукупність язичницьких вірувань) - віра в єдиного Бога, творця всього, що існує. Творець сповідувався в тому чи іншому образі і під тим чи іншим ім'ям. Тенгріанство сповідувалося без примусу, без канонів та церкви. Існуюча в ті часи на праукраїнських землях Скіфія (Скитія) теж сповідувала тенгріанство, про що свідчить «Велесова книга».

За Геродотом, Скіфією правила Царська рада племен. Кожне плем'я мало свого царя. До складу Скіфії входило й плем'я готів (гетів) із якого постав перший цар Скіфії за іменем Гет. Як цар племені ставав правителем Скіфії – достеменно невідомо. Могло бути і воєнне захоплення, і цілком мирна передача престолу.

Історично хрещення нашої землі та людності, що тут жила, почалося *в I столітті* нової ери з приходом до скіфських земель *апостола Андрія Первозваного*. На землях України християнська церква від апостола Андрія формується «зверху», відкрито. Толерантна скіфія хутко християнізувалася. Як напише відомий історик, етнограф, мовознавець, митрополит Іван Огієнко: «Християнство прищепилося на українській землі ще в апостольський вік, і це християнство вже ніколи потім не зникало з нашої землі». Так тривало від I до X століття, хоч залишалися ще поширеними язичницькі вірування.

Встановлення Андрієм у 65 році нової ери хреста на Київських горах треба розуміти як заснування Христової Церкви на наших землях. Візантійський імператор Михайло VII писав сину Ярослава Мудрого, київському князю Всеволодові: «*Одні й ті самі самовидці Божественного тайнства проголосили Слово Євангелія й у Візантії, і на Русі*». Тоді чому наша церква - подібно римській - не апостольська?

Виходить, що ми прийняли християнство раніше Вірменії та Грузії. Є досить переказів, даних археології, свідчень істориків, богословів, які підтверджують цей факт. У всякому разі, переказ про заснування Андрієм Первозваним церкви на землях України (65 рік), потім у Візантії (67 рік) доведено на тих самих підставах, що й переказ про заснування церкви у Римі апостолом Петром.

Перші християни повсюдно з різних причин не мали церковної організації, без якої неможлива канонічна релігія. Скіфське християнство теж не мало церкви. Спілкування з Богом було власною справою кожного.

Скіфи і сармати не були підкорені Римом і залишилися поза сферою впливу державної церкви. Тому вони довго зберігали апостольське вчення і виконували всі заповіді Господні. Навіть після введення у 321 році імператором Костянтином святкування неділі замість суботи, у Скіфії Божі заповіді залишилися незмінними. Християни - скіфи згодні були ліпше померти, ніж порушити 10 заповідей Господніх. У християнській історії залишився на згадку потомкам лідер антів Бож, якого разом із синами та сімдесятьма старійшинами, як християн, у 372 році розп'яли язичники на хрестах. Розп'яли за відмову порушити Божі заповіді і поклонятися ідолам. Це один із прикладів вірності наших предків - християн Божим заповідям

ще до появи на теренах України канонічної церкви.

Після апостола Андрія відомим місіонером християнства на землях України став учень апостола Петра Папа римський Климент (91 - 100), тепер канонізований як святий. Як опозиціонера тодішньої язичницької римської релігії, його заслали наприкінці I століття н.е. до каменоломень Херсонеса Таврійського, де він і зазнав мученицької смерті за популяризацію християнського віровчення. Святий Климент застав у Криму поважну громаду з двома тисячами християнських родин і численними храмами як результат апостольської діяльності Андрія Первозваного. Згодом сам Климент заснував 75 нових церковних громад.

Стрімко поширювалось християнство на землях України у II – III століттях після Різдва Христового. Поширення в цей період християнства, особливо на території Південно – Західної України, пов'язують із основною хвилею переселення наприкінці першого століття на свою прабатьківщину у Північне Причорномор'я вигнаних з Галілеї римським імператором Тиберієм галілеян (біблійний народ Тувал) і їх розселенням у низов'ях рік Прут, Дністер, Дніпро, Буг. Дуалістична взаємодія галілеян – тиверців, на основі єдності духовного і людського, породила спочатку Тивер. Згодом на теренах сучасної України постало могутнє об'єднання племен під назвою Антський (богатирський) союз. За свідченням готського історика Йордана, серцевиною Антського союзу була *земля між Дніпром і Дністром, відома за римською історичною назвою Тивер*.

Це до наших пращурів – тиверців, пришельців з Галілеї і «розсіяних в Понті», звертається апостол Петро зі своїми знаменитими словами: «Ви – вибраний рід, священство царське, народ святий, люд власності Божої, щоб звіщали чесноти Того, Хто покликав вас із темряви до дивного світла Свого. Колись «не народ», а тепер народ Божий, колись «не помилувані», а тепер ви помилувані!» (I Пет. 2:9,10). Згодом назва Тивер забулася, а залишилася назва Галичина (місце проживання галілеян, галів, галичан). Отже, тиверці і улїчі були християнами ще до Першого Вселенського (Нікейського) собору (325). Святий Ієронім (347 - 420) пише: «Зимні країни Скіфії є сповнені вогнем віри».

Александрійський єпископ Тертулліан (160 – 240) вважав Скіфію (Скитію) християнською країною. А батькові церкви та сучасникові тих подій неможливо не вірити. Мабуть, він мав вагомі підстави для такого твердження. Отже, за єпископом Тертулліаном, Скіфія – християнська країна. У зв'язку з цим заслуговує уваги наступна гіпотеза. Коли в Римі у 249 – 250 роках почалися чергові масові переслідування християн, за них (схоже на те) вступається перша християнська країна світу та спалахують готські війни 250 – 278 років. Їх ведуть проти римських загарбників вільні християни балти та готи (гети) разом із тенгріанцями гунами.

Бурхливого поширення християнство набуло у часи існування на землях України Готської (Гетської) держави (II – IV ст. п. Р.Х.). Готський єпископ Улфілла переклав і розповсюдив Біблію готською мовою. У третьому столітті після Різдва Христового на українських землях вже відомі

Херсонеська (Корсунська), Боспорська, Фульська, Судгейська (Сурозька) єпархії. У кінці III – на початку IV ст. н.е. вже існувала Скіфська єпархія, а її глава Теофіл Скитський у 325 році був учасником Першого Вселенського собору в Нікеї, в якому також брали участь єпископи Кадрм Боспорський, Пилип Херсонеський, Теофіл Готський. Одного з єпископів - Унілу, для митрополії в Доросі (Крим) висвятив сам Іван Златоуст. Дещо пізніше Закарпаття і Волинь теж були охрещені учнями рівноапостольних Кирила і Мефодія. *І тут ми отримуємо право здивуватись.* Що ж виходить: Україна стала християнською країною раніше Імперії РOMEІВ (Візантії)? Не слід сумніватися у словах Тертуліана, але й не треба думати, що «Володимирове хрещення Русі» було чієюсь фантазією або якимось непорозумінням. *Було, безумовно, й воно.*

Вперше на державному рівні у створеній Русі пробував запровадити християнство київський князь Аскольд (після хрещення Миколай). Перебуваючи у Болгарії, Аскольд сам прийняв хрещення (867) від посланого Папою Римським з місією до Болгарії єпископа Формози Портуенського, який заново хрестив болгар. Якщо така гіпотеза про хрещення першого володаря Русі слухна, то найімовірніше, Аскольд забажав, щоб його хрещеним батьком вважався сам Папа Римський - Миколай I (858 - 867). Бо гордий князь не погодився б, щоб статус його хрещеного батька був нижчим, ніж у болгарського володаря.

Повернувшись до Києва, князь Аскольд спробував запровадити християнство на Русі. Він охрестив своїх дружинників та придворних, побудував церкву святого Миколая (теперішня церква на Аскольдовій могилі в Києві). На княже прохання Константинопольський патріарх Фотій скерував до Києва митрополита Леона. Про існування руської єпархії за часів Аскольда свідчать послання Патріарха Константинопольського до Східних Церков, де церква Русі згадується під номером 61.

До речі, якраз від аскольдових воїнів у 860 році врятувала Богородиця столицю Візантії Царгород (Константинополь) своїм Покровом. У візантійському «Слові про положення ризи Богородиці у Влахернах» (860) описано саме той похід Аскольда. Явлення Богородиці так зворушило русів – язичників, що «вони разом із вождем своїм (Аскольдом) упали долілиць і повірили в Христа і Його Церкву». Звідти й бере свої початки так шановане в Україні свято Покрови.

Невдоволені язичники прикликали з Новгороду князя Олега і 882 року вчинили кривавий державний переворот, убивши князів Аскольда і Діра. Аскольда як християнина поховали у збудованій ним Миколаївській церкві (Аскольдова могила) в Києві. Не хрещеного Діра поховали за язичницьким звичаєм.

Так було знищено плоди Аскольдового хрещення Русі. Про хрещення Русі за Аскольда в історії згадується чомусь дуже побіжно. Чи не через Аскольдове хрещення від Риму, а не від Константинополя? Мабуть, і різні легенди та розповіді про Володимирове хрещення від Константинополя придумані з метою відтінити згадки про пріоритет Риму у

справі хрещення Русі.

Княгиня Ольга теж намагалася хрестити Русь на державному рівні, за що українська церква визнає її рівноапостольною. Перебуваючи 957 року після смерті свого чоловіка Ігоря (був язичником) у Константинополі, княгиня Ольга прийняла хрещення. Повернувшись до Києва, вона організувала у стольному граді цілу християнську громаду святого пророка Іллі. За візантійським зразком побудувала в Києві церкву і школу при ній. Невдалим було звернення княгині Ольги за допомогою про хрещення держави Русі до візантійського басилевса (імператора) Костянтина VII. За допомогою зверталася вона й до германського імператора Оттона I. Достеменним фактом є висвячення для «народу Русі» з благословення Риму єпископа латинського обряду Адельберта з Німеччини. Висвячений єпископ Адельберт закінчив 961 року свою місію в Києві через різке загострення протистояння з язичниками. Частина християнської місії трагічно загинула, а єпископ з рештою місіонерів терміново повернувся до Німеччини.

Спроба запровадити християнство як державну релігію закінчилася ще однією поразкою. Язичники знову взяли гору. Вони позбавили влади Ольгу. Княжий престол посів вихований воєводою Асмусом у середовищі дружинників - язичників син Ольги Святослав. За Святослава християн не переслідували. Літопис свідчить, що «хто хотів тоді хреститися, йому не забороняли, а тільки сміялися». Про своє хрещення Святослав й слухати не хотів. Він казав матері: «Як я зміню віру? Дружина (тобто військо, *авт.*) буде сміятися з мене». Не сприймали язичники християнства на державному рівні.

Навряд чи християнка княгиня Ольга мала вирішальний вплив на формування світогляду свого онука Володимира. Тому приклад. Вокняжившись на київському престолі, він робив декілька спроб реформувати місцеву язичницьку релігію на чолі з Перуном. З історичних матеріалів відомо, як жив і розважався Володимир до свого хрещення, добре знаючи про християнство та християнську мораль. Бо від часів хрещення Аскольда (867) у Києві діяли християнські церкви і віруючі мали змогу добровільно приймати хрещення. Не було у Володимира потреби посилати послів в інші країни, щоб дізнатися, яка релігія та церква найкращі. То вже пізніше було придумано московськими церковними науковцями легенду про послів.

Існує декілька думок стосовно причин Володимирового хрещення Русі. Одна із них така: князь Володимир творив Київську державу за зразком Імперії РOMEїв (Візантії). Тому й впроваджував християнство як державну релігію, щоб отримати титул і владу імператора.

Але частина істориків впевнена, що Володимир мав титул імператора. То пізніше проімперські науковці приховали історичні свідчення про імперську Русь і Володимирів імператорський титул, як і про Галицько – Волинське королівство і королівський титул Данила Галицького.

У царських і радянських підручниках з історії подавалися лише придумані придворними істориками назви «Київська Русь», «Галицько – Волинське князівство». Ці ж підручники стверджували, що для «Київської Русі» в усі часи традиційним для правителя було величання «Великий князь». А титули царя та імператора з'явилися вперше лише з утворенням Московського царства.

Найближчою до істини *стосовно хрещення Русі* Володимиром є така наукова версія і її підґрунтя. У V столітті після Р.Х. чернець одного із римських монастирів вираховував, що наприкінці X і початку XI століть настане кінець світу з другим пришестям Ісуса Христа. Нагадаємо, що тоді християнська Церква була єдиною, без поділу на православну й католицьку. Цей поділ стався від 1054 року.

Не тільки Русь. Весь світ жив у очікуванні Страшного Суду! Найвірогідніше, *Володимир Великий наприкінці X століття так рішуче хрестив імперську Русь і врешті сам охрестився, щоби врятувати себе особисто, свою родину і руський народ від некельного вироку на Страшному суді*. І не випадково ця подія збігається з часом, коли люди всього світу зі страхом чекають такого вже близького (залишилося 12 років) Страшного суду і другого пришестя Ісуса Христа.

Яким було хрещення – добровільним чи примусовим, чи плакали кияни за старими язичницькими богами, поринаючи у води річки Почайни, а не Дніпра, то вже сприйняття літописців та осіб, котрі підправляли літописи. *Головне, що хрещення відбулося, і Володимир зміг утримати нову віру, чого не вдавалося жодному з його попередників. Християнство було оголошене і стало державною релігією*.

Після хрещення Русь стає 71 церковною митрополією Царгородського (Константинопольського) патріархату. *На відміну Візантійській, Церква Українська від початку запровадила в себе тільки апостольський канонічний устрій і жила незалежно від світської влади*. Високий стан «митрополита Київського і всія Русі» та фактичну автокефальність Української Церкви узаконив Царгородський – він же Вселенський – патріарх. *Грамоти до Київського митрополита він посилав тільки з олов'яною печаткою, цебто як до голови автокефальної (самостійної) церкви*, а не з печаткою восковою, як посилялося до звичайних митрополитів. Царгородська патріархія допомогла Україні у творенні християнської Церкви, церковних братств і парафіяльних шкіл та притулків при храмах. Братства підняли на високий рівень культуру українського народу, виховали патріотизм і готовність до захисту своєї держави та віри Христової.

Україна та Київ, який стоїть у центрі Руського хреста, від своїх початків народжувалися як центр християнства. Руський хрест утворений двома духовними променями, які перетинаються там, де стоїть Київ. Один із духовних променів йшов від Аратти на південь до Візантії та на північ до Швеції. Другий промінь йшов від Гімалаїв до Карпат, через який

здійснювався вплив індоаріїв на Західний світ.

З найдавніших часів очі всього православного світу були звернені на Київ, цей новий Єрусалим, як звали його у давнину. Колискою віри Христової на європейському Сході був український Київ. Про творення Української церкви чудово розповідає двотомна книга митрополита, історика, етнографа, державного діяча Івана Огієнка «Українська церква. Нариси історії. Томи I та II», що була перевидана 1993 р. у Кам'янець – Подільському університеті.

Нагадаємо, що власне Царгородська церква була підпорядкована державі. Християнство у Візантії було державною релігією. Церквою управляв візантійський імператор («традиція цезаропапізму»). Пізніше цю традицію за візантійським зразком було запроваджено у помісній Московській церкві. Московська помісна церква від своїх початків розвивалася та функціонувала і продовжує тепер функціонувати під прискіпливим «мирським» наглядом.

Росія ніколи не повинна забувати ту велику історичну місію, яку відіграли у творенні Московської держави і її церкви, у поширенні християнства і просвітництва серед язичницьких народів ченці - подвижники з Київської Русі. Подвижництво серед християн вперше з'явилося у III столітті після Р.Х. у Візантії. Християни - подвижники йшли в гори, в пустелі, в ліси, й там, подалі від світського життя та його спокус, провадили суворе подвижницьке життя. Таких подвижників називали пустельниками, або самітниками, або відлюдниками.

У Київській Русі перші ченці київського Печерського монастиря прийшли з Афонської гори. **А перші ченці - самітники з'явилися у другій половині XI століття.** І, як напише митрополит Іван Огієнко у книзі «Українська церква», «пішли вони для подвижницького життя у північно - східні лісові нетрі, подалі від спокус світського життя. Пішли вони у землю Ростовську з Білозір'ям, де жили тоді меря та весь, та в землю Муромську, яку замешкувала мурома. Сюди треба віднести також землі в'ятичів та радимичів, що були племені лясського». Далі митрополит Іван Огієнко повідомляє: «Так поволі були охрещені землі Ростовська, Муромська, Рязанська, В'ятицька, Радимицька та інші мерянські землі». Зверніть увагу: охрещені не князівства, яких не було, а землі. **Без ченців у ці землі ще б довго не навідались підприємливі люди з ближніх держав.**

Кожний чернець - самітник, вирушаючи подалі від світського життя, брав із собою насіння злакових, особливо пшениці, жита, проса, щоб мати власні хліб та кашу – основні продукти християнина. Мали самітники насіння для вирощування бобів та деяких інших культур на своїй прижитловій ділянці. У лісах подвижники стикалися з фінським (мерянським) населенням, яке ще поклонялося ідолам, жило примітивним життям, займаючись мисливством, рибальством, збиранням в лісі дарів природи, не маючи ніякого розуміння про землеробство, тваринництво. Просвіщаючи душі язичників, ченці наvertsали їх у християнство і одночасно навчали охрещених місцевих аборигенів землеробству та тваринництву. До

речі, на теренах Русі - України сільським господарством (землеробством, скотарством) ще від стародавніх часів займалися трипільці, кіммерійці, скіфи - орачі. Більшість населення Київської Русі склали селяни - общинники.

Не завжди мирно відбувалося хрещення язичників. Ось приклади. У першій половині XII століття в'ятичі вбили ченця печерського Кукшу (канонізований як святий, пам'ять 27 серпня). У цьому ж столітті муромці вбили княжича Михайла (канонізований як святий, пам'ять 21 травня). Таких прикладів багато.

Мерян, які прийняли хрещення і стали займатись сільським господарством, називали «крестьяне» (охрещені). Так від XII століття завдяки ченцям - подвижникам з Київської Русі на території майбутнього Московського царства стало зароджуватися сільськогосподарське виробництво, яке впродовж XII – XVI століть розповсюджувалося з поширенням християнства.

Ченці та засновані ними лісові монастирі, ставали опорними пунктами селянської («крестьянської») колонізації мерянських земель. Монастир для новоявлених місцевих хліборобів ставав і господарем, і позичковою касою, і парафіяльною церквою, і лікарнею, і притулком на старість. Навколо монастирів осідав люд із угро - фінських, болгарських, татарських та інших племен. *Творилася Великоросія дружніми зусиллями українських ченців, священників та охрещених мерян і ординців.*

Золотоординські можновладці, що прийняли хрещення, також засновували монастирі. Наприклад, знаменитий Іпатіївський чоловічий монастир біля міста Костроми був заснований у 1330 році татарським князем Четом (у хрещенні Захарій), родоначальником бояр Годунових. У цьому монастирі поховані майже всі представники древнього князівського роду Четів, які жили у XIV - XVII століттях, включаючи й московського царя Бориса Годунова. У 1613 році перший із родини Кобиліних – Романових цар Михайло Олексійович, вступаючи на московський престол, присягав на вірність державі *в Іпатіївському монастирі*. Прізвище «Романови» додали до прізвища «Кобиліни» (предок роду - Андрій Кобила) щоб засвідчити римсько – візантійську спадкоємність царської родини. *Символічний, але децю тривожний збіг обставин - останнього російського царя Миколу II розстріляли більшовики у іпатіївському домі на Уралі.*

Язичницьке населення, що приймало християнство, ставало власністю монастирів або князів, баскаків, бояр, ханів. Так Троїце - Сергієва лавра (знаходиться за 60 км від Москви) станом на 1764 рік мала у своєму підпорядкуванні понад 106 тис. душ «крестьян» (охрещених). На відміну від Московщини, селяни Подніпров'я, Новгородщини, Псковщини, Смоленщини, приймаючи християнство, залишалися вільними людьми.

Понад 500 років вихрещували майбутній народ російський. «Монастирський хід» тайговими нетрями на теренах визріваючого Московського царства тривав від XI до XVI століття. Саме завдяки монастирській системі впродовж XI - XVI століть було підкорено майже все населення північного сходу, від Рязані й Тули до Білого моря й Ками, яке

склало основу й більшість російської нації.

До приходу в ці землі ченців - подвижників з Київської держави, місцеві племена не знали відтворюючих форм господарювання (землеробства, скотарства). Вони не займалися навіть вирощуванням таких городніх культур, як цибуля, часник, чим займалися люди ще в ранній період неоліту. Тож першими землеробами Московщини - Росії стали ті вихідці із язичницьких мерянських племен, які прийняли хрещення – «крестьяне» (охрещені). У своїх поселеннях меряни зводили дерев'яні не білені будівлі. За цими ознаками російські села у давнину отримали назву і дотепер називаються «деревнями». ***Від тих часів, на відміну від України, селян - землеробів у Московії називали і в сучасній Росії продовжують називати «крестьяне» (охрещені), а села – «деревні».***

Російський історик – класик В. Ключевський пише: «Навіть у ХІХ столітті Московська «деревня» виглядала як якийсь тимчасовий табір з вражаючим браком найпримітивніших життєвих вигод. Чорні, дерев'яні «ізби», негороджені обійстя, ніякого посаженого господарем дерева, ані натяку на чистоту, не кажучи вже про квіти чи садок, як в українців, сморід від гнилого сміття навколо «ізби», бородаті, нечесані люди. Непривітливість, підозрілі злобні погляди – це все викликає у чужинця гнітюче враження».

У русичів з берегів Борисфена (Дніпра), які жили в ті ж часи у Київській Русі, ***глина вважалася сакральним матеріалом, який виконував оберегові функції.*** Тож праукраїнці (русичі, рутенці) обмащували глиною навіть зрубне житло, що будувалося в лісових місцевостях. За звичаєм обмащували задню («сліпу») стіну будівлі червоною глиною, а решту стін – білою. Стиль будівництва, обмащування глиною будівель, мальована кераміка, орнаменти ***збереглося на землях сучасної України з трипільських часів і це дає підстави стверджувати, що, незважаючи на військові сутички, численні міграції, наші предки ніколи повністю не зникали з території сучасної України й упродовж тисячоліть брали участь у формуванні українського етносу, передаючи йому, а почасти й прийшлим народам, свою мову, культуру, духовні та матеріальні надбання.***

Як пише Микола Воротиленко, «Мало є народів у світі, які пов'язані з природою так близько, як народ український – від матеріальних виявів, як вишиванки, писанки, квіти навколо хати і в хаті, музики та музичних інструментів і до духовних, як мораль, релігія, пісні».

Ось як у ХVІІІ столітті про українців та їхні поселення пише Юль Юст, данський посол. Перебуваючи у 1710 – 1712 роках в тодішній Україні, він був щиро вражений побаченим: «... Мешканці України живуть в добробуті і багато співають. Вони мають необмежену волю займатися, яким хочуть, промислом... У місті Немирів найбідніша хата, о небо, чистіша за найбагатший палац у Москві. Місто Кролевець є велике, вулиці гарні, таких я ніде не бачив у Московщині, будови імпазантні, добре, з мистецьким смаком збудовані і дуже чисті, а не такі, як в Московщині... Все населення козацької України відзначається великою ввічливістю й охайністю,

вдягаються чисто і чисто утримують будинки. Загалом життя в Україні зовсім інше, як у Московщині, і краще».

У 1240 році золотоординці взяли штурмом Київ. Під час штурму у Десятинній церкві разом з киянами загинув митрополит Київський і вся Руси Іосиф. Наступний митрополит Кирило був призначений Патріархом Вселенським за поданням хана Батия у 1250 році. Хан Батий, який всім своїм сімейством прийняв християнство, починаючи з 1250 року, повелів київським митрополитам перебувати у столиці Золотої Орди. Митрополити, які хоч і називали себе «Київськими і всієї Руси», від 1250 року мали свою кафедру спочатку в Сараї, пізніше у Володимирі – на - Клязьмі, а від 1360 року – у Москві.

Фактично від 1250 року відбувся поділ східної (православної) церкви на дві митрополії: Київську із центром у Києві та Сарайську (надалі Московську) із центром у столиці Золотої Орди – Сараї. Від 1250 року **Митрополитами Київськими і всієї Руси** були: Нифон, Петро, Гавриїл, Феодор - упродовж 1250 – 1355 років; Роман, Анатолій, Кипріан, Григорій – упродовж 1355 – 1419 років. Київ зі своїми землями ввійшов до Галицького королівства, а надалі до Великого Литовського князівства. Патріарх Царгородський, поступаючись вимозі Данила Галицького та Ольгерда, князя Литовського, поставляв для Київської митрополії власних митрополитів, незалежних від Московії.

Митрополитами Сарайськими (Московськими) були: Кирило, Максим, Петро, Феогност - упродовж 1250 – 1353 років; Алексій, Митяй, Пімен, Кипріан - упродовж 1354 – 1408 років. Кожен із них особисто отримував від ординських ханів іменні ярлики на користування ханською власністю та залучення мерянських язичників до християнства. Осівши у Москві, московські (ханські) митрополити десь до 1415 року звали себе по - давньому: «Митрополит Київський і всієї Руси» (Русь – давня назва України). Але від 1250 року ці Митрополити до Руси не мали жодного стосунку.

Іслам і мусульманство замість християнства в орді впроваджено ханом Узбеком у першій половині XIV століття (від 1360 року). Але до XVI століття у церквах Московського улусу всіх ханів Золотої Орди величали царями. Саме від Орди Московія перейняла титул царя.

Поділ Східної Церкви на Українську та Московську остаточно затвердився 1448 року. У грудні 1948 року Московська (Російська) церква пишно, з участю багатьох зарубіжних архієреїв і делегацій християн відсвяткувала своє 500 – річчя. Про святкування 500 - річчя Московської церкви пафосно розписано у всіх тодішніх газетах і журналах Радянського Союзу (грудень, 1948 року) та інших країн. Більше день заснування своєї церкви Росія не святкує, чомусь долучившись до святкування **Церкви Київської, яка остаточно утвердилася з Володимировим хрещенням Київської Руси у 988 році.** Від 1448 до 1686 року дві сусідні митрополії – Київська і Московська – жили цілком окремим життям.

У 1686 році Московська патріархія насильницьким способом, всупереч церковним канонам, підпорядкувала собі Київську митрополію.

Дотепер Вселенський патріарх і Вселенська православна церква вважають приєднання Київської митрополії до Московського патріархату протиправним і неканонічним, що позбавляє права Московську патріархію втручатися у справи церковної пастви на території України та приймати рішення від імені Української церкви або представляти її на міжнародних церковних заходах.

Україна – загальнохристиянська свята, світоч християнського світу, третій уділ Пресвятої Богородиці. Пресвята Богородиця на землі має чотири уділи, тобто обрані і дорогі для Неї частинки землі: 1) Афон (гора у Греції. Цей уділ називають садом Богородиці), 2) Іверія (Грузія), 3) Русь - Україна, 4) жіночий Дівеєвський монастир у Росії, відділений від решти території канавкою, прокопаною там, «де ступали стопочки Богородиці». Засновником і духовним наставником цього монастиря є киево – печерський чернець преподобний Серафим Саровський.

Україна – найдорожчий уділ Богородиці. Про це свідчить **Храм Успіня Пресвятої Богородиці у Києво - Печерській лаврі, побудований у 1073–1076 роках, який є «Її домом земним».** Богородиця сказала при будівництві зодчим: «Прийду Сама дивитися церкву і в ній хочу жити» (із книги «Заступниця усердная»). Вона, Богородиця, подарувала храму ікону «Успіня», «щоб помісною була».

Символічним є головний образ храму Софії Київської – Оранта. Аналогів такого образу Божої Матері у світі немає. Тут Богородиця виступає як войовниця Божа, якою вона зображена у акафісті Божої Матері. Оранта характерна для православ'я. Над Орантою напис із 45-го псалма: «Воно не похитнеться, Бог усередині його, Бог йому допоможе із самого ранку». У давньогрецькій мові, як і в українській, місто – середнього роду. Цим написом і цим зображенням засвідчено, що стольний град Київ та Русь - Україна перебувають під заступництвом Божої Матері – Цариці Небесної і нашої Покровительки.

Українцям, що мешкають на землях сучасної України та в інших державах, слід пам'ятати й не забувати давню легенду про **чотири пророчі дари**, що впали на нашу землю з неба. Нашадкам Північної Припонтиди (Гіпербореї) про ці **дари - золоту чашу, золоту сокиру, золотий плуг, золоте ярмо** – повідав батько історії Геродот. Історія свідчить, що кожний із названих дарів упродовж віків позначився на долі України та її народу.

Перший дар – золота чаша (атрибут жерців) – символізує набожність нашого народу. Скільки канонізованих святих і знаменитих первосвящеників є вихідцями з України! Вони прославили себе й землю нашу по всьому світу, а найбільше подвигів здійснили у період християнізації мерянських племен і народів Сибіру. І сьогодні немає більш набожного, відданого заповітам Христовим народу, ніж український. Ніякі тортури, ніякі голодомори та атеїстичні п'ятирічки радянської влади не змогли примусити українців зректися віри й Церкви Христової.

Другий дар – золота сокира – як зброя символізує лицарство нашого народу. Маємо тому безліч прикладів. Русичі допомагали у битвах грекам,

туркам, англійцям, французам, угорцям, полякам, литовцям, московитам. Цікаві історичні факти. Перемагала в усіх битвах та сторона, на боці якої були русичі. Скільки їх було переможних битв! А скільки силачів, богатирів, славних воїнів та великих полководців усіх часів дала світу наша земля. Із усіх героїв війни Радянського Союзу 1941 - 1945 років майже третину складають українці, а решту - вихідці з інших 15 республік, що входили до складу СРСР. То все є приклади нашого лицарства.

Третій дар - золотий плуг - свідчить, що ми корінні землероби, які дали для всього світу класичні технології землеробства. А Бог своїм промислом спокон віків розселяв і продовжує розселяти наших землеробів – мігрантів по всьому світу. І у більшості поселяє їх там, де є чорноземи. Прогляньте уважно відповідні геофізичні та економічні карти світу.

Четвертий дар – золоте ярмо – є попередженням для нас, що якщо ми втратимо попередні дари, то будемо приречені ходити у ярмі іншого господаря. Історія засвідчила, що збувалося й це пророцтво. Довго нашому народові довелося ходити у ярмі російської імперії, прикрашаючи її корону як найцінніший діамант (не дарма ярмо золоте). Головне, щоби набутий віками історичний досвід пішов на користь і нам, і нашим нащадкам.

Україна впродовж століть достатньо пізнала як імперського, так і комуністичного ярма. І вона першою воскресне й відродиться духовно. Для корінних змін в Україні потрібна світла Віра. Віра породжує Волю, Воля – дію, а Дія – зміни. Тільки Вогонь серця може дати Світло, що здатне змінити світогляд людей, відродити у них оптимізм та світлу Віру. Поки що наші політичні і державні мужі здатні запалити лише сірника, щоб нагадати про себе. А потрібен Вогонь серця!

Бережена Богом повільно підноситься Україна у своїй величності і поступово досягне такої висоти, на яку ще не сходило жодне плем'я на землі. Епохи Володимира Великого та Ярослава Мудрого, Богдана Хмельницького та Івана Мазепи були знаменитими і славними в уже минулій історії України, але найщасливіші дні України ще попереду. Однак **пам'ятаймо, що тільки свідомий народ, просякнутий національною ідеєю, може стати, як сказав Жан - Жак Руссо (1712 - 1778), «сувереном», тобто творцем своєї держави. Це аксіома! «Забудеш рідний край – твоє коріння всохне» (Павло Тичина).**

Всі ми єдині в Ісусі Христі, і нікому не дозволено через **національні чи інші відмінності сіяти в Україні розбрат і ненависть між людьми.** Як це творили і продовжують творити нині ще існуючі та активні зовнішні і внутрішні диявольські сили. І творять розбрат та сіють ненависть навіть між православними. **Боже, Великий, Єдиний, нам Україну храни!**

Історична оповідь про українську мову

Щоб була держава, потрібні два фактори – народ і земля. Своїм промыслом Бог обирає певний народ (плем'я) і певну землю (край), єднає їх з допомогою мови, тобто *одушевляє*, а далі допомагає творити державу. ***Тож мова – душа кожного народу й держави, їх животворче начало!*** Зникає дарована Богом мова і з нею вмирає народ, держава. Подібно, як без душі, що покидає тіло, помирає людина.

Без рідної мови зникає зв'язок народу з Богом, рветься естафета честі й гідності – цих неодмінних свідків духовності й моральності народу. Звідси висновок: поширення безчестя та аморальності у сучасній Україні пропорційне нашому ставленню до рідної мови. ***Без рідної мови немає Батьківщини, немає історії і очищаючої сили могил предків.*** В Україні наладиться все лише тоді, коли українська мова лунатиме на всій території держави повсякчас і всюди. І коли зникнуть дволикі (перед мікрофоном – українською, а поза мікрофоном і повсякчас – російською) державні правителі та службовці всіх рівнів, учителі, силовики тощо.

Слово формує свідомість людську. Не забуваймо Біблійне: «Споконвіку було Слово, а Слово у Бога було, і Бог було Слово. Воно у Бога було споконвіку. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього. І життя було в Нім, а життя було Світлом людей» (Ів. 1: 1 - 4).

Мова є свідченням існування нації, символом усвідомлення народом самого себе. «Слово, як і знак хлібний, виростає із тієї землі, на якій живеш і в котру ляжеш», - зауважив друкар Іван Федоров. Чудово сказав про значення мови мудрий, а для китайців святий, імператор Конфуцій: «Якщо дикун одягається й говорить, як китаєць, то він і є китаєць. Якщо китаєць одягається й говорить, як дикун, то він – дикун». Так ще в стародавні часи оцінили роль мови у визначенні національної приналежності будь - якої людини. «Коли ти не розмовляєш мовою тієї країни, у якій живеш, ти або завойовник, або гість, або не досить розумний», - доречно зауважив французький філософ Шарль Бернар (1804 – 1850).

Ірландський письменник і політик Томас Девіс (1814-1845) писав: «Нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію... ***Втратити рідну мову і перейняти чужу – то є найгірший знак підданства***». Недарма для кожного народу Бог - Отець обов'язково благословляє первосвященника (патріарха), щоб він молився за цей народ його рідною, Богом дарованою мовою.

Держави, які в різний час контролювали етнічні українські землі, першочергово намагалися зруйнувати мовно - культурну ідентичність українців, бо розглядали їхнє прагнення послуговуватися власною мовою, зберігати свою культуру і національні традиції як вияв прагнення до національної окремішності та державної незалежності. Особливо масштабну війну проти української мови здійснювала Російська імперія в обох своїх іпостасях - самодержавній і комуністичній.

Скільки століть викорчувували українське слово, українську мову наші недруги й кривдники! Прилучилися до цього навіть окремі «церковні владики», назвавши українську мову «неканонічною», «безблагодатною» і,

взагалі, «улічною, неугодною Богу». Задумаймося! Чи могла одна із найкращих мов світу - **дарована народу Богом** - стати Йому, Богу, неугодною? Усе твердять оте валуєвське: «України, як самостійної держави не було, немає і бути не може; української мови не було і немає, а є звичайне наречіє». Чи то ці кривдники та недоброзичливці не знають, чи може забули пораду євангельського мудрого Гамаліїла. Ось його порада: «... коли від людей якесь починання чи справа, то розпадеться воно. **А коли те від Бога, то його знищити ви не зможете. Тож стережіться, щоб вам самим не стати богоборцями**» (Діяння, 5:35,38-39). Мова, як і Віра Христова, дається народові Богом. А що дане Богом, без Його на те волі – незнищенне!

Запримітив і чудово висловився український поет, лауреат Державної премії України Іван Малкович про «...**особливість української абетки**, яка починається з Ангела, а закінчується Янголом, і вони обидва мовби захищають нашу абетку від А до Я – Ангел і Янгол. Такого немає в жодній іншій мові світу». **Таким є Божий оберіг для найдавнішої і найкращої на землі мови!** Запам'ятайте, усвідомте і не забувайте його (Божий оберіг) всі імперські та вітчизняні невігласи й кривдники українського слова.

Майже до наших часів існувала думка, що у старозаповітні часи писемність була відсутня. Але тепер археологи довели, що писемність існує від початків людської історії. Біблійні джерела свідчать, що писемність з'явилась, коли Бог дав «знак» чи «знамення» Каїну. Цей знак був виразом відповідного поняття. Так «знаки», «написи», «малюнки» стали виразом думки, слова, словосполучень. Дотепер археологи знаходять малюнки, намальовані на посуді, на табличках, на стінах печер, храмів, усипальниць, на зброї тощо. Результати розшифрування знаків і символів печерного ермітажу **Шу - Нун / Кам'яна Могила** також підтвердили наявність впливу праукраїнської культури на пізніші культури.

Канонічна історія приписує фінікійцям винайдення фонетичного письма, в основі якого була абетка із 22 простих у написанні знаків – букв, чим було започатковано новий тип письма, значно легший і зручніший за сотні знаків клинопису або ієрогліфічного письма. Однак сучасними науковими дослідженнями встановлено, що у стародавній, дохристиянський період місцеве населення на землях України мало свою писемність. Мешканці цієї землі користувалися абеткою із 27 літер (глаголиця). На основі глаголиці пізніше Кирило та Мефодій створили більше досконалу абетку - кирилицю.

Отже, письмо, абетка стародавніх часів – це винахід наших пращурів: «сарматські писемні знаки – ієрогліфіки», рунічний алфавіт гетів (скіфів). **Процес творення письма відбувався у напрямі: Трипілля – Скіфія – Сарматія – Русь (Україна)**. Українська мова, як стверджують багато сучасних дослідників, є найдавнішою на землі і становить основу санскриту, з якого почали розвиток індоєвропейські мови. До Ведів та Ведійської культури в Індії також причетні наші предки.

До цікавого висновку прийшов відомий у світі польський філолог Михайло Красуський, який у видрукуваній праці «Древность

малоросійського язика» (1880) стверджує: «... малоросійська мова не тільки давніша всіх слов'янських, не виключаючи так званої старослов'янської, але й санскритської, грецької, латинської та інших арійських мов». Такий висновок підтвердили англійські лінгвісти Роберт Макрам, Вільям Крен і Роберт Макніл, які, досліджуючи походження англійської мови, виявили, що коріння англійської мови, яка належить до германської групи мов, криється у давній українській мові.

Українській мові тисячі років. Доктор філології Валентин Таранець пише: «...українська, як і інші мови, має свою історію від часу «ембріонального» зародження до сучасного стану і бере свій початок з часу існування прамови». Далі він стверджує, що «...результати наукових досліджень дозволяють науковцям датувати зародження української мови періодом за дві тисячі років і більше до н.е.».

Спорідненою до давньоукраїнської мови є коптська мова. Копти - корінний народ Єгипту. Лише в сучасних коптській та українській мовах є літери І, Ї, Є, Щ. Більше таких літер не має жодна мова світу (О. Губко). Копти, як корінні єгиптяни - християни, є відгалуженням скіфо – трипільського суперетносу. Спорідненість коптської мови зі скіфсько – трипільською пояснюється виникненням коптів через змішання кушанів, шумерів та інших давньоукраїнських племен з африканськими племенами протягом VI - II тисячоліть до нашої ери.

Вражаючий факт. Засновник єгиптології, французький історик-орієнталіст і лінгвіст Жан-Франсуа Шампольйон (1790-1832) зміг розшифрувати текст Розетського каменю 14 вересня 1822 року лише після того, як опанував мову коптів. Завдяки цій розшифровці стало можливим читання ієрогліфів і подальший розвиток єгиптології як науки.

І сучасні дослідники помітили спільні ознаки абеток коптської та української мов, що дає підстави для висновку про народження цих мов одним народом. Єгипетські копти – християни, до цього часу своїх священників навчають в українських семінаріях Канади, оскільки церковні книги коптів і українців написані спорідненою мовою.

Через коптів є багато спільних ознак в історії України і Єгипту. Копти, як і українці, люблять вишивати рушники і кодують на них свою сакральну історію. Головний герой коптських вишивок Геракл є прабатьком скіфів / аріїв. Дослідники стародавньої історії стверджують, що Геракл народився у місті Пантикапеї (теперішнє місто Керч) і там же, мабуть, похований. У музеї м. Керчі зберігається надгробний пам'ятник Геракла. Тотемом – оберегом у Єгипті був птах лелека (лелега), якому там є пам'ятник. А чи не українські імена фараонів – гіксосів II тисячоліття до нової ери: Киян, Шишак, Гузій, Вусирод, Гора, Укрмир?

За класифікацією ЮНЕСКО, українська мова за влучністю передачі образу, дії, за мелодійністю входить до трійки найкращих мов світу. На міжнародному конкурсі краси мов, який проводився 1934 року у Парижі, вона увійшла до трійки найкрасивіших і наймелодійніших мов світу. Українська мова нараховує понад 250 тисяч слів. Вона входить до 20

найпоширеніших мов світу – нею розмовляє понад 45 мільйонів людей. У таблиці демографічної потужності мов, яка визначає скільки носіїв має кожна мова, українська мова стоїть на 26 місті у світі – між турецькою, яка має 46 мільйонів носіїв, і польською, яка має 43 мільйони носіїв. Вона породила понад 300000 відомих нині народних пісень, народні думи, билини, плеяду письменників і втратити її – немає більшого гріха перед Богом і злочину перед народом.

До речі, за весь період панування царської і радянської Росії над Україною для знищення української мови та отруєння української ментальності було видано і зафіксовано 480 різних циркулярів, указів, постанов, резолюцій, ухвал, а зі словників виключено понад 30 000 слів.

Доцільно нагадати, що російська мова виникла на основі церковнослов'янської (староболгарської і сербської) у послов'яненних фінно-угрів Московії. Завершив її формування у ХІХ ст. О.С. Пушкін. Тому у росіян немає старовинних пісень, билин, дум. Билини Архангельської області утворені слов'янами Новгородської землі, що мали спільну з українцями мову. До сьогодні на Новгородщині кажуть - хліб, чоботи.

Нині ніхто не плодить петровських регламентів (1720, 1721 рр.), екатерининських маніфестів (1775 р.), офіційно не забороняє друкувати українською книжки для дітей (1895), не зобов'язує цілком таємними постановами ЦК КПРС «далі вдосконалювати вивчення і викладання російської мови в союзних республіках» (1978), вживати «додаткових заходів щодо поліпшення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік» (1983), не збільшує на 15 % оплату праці вчителів за викладання російської мови і літератури. Але російщення незалежної України продовжується.

***

За радянського періоду особливого розквіту набула «езопівська мова», яка цілком складається з евфемізмів, тобто *із пристойних формулювань, які мають прикривати найбрудніші в світі діяння та справи*. «Езопова мова» стала популярною ще у царській Росії, особливо у придворному середовищі і серед імперських істориків. У ХХ столітті вона стала надзвичайно «модною» у владних колах СРСР і, особливо, - серед радянських істориків та ідеологів. Удосконалена «езопова мова» отримала назву *політичної*. Джордж Оруелл слушно зазначив: *«Політичну мову створено для того, щоб брехня звучала правдиво, а вбивство пристойно, і щоб надати вигляду твердості навіть чистому повітрю»*.

Джордж Оруелл стиль мислення і мовлення часів СРСР назвав *новояз (newspeak)*, суть якого не лише у надмірі слів за відсутності думки, а й у *брехливому переназиванні світу та подій*. Ось декілька прикладів. Класичне рабство і работоргівлю, в тому числі й жінками, дітьми, у історії російської імперії прикрито терміном «кріпосне право». Для прикриття компартійних - сталінських, ежовських, берієвських - репресій у часи Горбачова утвердився остаточно такий собі термін – «необґрунтовані

репресії». Або відома у совкові часи фраза героя радянського фільму, знятого із вживанням езопської мови: «Землетрусу не було, але жертви є». Ось як треба і можна «езопською» викручуватися і хитрувати. Таке придумується навмисно, **щоб не залишити злочинних слідів в історії**. Сьогодні новоязом широко послуговуються політологи і молоді ідеологи, особливо у передвиборчих компаніях.

Новояз на теренах України поки що залишається модним дотепер. Приклади тому: переписування підручників української історії на догоду проімперським силам під виглядом «узгодження навчальних планів»; цілковите суспільне свавілля під соусом «демократія»; вивчення російської мови, яка, ніби, є «засобом прилучення до світової цивілізації». Для «пригнічення» молодих талантів серед науковців у боротьбі за збереження керівних посад в академіях та інститутах «сивочолі» вчені придумали і користуються новоязівськими термінами: «наукові традиції», «розумний консерватизм» тощо.

Нині нав'язано гібридну самоназву, псевдоетнонім «русскоязычные украинцы» під гаслом так званої «природної» російсько – української двомовності. Мета – продовжувати російщення в Україні насамперед ЗМІ, спорту, силових структур, армії, молодіжних субкультур тощо. І не забуваймо тезу: силові структури (особливо це стосується армії) належать тій державі, мовою якої розмовляють її командири і начальники. Є в Україні багато інших «перлів» сучасного новоязу. Подивіться, послушайте, як маскують голодомор – геноцид українського народу. У ряду політиків і державних діячів езопізм - це вже генетичний інстинкт, подібний злочинцям, котрі обов'язково замітають кримінальні сліди - свої і своїх діянь.

***

І насамкінець про мови. Протягом сотень років Москва, знищуючи інші мови підкорених нею народів, створила міф про свою власну московську мову, присвоївши їй назву «російська» та стверджуючи, що вона є істинно «слов'янська та першородна», а всі інші мови (особливо українська і білоруська) є лише діалекти московської мови або діалекти, спотворені польською мовою. Для цього були замовлені і створені (нині ще активніше замовляються і творяться) сотні «теорій», «наукових досліджень і праць»,

Але ось про що свідчать хроніки. За часів Івана Грозного у московській мові було тільки два слова московського походження: «владика» і «злат». У 1580 році в Парижі видано словник московської мови, в якому були тільки ті самі два московських слова. У 1618 році англійський лінгвіст Ричард Джеймс нарахував у московській мові 60 власних слів. Наприкінці XVII століття німецький вчений нарахував у московській мові 41 слово власного (московського) походження. Решту слів у московському словнику складала слова староукраїнські, церковнослов'янські, загального слов'янського походження та запозичені слова з інших європейських і азійських мов.

Частина науковців – лінгвістів дотримується думки, що московську мову «винайшли» німці. Так, Н. Греч склав граматику московської мови. Німець Грот уклав московський правопис та словник. Володимир Даль зібрав етнографічний матеріал. Німець А. Гільфердінг зібрав і опрацював мовний матеріал. Німець Г. Бауер придумав «варязьку теорію», а німці Брокгауз і Ефрон створили і видали першу московську енциклопедію. Переписуючи німецькі слова московськими літерами, німці створили московську технічну термінологію. А загалом, від Катерини II Росією до 1917 року правили німці як династія Романових (М.Воротиленко «Заповіт Петра I. Голодомор, 2013).

Володимир Даль, лікар за професією, уклав словник московської мови, який назвав «Толковий словарь великорусского наречія руського языка», де під «руським» розумівся український (писався словник у часи служби Даля в Луганську). Царська цензура змінила назву на «Толковий словарь живого русского языка». Насправді, Володимир Даль створив для Московії своєрідне «есперанто», яке складалося з узаконених і не узаконених німецьких, французьких, українських, татарських та слів інших народів. Для прикладу: німецькі - бархат, орден, парта, офіцер, фальшивий, шулер, шахта та багато інших; французькі – азарт, армія, артист, костюм, магазин, сигнал, шофер, манери, секрет, шолопай та безліч інших.

А тепер загадка для тих, хто уміє думати і логічно мислити: «Українська мова - це спотворена польська чи основа слов'янських мов?» Для прикладу, прочитайте і проаналізуйте наведені нижче найбільше відомі слов'янські слова у такому порядку: 1. українською, 2. польською, 3. чеською, 4. сербськохорватською, 5. словенською, 6. словацькою, 7. російською (московською). Зразу ж привертає увагу факт, що всі наведені слова мають один корінь в українській і польській та подібний у інших мовах. Але усі вони повністю відмінні від московської мови.

вага, waga, vaha, teza, vaħa, **вес**;
вік, wiek, vek, starost, starost, vtk, **возраст**;
гній, gnoj, hnoy, gnoj, hnoj, **навоз**;
дзвін, dzwon, zvonek, zvonce, zvonce, zvoncke, **колокол**;
крок, krok, krok, korak, korak krok, **шаг**;
місто, miasto, mesto, grad, mesto, mesto, **город**;
мапа, mapa, mapa, mapa, zemljevid, mapa, **карта**;
око, oko, oko, oka, oci, oko, **глаз**;
пекло, pieklo, peklo, pakao, pekel, peklo, **ад**;
неділя, niedziela, nedele, nedjelja, nedelja, nedela, **воскресенье**.

Ще приклад - назви місяців, які вживають в українській та інших слов'янських мовах. Грудень, січень, лютий засвідчують зміни, які відбуваються у природі зимою; березень, квітень, травень засвідчують красу пробудження природи; червень, липень, серпень показують, які зміни відбуваються у природі влітку; вересень, жовтень, листопад показують, як змінюється природа, готуючись до зими. А як цю слов'янську мовну

культуру можна прив'язати до назв місяців московською мовою: январь, февраль, март, апрель, май і т.д.?

Лише наведені приклади слов'янських слів показали, що московська мова штучна. У «великому і могучому» відсутні багато форм, які присутні і характерні для української та інших слов'янських мов. Ми можемо говорити не про засилля полонізмів в українській мові, а навпаки – про засилля українізмів у польській та інших слов'янських мовах.

Ще приклад. У 1957 році радянський професор М. Фасмер у журналі «Вопроси языковедения» (1957, № 5. – С. 67) опублікував результати наукових досліджень московської мови. Після вивчення походження 10779 російських слів встановлено, що 58,3 % є запозиченими словами з інших європейських мов, 10,3 % - невідомого походження, 20,5 % є словами українського походження, 0,8 % - слова загального східнослов'янського походження і 93 слова (0,9 %) – російські, тобто московського походження.

Сучасна російська мова налічує біля 50 тисяч іншомовних слів. Тож, чи може московська мова бути панівною серед слов'янських мов, якщо в ній понад 60 % слів неслов'янського походження?

Дещо про «общерусскую концепцію» і «общерусскую історію»

Почав творити «общерусскую історію» Петро I, але не встиг. Продовжила почату Петром справу російська імператриця, німкеня за походженням, Катерина II (правила у 1762 – 1796 роках). За імператорським завданням придумали і «обґрунтували» «общерусскую концепцію», а на її основі «общерусскую історію» російські історики М. Карамзін, М. Погодін та В. Ключевський. Згідно з їх «концепцією» і Київська Русь, і Московське царство однаковою мірою були державами виключно російського народу. *У цьому полягає суть придуманої «древності культури» Московщини та «общерусской історії».*

Надзвичайного значення «общерусская історія» набула після скасування Катериною II Запорозької Січі і Гетьманату. Від XIX століття в російській історіографії *«общерусская концепція» стала незаперечною основою трактування результатів всіх історичних досліджень.* Після її утвердження видання упродовж всіх царських і більшовицьких часів історичних книг потребувало *обов'язкової цензури і письмового дозволу.* У новоствореній імперії було «насторого» заборонено видавати і читати будь-які іноземні історичні книги про Росію. Спеціально найняті царські агенти по всій Європі відшукували шкідливі московинам книги, документи, мапи, викупували їх і нищили. Князь А.Волконський – запеклий ворог України – перейшов навіть у католицизм і працював у Ватикані, щоб мати доступ до папської бібліотеки і архівів. Після закінчення Другої Світової війни (1939-1945) Москва повикрадала із закордонних бібліотек та архівів тисячі шкідливих для неї книжок і документів.

Усупереч прибічникам «общерусской концепції» Михайло Грушевський писав: «Общерусской» історії не може бути, як немає

«общерусской» народності. Може бути історія всіх «руських народностей», якщо комусь хочеться їх так називати, або історія східного слов'янства. Вона і має стати на місце теперішньої «общерусской історії». *Звідси логічно випливає важливе для історика положення: правонаступником давньоруської держави може бути лише «українсько - руська народність» як така, що створила Київську Русь.*

Окремі історичні епізоди, факти, тези для самостійних роздумів, оцінок, висновків

Правдива історія свідчить, що понад 300 років (IX – XIII ст.) на території, знаній сьогодні як Україна, існувала потужна і культурна держава, одна з найпередовіших у Європі. Це й була Україна, відома тоді під назвою Русь, і її столицею був Київ. Могутню Русь (Київську) творили й населяли руси (русичі, рутенці), а не «руськіє». Весь світ знав і називав їх «русичами» (грецькою) або «рутенцями» (латиною) з берегів Борисфена (Дніпра). Ніколи русичі не називали себе «руськіє» або «росіяне».

Виступаючи у лютому 1869 року в Парижі на засіданні французького сенату, відомий науковець, історик, сенатор Франції Казимир Делямар заявив: «Історія не повинна забувати, що до Петра I ті, яких ми нині називаємо рутенцями, називалися русами (Russes), а їхні землі звалися Русь (Russies), або Рутенія (Ruthenia). А той народ, який ми сьогодні звемо російським, звався московинами, а їхня батьківщина – Московією (Московщиною)». Свою петицію сенату Казимир Делямар опублікував під назвою «П'ятнадцятимільйонний європейський народ, забутий в історії» (1869). Яке цікаве наукове дослідження! Варто прочитати. Особливо історикам та деяким сучасним політикам.

***

Якщо спитати росіянина про історію свого народу чи то держави, то що він розповість про історію Московщини, мері, весі, чуді? А нічого. Він стане розповідати історію Київської Русі, тобто України, яка на всіх картах світу від XVII століття уже позначена як Україна. І чому тут дивуватись, коли російські школярі розпочинають вивчення історії Московської держави – уламка Золотої Орди – від Київських часів IX століття. Саме так російська історія викладена у дитячих книжках і шкільних підручниках Російської Федерації. Московська митрополія привласнила назву «Русь», перейменувавши Україну в Малоросію, і запровадила міф про Україну як окраїну Російської імперії. Надалі були привласнені територія Русі – України, її народ, церква, герої, святі, культура, природні ресурси, все майно.

У російській Вікіпедії назву «Київська Русь» від 2015 року замінили на назву «Давньоруська держава» з першою столицею у Новгороді. Насправді, історія Московії починається від посідання московського

«престолу» огланом (молодшим нащадком Чингізхана) Кулханом, якого пізніше у Московії нарекли Калитою. Саме завдяки йому Московський улус підім'яв під себе всі землі Залісся (країни Моксель) і перетворив їх на Московське князівство. Згодом, підгортаючи під себе землі інших улусів і ханств Золотої, а потім і Великої Орди, Московське князівство стало також Великим. Можна було б почати історію Московії від Олександра Ярославовича, так званого Невського, чи навіть від Юрія Довгорукого. Але будь - яка російська історія все одно відобразатиме **головну сутність Московії – її ординське походження.**

Привертає увагу надто вільне використання російськими істориками й письменниками дорадянської і радянської доби термінів «Московська Русь», «святая Русь», «русский», «російський» для опису тих часів та подій, коли про Московію ще й згадки не було. Тут доречно ще раз нагадати, що у грецькій вимові слово «Русь» звучить як «Русія» (Russies), а латиною - «Рутенія» (Ruthenia). Росія (Russia) англійською вимовляється як «Раша». Саме із різнопланових, часто абсурдних, маніпуляцій зовні подібними термінами - «Русь» і «Росія», «русський» і «русский», «російський» - зароджувалися і розпочиналися у російській історії різного типу історичні фальсифікації.

***

Петро I не наважився назвати Московське царство Руссю. Назвав «Росія» (Russia), а надалі «Російська імперія». **Не Русь** (Russies) або Рутенія (Ruthenia), **а Росія** (Russia)! **Зверніть увагу на різницю!** Тож і народ і церква Росії є російськими, а не руськими, і «Патріарх Московський і всієї Росії», а не Русі.

Тільки на початку XVIII століття, після Полтавської битви (1709) назва національності «московит» була замінена на «великорос», а українці стали «малоросами». Російська імператриця Катерина II змушена була видати спеціальний указ, яким у Російській імперії іноземним і своїм послам та всьому населенню Московії **заборонялося використовувати слово «московит».** А від 1929 року «великорос» стає не росіянином, як мало би бути, а «руссім».

***

Російська імперська наука вперто і повсюдно пропагує тезу про слов'янське походження росіян та російської мови. Ще придворна російська наука (В.Татіщев, М.Ломоносов, інші) активно посилялася на **давній міф** про наших предків, згідно з яким було два брати – Скіф і Словен. Старший брат Скіф залишився жити на батьківській землі (в Україні), а молодший Словен пішов на північ і заснував Новгород (місто в РФ).

Про те, що **до кінця XVI століття Московська держава не була слов'янською, а переважно фіно – татарською,** свідчить «Історія

государства Російського» М.Карамзіна. У першому томі цієї «Історії...» автор наводить склад військ, з якими брали участь у 25-річній Лівонській війні польський король Стефан Баторій, під захист якого віддала себе Лівонія (нині територія прибалтійських держав) та Іван Грозний, який творив для Московії вихід до Балтійського моря.

Читаємо в «Історії государства Російського» М.Карамзіна. Військо Стефана Баторія складалося «...з *німців, угорців, ляхів, стародавніх слов'ян Галицьких, Волинських, Дніпровських, Кривських та корінних литовців*». Отже, до війська Стефана Баторія входили воїни від колишньої Київської, Галицької – Волинської та Литовської Русі.

Іван Грозний на землі Литовській і Німецькій повів «*військо із московитів, князів Черкеських, Мордовських, Ногайських, Царевичів і Мурз древньої Золотої Орди, Казанського і Астраханського ханств*». Ось хто складав основу Московської держави. Після походів на Лівонію (1557 - 1582) Іван Грозний залишає Московію вщент розладною та знесиленою.

Насправді, слов'янський елемент у складі Московського царства з'явився у XVI ст. з приєднанням до Московії Новгород, Пскова та Смоленська. У 1570 році за намір Новгорода і Пскова вийти зі складу Московщини та увійти до Литовського князівства, Іван Грозний пішов військом на Новгород, зруйнував місто, винищив його мешканців, а вічовий дзвін – символ незалежності Новгородської держави - вивіз до Москви. Цей дзвін дотепер знаходиться у московському кремлі. Псков і Смоленськ, боячись розправи за новгородським зразком, покійрно, без ніякого спротиву присягнули на вірність Москві. Залишки новгородців та більшість мешканців Псковщини і Смоленщини насильно розселили по всіх закутках Московії.

Один із класиків російської історії В. Ключевський писав, що у XVI - XVIII століттях 57 % московської провідної верстви були татарського походження. Для них все українське було чужим. З цієї причини вони пішли на культурний і мовний розрив з Києвом.

***

Надзвичайної ваги істину висвітлюють праці археолога графа О.С.Уварова, на які не люблять посилатися і не посилаються російські науковці. Родоначальник російської археології провів розкопки 7729 курганів у колишніх Московській, Ярославській, Костромській, Рязанській, Володимирській губерніях. Він також вивчив результати ще декількох тисяч розкопок, проведених археологами К.М.Тихонравовим, А.П.Богдановим, М.О.Ушаковим, Л.М.Сабонєєвим та іншими і дійшов висновку, що всі розкопані кургани і характер поховань у них належали виключно мерянському етносу VIII - XII ст. та наступних віків, аж до XVI ст. Результати своїх досліджень О.С.Уваров виклав у книзі «Меряни та їхній побут за курганними розкопками» (Москва, 1872) та в інших.

Що найбільше вражає. ***Розкопавши у XIX столітті тисячі могильників у споконвічній мерянській землі (майбутній Московії)***,

археологи не знайшли у курганах поховань як першого (VIII - XII ст.), так і другого (XII - XVI ст.) періодів **жодної київської монети**. Навіть візантійських монет у розкопках знайдено лише три. Але знайдено багато монет азійських держав. Знайдені монети багдадські, самаркандські, болгарські та інші, але немає монет Київської держави. **Надзвичайно цікавий для будь – якого науковця факт.**

Англійський історик, професор університету Лондона Норман Дейвіс у книзі «Європа: Історія» (2014) пише: «Нумізматика (наука про монети) – одна з допоміжних історичних наук. Вона досліджує одні з найтривкіших свідчень давнини і має велике значення при датуванні шарів під час археологічних розкопок. Викарбувані з металу монети подають дуже точні вістки про час і простір. Вони свідчать не лише про матеріальні умови, а й про поширення міжнародної торгівлі та культурних контактів».

Відсутність монет Київської держави є незаперечним доказом, який дає право стверджувати, що мерянська земля і її народ практично не мали ні господарських, ні торговельних, ні політичних зв'язків як з Великим Київським, так, пізніше, і з Великим Литовським князівствами. Дійсно, а як ще можна пояснити цей факт?

Слід відзначити ще одну очевидну і незаперечну істину - доріг, що з'єднували до XII століття мерянську, а пізніше ростово - суздальську землю, яку називали Моксель, із землями Києва, практично не існувало. Всі землі між ними були вкриті дрімучими лісами та болотами. Тому й зв'язки Русі з північними землями були практично відсутні. Існували на той час два великі торговельні шляхи: перший - по Дніпру («з грек у Варяги, і з Варяг у греки» із гілкою по Дністру («соляний» для торгівлі сіллю із Карпат); другий – по Волзі. Першим йшла інтенсивна торгівля русичів, прибалтів і скандинавів з греками (з Візантією). Всі припонтійські (причорноморські) та наддніпрянські держави, що мали причетність до цього торговельного шляху, стали християнськими.

Другим шляхом (по Волзі) йшла інтенсивна торгівля арабських країн з Золотою Ордою, Татарією та іншими приволзькими державами. Історичний факт - всі причетні до цього торговельного шляху прикаспійські держави Кавказу та держави російського Поволжя стали мусульманськими, в їх числі Дагестан, Калмикія, Татарстан, Башкортостан, Чувашія та інші автономії, що входять до складу Російської Федерації.

Тут також доречно нагадати тезу знаного Нормана Дейвіса: «Для географа річки – шляхи розселення і торгівлі. Для історика вони – шляхи поширення культури, ідей, а часом і конфліктів. Річки схожі на саме життя».

А ось ще цікаві історичні факти. Угро – фінологом, істориком Ростиславом Мартинюком встановлено, що на теренах Московії угро – фіни всіх станів обов'язково мали бороди. Вони **беззаперечно вірили**, що у бороді людини живе душа, а безбороді люди перетворюються на вампірів. Тому всі московити були бородаті. Їх такими в Росії зображали і продовжують зображати на стародавніх малюнках, картинах, у сучасних фільмах тощо.

Мешканці наддніпрянської Русі борід не мали. Русичі (рутенці) із Подніпров'я були безбородими, але вусатими. Можна уявити, як меряни Московії могли сприймати бритих безбородих, але вусатих русичів з берегів Борисфена – Дніпра. То уже пізніше видрукуваних на перших сучасних українських гривнях безбородих і вусатих київських князів за відповідною вказівкою замінили на бородатих, щоб були хоч чимось подібні московським. Лише за Петра I (царював у 1689 - 1725 роках) **наси́льно були збриті бороди** найперше у московської знаті та бояр. Яка то була трагедія! Від Петра I беруть початок безбороді або, за європейським зразком, з короткою бородою російські царі.

У Московії до Петра I не було театрів, бо угро - фіни театральне дійство сприймали як духовну наругу. А радник Петра I українець Феофан Прокопович зобов'язав єпархії щомісяця організовувати вистави.

Ще цікавий факт. Угро – фіни мали своє давнє мерянське ієрогліфічне письмо, яке називалося **«понти»**. Пригадуєте російський вислів «Що ти береш мене на понт?» та інші народні афоризми про «понти»? Навіть у роки Першої світової війни (1914 - 1918) мешканці Володимирської та Ярославської губерній у написанні листів з фронту своїм рідним ще користувалися тим мерянським ієрогліфічним письмом і цим ставили в тупик «царську охранку», а після й «Всеросійську чрезвычайну комісію» (ВЧК). Чому в Росії не згадують про своє давнє письмо?

І ще одна відмінність між звичаями русичів - українців та московитів – росіян. Російські історики та окремі їх прибічники в Україні чомусь «забули», що у всіх князівствах Київської та Галицької Русі князів і вибирали, і звільняли (проганяли) громадою на громадських зібраннях (віче). Тільки у Московії та упокорених нею землях від самих початків державності, за золотоординським звичаєм, князів завжди призначали.

Встановленню історичної істини присвячена цікава трьохтомна книга Володимира Білінського «Країна Москель або Московія» (2010). Посилаючись на праці видатних істориків - М.Карамзіна, В.Ключевського, С.Соловйова, О.Шахматова, свідчення посла Папи Римського до імперії Чингісидів і посла короля Франції Людовіка IX до хана Золотої Орди та інших, автор ретельно й акуратно, з усією історичною відповідальністю досліджує виникнення й розвиток українського і російського народів. Яка цікава і правдива історія! Варто прочитати, щоб знати.

***

Московські державники, використовуючи згоду церковної влади, свою національну російську ідею доповнили тезою про богообраність народу російського. Це почалося ще наприкінці XV століття при великому князі московському Іванові III. Щоб обґрунтувати створення «третього Риму». У другій половині XIX століття знову пробудилася пошесть проголошувати російський народ богообраним, приписуючи росіянам якусь особливу історичну місію. Проповідували цю ідею письменник Ф.Достоевський, філософи В.Соловйов, К.Леонтьєв та інші.

Видатний російський філософ і богослов Павло Флоренський у своїй праці «Записки о православьи», звертаючись до авторів цієї ідеї, зазначав: «Пропаганда богообраності, особливої близькості до Христа породила у росіян таку фамільярність з Господом, яка не допускає й думки, що Христос може бути далеким від цього народу. **І як завжди, така фамільярність із високим веде за собою високомисліє та презирство до інших народів.** Презирство не тільки за ті чи інші негативні якості, а й за саме існування цих народів».

І тепер, у ХХІ столітті, знову пробуджується ідея «третього Риму» й «богообраності» російського народу. Шлях до ідеї московинів – «Москва є третій Рим» - завжди лежав через Київ. Тому підкорення Києва за всяку ціну було і залишається основним завданням як минулих, так і сучасних московських правителів. **Без Києва не може бути Росії. Московія – так, але не Росія!!** За словами російського політика, політолога, ученого, правника і космонавта Ю.М. Батуріна, **Україна – це єдине джерело генетичного і інтелектуального потенціалу Російської імперії.**

Прибічники відродження «третього Риму» не вгамувалися. Ось тому приклади. «...Не тільки пірси та гавані втрачаємо ми з втратою України. Ми втрачаємо ... **майже третину – давайте казати відверто – найціннішого для майбутнього нашої держави генетичного потенціалу.** Саме тому підготовка суспільної свідомості **до якомога скорішого приєднання** і на цей раз до повного злиття з нею (Росією) України є перше й найважливіше завдання російської державної ідеології». (Із виступу російського письменника А.Л. Буйлова на ювілейному пленумі до 50-річчя Спілки письменників Росії).

«Існування України у її сучасних кордонах і в нинішньому статусі «суверенної держави» наносить чутливий удар по геополітичних інтересах Росії. Подальше існування унітарної України неприпустиме». (О.Г.Дугін. Основи геополітики: Посібник для військових, дипломатів та міжнародних політиків. – М, 1997).

Не згасає бажання уярмити Україну до смерті. Московські можновладці та їхні історики не бачать і бачити не хочуть, що упродовж минулих століть виріс і постав роз'єднуючою силою між українцями і росіянами неміряний цвинтар людей, яких було знищено десятки мільйонів лише за те, що вони вмiли чудово працювати, вірили в Бога, любили свою мову, культуру, землю. Тобто за те, що вони були українцями. Нині цей цвинтар розростається жертвами українців від «Русского мира» на Донбасі, в Криму, а в інших регіонах України від терактів русофобських екстремістів.

***

Чи можна сприймати, інакше, крім Знамення Господнього, більшовицький переворот 1917 року у царській Росії? Цим Знаменням Господь Бог спростував надумане твердження про Росію як «дім

Богородиці» і про «російський народ богоносний». «Царевбивство у християнському світі було сприйнято як відпадиння Росії від Православ'я» (отець Серафим (Роуз) у книзі «Не від світу цього», 1996).

Написаний Карлом Марксом «Маніфест» комуністів починається словами: **«Привид бродить по Європі, привид комунізму». То був привид антихриста – богоборця (атеїста).** Всі країни світу жахалися цього привида. І дивно, і до сьогодні незрозуміло, як він (привид) проник через фронти Першої світової війни (1914 - 1918), прижився, розквіт і майже сторіччя панував на теренах колишньої Російської імперії, яку Московська церква проголосила «домом Богородиці», а російський народ – «богоносним». Як сталося, що «народ – богоносець» дозволив Антихристові – богоборцю проникнути і прижитись у «Домі Богородиці»?

Жовтневий переворот в імперській Московії заставив частину людства переступити ту межу, за якою все дозволено, за якою торжествують інші сили: диявольські духи зла, з обманом, жорстокістю, немилосердям, лицемірством, вседозволеністю і одним із головних гріхів християнських – гординою. Честь – (зовнішній прояв совісті, сторож душі) стала на перешкоді новій марксистській ідеології. І наступила ера комуністичного безчестя, безстидства, наслідки якого людство пожинає дотепер. І мабуть ще дуже довго буде пожинати.

«Вся влада від Бога», - наголошує прихожанам церква і все, що влада творить - все від Бога. Істинно так! Ось слова Біблії. **«Христос – владика царств земних» (Откр.1:5), «...немає влади, як не від Бога, і влади існуючі встановлені від Бога» (Рим.13:1).** Зверніть увагу: влади встановлені не Богом, а від Бога! Бог не встановлює, а лише благословляє або попускає владу, випробовуючи народи, кожного із нас через диявола і його хитрощі. **За гріхи Бог може допустити окремим царствам владу диявольську.** Тому й сьогодні слуги диявола ходять на землі і управляють царствами.

Владу Божу народам і державам Господь благословляє. Благословляє, а не попускає!!! У цьому суть і велика різниця! Церковні владика чомусь забувають нагадувати прихожанам, що **для «просвітлення розуму заблудших» Господь може попустити й диявольську владу,** але тільки тоді, коли обдурений народ цього прагне. Не забуваймо Біблійне: «Не може родити добре дерево плоду лихого, а ні дерево зле плодів добрих родити. **Ото ж бо – по їхніх плодах ви пізнаєте їх!**» (Мтв.7:18,20).

Так і слід нам пізнавати своїх правителів - світських і церковних! І вирізняти - Божі вони чи диявольські. Люди зобов'язані також пам'ятати заповіт святих старців: **«Нехай ворог Бога твого буде твоїм ворогом!»** Це гасло стосується будь - якої влади, яка зневажає мораль і закони Божі. **Згідно з Біблією, влади імперські є влади диявольські, розтліваючі.**

Вражаючий факт: **вітало нову тимчасову, а після – радянську владу все духовенство, окрім монастирських старців!** Мабуть, за цю непокору всіх їх у «советські часи» поступово втратили. Дотепер правдиве старчество у російських монастирях так і не відродилося.

Люди у теперішньому світі переконані і щиро вірять, що кожен народ достойний своїх правителів. Бог дає царствам таку владу і попускає таких правителів, яких народ заслужив, оскільки будь - яка влада діє в межах того, що дозволяє робити їй народ. Сучасною наукою визнано як аксіому, що *спосіб та якість правління у державі перебувають у прямій залежності від поведінки народу та його реакції на політику влади*.

Висновки

Ставлення будь – якого народу до своєї історії та повага ним історії інших народів беззаперечно впливають і певною мірою визначають його долю та місце у цьому світі. Кожен народ повинен будувати свою цивілізовану державу з урахуванням і *на основі власної справжньої історії, власних традицій і цінностей*. Щоб люди у своїй державі самі себе поважали і не турбувалися, чи поважають їх інші народи.

Ось два чудові приклади ставлення до історії та її уроків. Виявлені спеціальною комісією фальшування і перекручування німецькими ученими наукових і загальноновизнаних історичних фактів, подій, відкриттів примусили уряд Федеративної Республіки Німеччини відкликати старі підручники з історії із всіх навчальних закладів країни, *як неправдиві та образливі для інших народів*. Їх замінили книгами, що об'єктивно висвітлюють історію німецького народу і відповідають даним світової історичної науки. *І протилежний приклад*. Російський президент Владімір Путін, виступаючи на українському телебаченні 28 жовтня 2004 року, відверто заявив: «Головним моїм завданням є узгодження спільного бачення нашої минулої історії». Команда В.Путіна добре усвідомила значення історичних знань та має неабиякі навички у маніпулюванні ними.

Небаченим кощунством стало відкриття 4 листопада 2016 року на Боровицькій площі у Москві пам'ятника Великому князю Київському Володимирові Великому – святому і рівноапостольному, який освятив Русь - Україну тоді, коли ще про Москву й Московію навіть згадки не було.

У своєму виступі на відкритті президент Росії В.В. Путін сказав, що це «... пам'ятник державному діячеві, воїну, духовному засновникові держави російської». На думку Путіна, саме нинішня Росія є прямим спадкоємцем наддніпрянської Київської Русі.

Сьогодні Україну продовжують оточувати держави з помітними імперськими рудиментами у їхній внутрішній і зовнішній політиці. І це не лише Росія або Польща, але й Угорщина, Румунія. Для них експансіоністська політика в значній мірі є традиційною, тоді як Україна має дефіцит державності у минулому. Тому їй потрібно цілеспрямовано змінюватися уже сьогодні, доводячи, що Україна - не вигадана держава. Необхідно максимально оперативно і переконливо пояснювати мільйонам наших громадян, якими були насправді відносини між Україною і Росією упродовж останніх трьох століть. Зрештою головним сьогодні в українській національній політиці є популяризація правдивої історії України і її народу.

Із всього, що викладено у цій книжці, бачиться один із найактуальніших сьогодні історичних уроків - **маніпулювання історією ніколи не подарує жодному народові універсальних цінностей, величних досягнень та переваг цивілізації.** *Запам'ятаймо навіки, шановні, цю тезу!*

P.S. (після вище написаного). М.В. Ломоносов.

О размножении и сохранении российского народа. *Записки моих мыслей, к приращению общей пользы. Может быть, найдется в них что-нибудь, поправлению российского света служащее, что к подлинному исполнению приведено быть может. Все мысли подведены быть могут под следующие главы:*

1. *О размножении и сохранении российского народа.*
2. *О истреблении праздности.*
3. *О исправлении нравов и о большем народе просвещении.*
4. *О исправлении земледелия.*
5. *О исправлении и размножении ремесленных дел и художеств.*
6. *О лучших пользах купечества.*
7. *О лучшей государственной экономии.*
8. *О сохранении военного искусства во время долговременного мира.*

Коментар до цієї глави «О размножении и сохранении российского народа». Знаний у світі науковий твір М.В. Ломоносова (1711 – 1765), як звернення до російської влади і церкви, цікавий поглядами відомого вченого на життя, побут, традиції, вірування російського народу, на соціальні проблеми Росії у XVIII столітті. Вчений, показавши владі рівень економічного розвитку суспільства, домінуючий в ньому світогляд, стан культури, природознавства й техніки, пропонує способи і напрямки діяльності для російської влади й церкви з метою вирішення цих проблем. Із роботи Михайла Ломоносова постає об'єктивний образ Росії XVIII століття, у складі якої опинилася Україна після скасування Гетьманату Катериною II. Праця подана в стилі та мовою, як вона надрукована у використаному джерелі. Джерело: «История медицины. Методические рекомендации к практическим занятиям». Казанский государственный медуниверситет. Казань, 2005, С.70 - 77.

Глава I. Самым главным делом есть сохранение и размножение российского народа, в чем и состоит могущество и богатство государства, а не в обширности без обитателей. Божественное дело милосердия и человеколюбия есть избавление подданных от смерти. Но много есть человекоубивства, народ умяляющего, коего указами, без исправления или совершенного истребления некоторых обычаев и некоторых узаконений истребить невозможно.

1. В обычай вошло, что малых ребят, к супружеской должности неспособных, женят на девках взрослых, и часто жена могла бы по летам быть матерью своего мужа. Первые после женитьбы лета проходят бесплодны, следовательно, такое супружество вредно размножению народа. Мальчик, усиливанием себя прежде времени портит и впредь к детородию не будет способен, а когда достигнет мужского возраста, то жена скоро выйдет из тех лет, в кои к детородию была способнее. Хотя она и в малолетство мужнее может обрюхатеть непозволенным образом, однако, боясь попреку и побоев, может поступить на детоубийство в своей утробе. Довольно примеров, что, гнушаясь малым мужичком, спознается жена с другим и, чтоб за него выйти, мужа убивает, а после избличена предается казни.

Второе неравенство, когда мужчина в престарелых летах женится на молодой девушке, однако приращению народа вредно, и хотя непозволенную любовь недостаток может быть наполнен, однако сие подозрения, беспокойства и тяжёб в наследстве причиною бывает.

Для сего вредное приумножению и сохранению народа неравенство супружества запретить. Невеста должна быть старше только двумя годами, жених старше может быть 15 летами. Женщины скорее старятся, а особливо от частой беременности. Женщины родят едва 45 лет, а мужчины и до 60 лет плодородию способны. Всего сходнее, ежели муж жены старше от 7 до 10 лет.

2. Неравному супружеству подобно насильное: ибо где любви нет, ненадежно и плодородие. Несогласия, споры и драки вредят плоду зачатому и бывают причиною безвременному и незрелому рождению. Для того должно венчающим священникам подтвердить, чтобы они, услышав о невольном сочетании, оно не допускали и не венчали под опасением лишения чина. Жениха бы и невесту не только для виду спрашивали, когда они уже приведены в церковь к венчанию, но несколько прежде.

3. Хотя больше одной жены иметь в нашем законе не позволяется, однако четвертая после смерти в наших узаконениях не заказана, кроме того, что некто Арменопул, судья солунский, заказал приватно, положась, на слова Назианзиновы: «Первый брак — закон, второй — прощение, третий — пребеззаконие». Он сие сказал как проповедник, а не как законодавец; и, церковь святая третий брак благословляет, а четвертого запрещение пришло.

Сие обыкновение много воспрещает народному приращению. Много видал я вдовцов от третьей жены около 30 лет. Было б законам не противно, если бы для размножения народа четвертый но и пятый брак был позволен. Правда, иногда не без сомнительства бывает, все ли происходило натурально, когда кто в третий овдовеет, и не было ли злодейства? Для сего лицо, требующее четвертого или пятого брака, должно представить в свидетели соседей или родственников по первым супружествам, что в оных поступки его были незлобны, а у кого

окажутся вероятные знаки неверности или свирепости, тем лицам не позволять четвертого брака.

4. Вошло в обычай, что вдовых молодых попов и дьяконов в черницы насильно постригают, чем приращению народа немалая отрасль пресекается. Не позволяется священнодействовать, женясь вторым браком законно и благословенно. Возможно ли подумать, чтобы человек молодой, живучи в монашестве без всякой печали, довольствуясь пищаами и напитками и по всему виду здоровый, сильный и тучный, не был бы плотских похотей стремлениям подвержен, кои всегда больше усиливаются, чем крепче запрещаются. Молодым вдовым попам и дьяконам надобно позволить второй брак и не постригать прежде лет пятидесяти или позволить быть мирскими чинами. Сюда ж надлежит и пострижение молодых людей в монахи и монахини. Взгляды и прочие поступки показывают, что монашество в молодости не что иное, как черным платьем прикрытое блудоддеяние и содомство, наносящее ущерб размножению человеческого рода, не упоминая о бывающих детоубивствах, когда законопреступление закрывают злодеянием. Надобно клобук запретить мужчинам до 50, а женищинам до 45 лет.

5. Следующее надлежит до сохранения рожденных. По разным случаям быть тому невозможно, чтобы непозволенным сластолюбием или насильством обременная женищина, не хотя быть обесславлена, не искала бы способов утаить своего несчастья, отчего иногда в отчаянии матери детей своих убивают.

Для избежания злодейства и для сохранения жизни младенцев надобно учредить нарочные богоделенные дома для зазорных детей приему, где старушки могли бы за ними ходить вместо матерей или бабок; но о сем особливо в письме о исправлении и размножении ремесленных дел и художеств.

6. Младенческие болезни, изнуряющие и в смерть повергающие. Первое и лютейшее мучение самое рождение. Страждет младенец не менее матери. Проходя болезненный путь в свет, часто нежный человек претерпевает великие повреждения, тем, что в самое свое рождение лишается жизни и дух испускает, либо несколько часов или дней с настоящею смертию борется. Сие первое страдание, которым нередко на весь век здравие повреждается. Сего можно отвратить или хотя несколько облегчить, как искусством повивальных бабок и осторожностью беременных. Потом следует болезнь при выходе зубов, младенцам часто смертоносная. Также грыжи, оспа, сухотка, черви в животе в другие смерти детской причины, требуют знания, как лечить те болезни.

Для умаления зла советую в действие произвести следующее: Выбрать книжки о повивальном искусстве и, самую лучшую положив за основание, сочинить наставление на российском языке, к чему необходимо

присовокупить приемы российских повивальных искусных бабок, для сего, созвав выборных, долговременным искусством дело знающих, спросить каждую и всех вообще и, что за благо принято будет, внести в оную книжицу. Для излечения детских болезней, положив за основание великого медика Гофмана, который через 60 лет в докторском звании, при конце жизни писал наставления о излечении младенческих болезней, и присовокупив из других лучшее, соединить с книжкою о повивальном искусстве, притом не позабыть, что наши бабки и лекари с пользою вообще употребляют.

В сих искусствах в одну книжку наблюдать то, чтобы способы и лекарства не трудно было сыскать везде в России, затем что у нас аптеками так скудно, что и в знатных великих городах и поныне не устроены, о чем давно бы должно было иметь попечение. Оную книжку во множестве распродать во все государство по всем церквам. По исчислению умерших по приходам, умирают в первые три года столько же младенцев, сколько в прочие до ста считая. Положим, что в России мужска полу 12 млн, из них состоит один миллион в таком супружестве, что дети родятся одни в два года. Посему на каждый год будет рожденных полмиллиона, из коих в три года умрет половина или еще больше, так что на год достанется смерти в участие по 100 000 младенцев не свыше трех лет. Не стоит ли труда и попечения нашего, чтобы хотя 10 тысяч, можно было удобными способами сохранить в жизни?

7. Об обстоятельствах, младенцам вредных, остается упомянуть о повреждениях, от суеверия и грубого упрямства происходящих. Попы крестят младенцев зимою в воде холодной, иногда и со льдом, указывая на предписание в требнике, чтобы вода была **натуральная** и вменяют теплоту за примешенную материю. По своему недомыслию не знают, что и в холодной воде еще теплоты очень много.

Невеждам попам физику толковать нет нужды, довольно принудить властью, чтобы всегда крестили водою, что холодная исшедшему недавно из теплой матерней утробы младенцу. Одно погружение в умеренной воде не без тягости младенцу, когда мокрота вливается. Когда ж холодная вода со льдом охватит члены, то часто бывают признаки падучей болезни, и хотя от купели жив избавится, однако в следующих болезнях, а особливо при выходе первых зубов, она смертоносная болезнь удобнее возобновится. Таких упрямых попов, почитаю я палачами, затем что желают после родин и крестин вскоре и похорон для своей корысти. Много есть несчастливых родителей, кои до 10 и 15 детей родили, а в живых ни единого не осталось.

8. Бедственному младенческому началу жизни следуют приключения, нападающие на здоровье человеческое. Во-первых, невоздержание и неосторожность. Паче других времен пожирают у нас масленица и святая неделя великое множество народа одним только

переменным употреблением питья и пищи. Готовясь к воздержанию великого поста, много людей так загавливаются, что и говеть времени не остается.

Мертвые по кабакам, по улицам и по дорогам и частые похороны. Разговенье тому ж подобно. Кроме невоздержания в заговоренные дни пишием и пищею, стараются многие на весь великий пост удовольствоваться плотским смешением и так себя до чистого понедельника изнуряют, что здоровья своего никоею мерою починить не могут, употребляя грубые постные пиши, которые и здоровому желудку тягостны.

Вскоре следует начало весны, когда все скверности освобождаются и наполняют дурным запахом воздух, мешаются с водою. Оттуда в желудок, в легкое, в кровь, в нервы и во все строение жизненных членов человеческого тела вливаются и рождат болезни в здоровых, умножают в больных и смерть ускоряют в тех, кои бы еще могли пожить доле.

После приближается светлое Христово воскресение — всеобщая христианская радость. Иной представляет себе приятные и скоромные пиши; иной представляет, как будет веселиться с родственниками и друзьями; иной оживает, прибудут ли запасы из деревни. Наконец, как накопленная вода с отворенной плотины, — рвут, ломают, валят, терзают; там разбросаны разных мяс раздробленные части, разбитая посуда, текут напитки, там лежат без памяти отягченные объядением и пьянством недавние постники. Между тем бедный желудок, привыкнув за долгое время к пищам малопитательным, вдруг принужден принимать тучные и сальные брашна. Сжавшиеся и ослабевшие проходы, не имея достаточно жизненных соков, несваренные ядения по жилам посылают: они спираются, пресекается течение крови, и душа из тесноты тела улетает.

Неравное течение жизни и круто переменное питание тела смертоносно, так что строгих постников, притом усердных и ревностных праздниколюбцев, самоубийцами почесть можно. Ежели кто на масленице приуготавливается к посту житием умеренным, в пост не изнуряет себя излишно и говееет больше духом, нежели брюхом, на святой неделе радуется от великого поста в истинных добродетелях, в трудах, обществу полезных и богу любезных, - тот, конечно, меньше почувствует припадков от нездорового времени, хоть то постными, то скоромными пищами, однако равно умеренными.

В Севере, сие по концам тучное, а в середине сухое время — самая праздная часть года, когда крестьяне не имеют большой работы и только посеянные, пожатые, измолоченные и смолотые плоды полевые доедают. Купцам, за распутицами, почти нет проезду из города в город с товарами; нет кораблям плавания и морским людям движения; военные люди стоят в походах по зимним квартирам, а дома то для морозов, то для слякоти не могут быть удобно. Итак, большая часть народа должна остаться в праздности, которая дает причину к необузданной роскоши, а в пост, с худыми прошлогодними пищами и с нездоровым воздухом

соединенная, портит здоровье и жизнь коротит. Посмотрите, что те российские области многолюднее, где скотом изобильнее, во многих местах, где скотом скудно, и в мясоед по большей части питаются рыбою или пустыми щами с хлебом. Если б масленица положена была в мае месяце, то великий пост был бы в полной весне и в начале лета, а святая неделя около Петрова дня, то, кроме новых плодов земных и свежих рыб и благорастворенного воздуха, первое поспешествовало бы сохранению здравия движение тела, в купечестве — дальнею ездою по земле и по морю, военным — походами; второе, ради исправления таких нужных работ меньше бы было праздности, матери невоздержания, меньше пьянства, неравного жития и прерывного питания, надрывающего человеческое здравие. Хотя бы кто и напился, однако, возвращаясь домой, не замерз бы на дороге, и не провалился бы под лед.

К вам обращаюсь, великие учителя и расположители постов и праздников, что вы о нас думали, когда святой великий пост поставили в сие время? Вы скажете: «Располагая посты и праздники, жили мы в Греции и в земле обетованной. Поспевают ранние плоды, в пищу, в прохлаждение и в лекарство служащие. Пеню нашему для славословия Божия соответствовали журчащие ручьи, шумящие листья и сладкогласные птицы: а про ваши полуночные стороны мы рассуждали, что там нет и не будет христианского закона, но ниже единого словесного обитателя ради великой стужы.

Расположите, как разумные люди, по вашему климату; употребите на пост другое время или в другое время пользуйтесь умеренно здоровыми пищами. Для столь важного дела можно в России Вселенский собор составить: сохранение жизни великого множества народа того стоит. Сверх того, ученьем вкорените всем в мысли, что Богу приятнее, когда имеем в сердце чистую совесть, нежели в желудке цинготную рыбу, что посты учреждены не для самоубийства вредными пищами, но для воздержания от излишества, что грабитель, неправосудный, мздоимец, вор прощения не сыщет, хотя бы он вместо обыкновенной постной пищи в семь недель ел щепы, кирпич, мочало, глину и в угодые простоял на голове вместо земных поклонов.

Чистое покаяние есть доброе житие, Бога к милосердию, к щедроте и люблению нашему преклоняющее. Сохрани данные Христом заповеди: «Люби господя Бога твоего всем сердцем (сиречь не кишками) и ближнего как сам себя (т. е. совестью)». Исправлению сего недостатка обстоят препятствия, однако не больше опасны, как заставить брить бороды, носить немецкое платье, сообщаться обходительством с иноверными, заставить матросов в летние посты есть мясо, уничтожить патриаршество и вместо их учредить Правительствующий Сенат, Святейший Синод, новое регулярное войско, перенести столицу на пустое место и новый год в другой месяц!

9. Впадает великое множество людей и в другие разные болезни, о излечении коих весьма еще мало порядочных есть учреждений, и только по большей мере простые, безграмотные мужики и бабы лечат наугад, соединяя часто натуральные способы с вороженьем и шептаниями, и тем не только не придают силы своим лекарствам, но еще в людях укрепляют суеверие, больных приводят в страх и умножают болезнь, приближая их скорее к смерти. Много есть из них, кои действительно знают лечить некоторые болезни, а особливо внешние, как коновалы и костоправы, что иногда и ученых хирургов в некоторых случаях превосходят, однако лучше учредить по правилам, медицинскую науку составляющим.

Требуется по всем городам довольно число докторов, лекарей и аптек, удовлетворенных лекарствами. От такого непризнания многие умирают. Сего недостатка ничем не можно скорее наполнить, как для изучения докторства послать российских студентов в иностранные университеты и учрежденным и учреждаемым внутри государства университетам дать власть производить достойных в доктора.

Медицинской канцелярии подтвердить, чтобы как в аптеках, так и при лекарях было довольно число учеников российских, коих бы они в определенное время своему искусству обучали. Стыдно и досадно, что ученики, будучи по десяти и больше лет в аптеках, почти никаких лекарств составлять не умеют.

Затем что аптекари держат еще учеников немецких, а русские при аптеках до старости доживают и учениками умирают, а немецкими всего государства не наполнишь. Недостаточное знание языка, разность веры, несходные нравы и дорогая плата препятствуют.

***

У Волзькій Булгарії, а пізніше – в Казанському ханстві (теперішній Татарстан) до завоювання Іваном Грозним і приєднання до Московського царства Казані (1552), освіта, культура, медицина, устрій міст, побут, звичаї формувалися за арабським зразком. З середини Х століття болгарська знать запрошувала лікарів, архітекторів, вчителів інших освічених людей з Ірану, Аравії, Середньої Азії.

Столиця Булгарії місто Біляр на березі річки Черемшан, у якому на кінець XI століття проживало понад 150 тис. мешканців, будується і благоустроюється за зразком середньовічних арабських міст – характер забудови і архітектура будівель, водопровід, арабські лазні, базари, ремесла, торгівля, аптеки, лікарні. Лазні відігравали також роль клубів, в яких збиралися зіграти в шашки, шахи, попиту чаю з дорогого перського чи хорезмського чайного посуду.

У Білярі практикували після навчання в Багдаді два знаменитих лікарі – науковці Ходжа Шаам та Ходжа Шетелі. Мінеральне джерело, воду з якого вони використовували для лікування, до цього часу є місцем

поломництва татар, чувашів, башкир за «шафали су», тобто за зціленням і очищенням.

Високий рівень освіти й культури місцевого населення, можливість без проблем набирати молодь для навчання, спонукали царський уряд саме в цьому регіоні Росії відкрити на початку XIX століття один із чотирьох заснованих тоді імператорських університетів – Казанський (1804).

Додаткова література для читання

1. Біблія. Видання Київської патріархії УПЦ КП. - Київ, 2004. – 1416 с.
2. Огієнко І.І. Українська церква. Нариси історії. Томи перший і другий. – К.:Україна, 1993. – 284 с.
3. Воротиленко М. Заповіт Петра І. Голодомор. – К.: ФОП Стебляк, 2013. – 624 с.
4. Кононенко П.П. Українознавство: Конспект лекцій. – К.: МАУП, 2005. – 392 с.
5. Грушевський М. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями. – Донецьк.:ТОВ ВКФ «Бао», 2006. - 736 с.
6. Кюстін, Астольф де. Правда про Росію / Пер. з фр. – К.: Ярославів вал, 2009. – 244 с.
7. Білінський Володимир. Країна Моксель або Московія. Книги 1, 2, 3. – К.: Вид. ім. Олени Теліги, 2010.
8. Білінський Володимир. Україна – Русь. Книги 1 і 2. – К.: Вид. ім. Олени Теліги, 2014.
9. Таранець В.Г. Українці: етнос і мова, 2013.
10. Канигін Юрій. Шлях аріїв. К.: Україна, 2001. – 325 с.
- 11.Канигін Юрій. Віхи священної історії: Русь – Україна. – К.: А.С.К., 2006. – 416 с.
12. Могильницька Галина. Літос (або Камінь із праці правди на розбиття митрополичого блудословія). – Бровари, 2004. – 96 с.
13. Губерначук С. Трипілля і українська мова. - К.: «Фенікс», 2005. – 232 с.
14. Соловьев Сергей. Наблюдения над исторической жизнью народов. - М.: «Астрель», 2003. – 511 с.
15. Бойко О.Д. Історія України. – К.: Академвидав, 2005. – 688 с.
16. Черкашина Н.К. Історія України від давніх часів до сьогодення. - К.: «Професіонал», 2005. – 384 с.
17. Норман Дейвіс. Європа: Історія / Пер. з англ. П.Таращук, О.Коваленко. – К.: Основи, 2014. – 1464 с.

18. Кіндер Герман, Хільгеман Вернер. Всесвітня історія / Пер. з нім. - К.: «Знання – Прес», 2001. – 631 с.
19. Маркіна З., Померанц Г. Великие религии мира. – М.: «РИПОЛ», 1995. – 416 с.
20. Таранець В.Г. Арії. Слов'яни. Руси: Походження назв Україна і Русь., 2004.

Історична література
Науково – популярне видання

Білоус Володимир Іванович

**Маловідомі сторінки історії
України, її церкви і мови**

Відповідальний за випуск В.М. Кіндій
Літературний редактор В.І. Білоус
Технічний редактор